

ETNOPOÈTICA:
INCIDÈNCIA, DIFUSIÓ I COMUNICACIÓ EN EL MÓN
CONTEMPORANI

◆ A ◆ d ◆ T ◆
Arxiu de Tradicions de l'Alguer

ETNOPOÈTICA:
INCIDÈNCIA, DIFUSIÓ I COMUNICACIÓ EN EL MÓN
CONTEMPORANI

a cura de Mònica Sales i Caterina Valriu

EDIZIONI

GRAFICA DEL PARTEOLLA

L'edició d'aquest llibre s'emmarca en una línia d'investigació sobre la literatura popular catalana que ha rebut finançament del Ministeri de Ciència i Innovació a través del projecte d'I+D: FFI 2009-08202/FILO.

Arxiu de Tradicions de l'Alguer
Direcció editorial: Joan Armangué i Herrero

ISBN: 978-88-96778-29-6
Primera edició: novembre de 2010

© Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat Catalana de Llengua i Literatura
<http://blocs.iec.cat/gee/>
© Arxiu de Tradicions de l'Alguer
Reg. empresa: 221.861.
Via Carbonazzi, 17 (09123-Cagliari), Itàlia
Tel. 0039 070 6848000
e-mail: arxiudetradicions.alguer@gmail.com

Impressió: Grafica del Parteolla
Via L. Pasteur, 63 (09041-Dolianova), Itàlia
Tel. 0039 070 741234 – Fax 0039 070 745387
e-mail: grafpart@tiscali.it

PRESENTACIÓ

El Grup d'Estudis Etnopoètics (GEE), integrat dins la Societat Catalana de Llengua i Literatura, que és una filial de l'Institut d'Estudis Catalans, es va constituir formalment el 2005. Els seus objectius són estimular la recerca en el camp de la literatura oral, afavorir l'intercanvi d'informacions i la creació de projectes comuns entre els investigadors en aquesta matèria i treballar per a la difusió i conservació del patrimoni de literatura oral a totes les terres de parla catalana, així com afavorir la introducció de joves investigadors en aquestes disciplines.

Fruit de les diverses trobades dels estudiosos que l'integren són els llibres titulats *La biografia popular, de l'hagiografia al 'gossip'* (2006), *Els gèneres etnopoètics: competència i actuació* (2007), *Folklore i Romanticisme: els estudis etnopoètics de la Renaixença* (2008) i *Illes i insularitat en el folklore dels Països Catalans* (2009), tots ells publicats per l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer en la seva sèrie «Actes».

El novembre de 2009 el Grup d'Estudis Etnopoètics celebrà la seva cinquena Trobada, aquest cop a l'Abadia de Montserrat. El tema de reflexió elegit fou «Etnopoètica: incidència, difusió i comunicació en el món contemporani» amb l'objectiu de debatre sobre les possibilitats que les noves tecnologies obren als estudis sobre folklore en general i sobre literatura oral en particular i també de donar notícia de diverses iniciatives encaminades a recollir, classificar, estudiar i difondre materials etnopoètics fent ús de la xarxa, un aspecte sobre el qual treballen molts dels membres del GEE des d'òptiques diverses.

Les comunicacions llegides en aquesta V Trobada són les que conformen el present volum. El lector hi trobarà treballs molt diversos: l'ambiciós projecte del *Canpop*, que des de la Universitat d'Alacant treballa en la recopilació del cançoner popular i en la seva possibilitat de consulta via *on line*, la base de dades que sistematitza els materials que s'han generat entorn de les rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover o la que ordena un extens corpus d'entrevistes realitzades a gent del Pla de Mallorca, així com els arxius informàtics que apleguen un gran nombre de goigs de la Ribagorça (amb textos, fotografies, enregistraments i filmacions) o el que recull les llegendes de la comarca d'Osona. També es dona notícia del projecte de recerca del corpus bibliogràfic de la Literatura Popular Catalana anomenat Bibliofolk –extensa línia d'investigació que aplega els esforços d'un gran nombre d'estudiosos en la investigació bibliogràfica del patrimoni oral català–, la reflexió sobre l'ajut de les eines informàtiques en el treball de camp de recollida de materials etnopoètics i les possibilitats de difusió d'iniciatives vinculades al patrimoni oral a través de la xarxa.

Els temes estudiats, doncs, són molt variats encara que parteixen d'un eix comú, com també són diverses les procedències dels investigadors, els gèneres que s'hi analitzen –cançons, llegendes, goigs, històries de vida, etc. Volem destacar l'aprofundiment d'alguns articles, la riquesa de matisos i reflexions d'altres, l'aportació de nous materials inèdits i el rigor expositiu de les col·laboracions. El conjunt d'aportacions fa d'aquest llibre una obra de referència per a tots els interessats en l'estudi del folklore i contribueix a la consolidació d'una bibliografia especialitzada sobre la literatura de tradició oral del nostre país.

La VI Trobada es celebrarà la tardor del 2010 a Eivissa. L'eix de la jornada serà «Etnopoètica i territori: unitat i diversitat». El Grup d'estudis Etnopoètics segueix –amb l'ajut i col·laboració de la Societat Catalana de Llengua i Literatura i l'Arxiu de Tradicions de L'Alguer– la seva tasca de recerca i els encontres enriquidors entre els especialistes en literatura oral del nostre país.

Caterina Valriu i Llinàs
Universitat de les Illes Balears
Directora del Grup d'Estudis Etnopoètics

LA CANÇÓ FOLKLÒRICA: INCIDÈNCIA, DIFUSIÓ I COMUNICACIÓ.
DE L'OBRA DEL CANÇONER POPULAR AL PROJECTE CANPOP

Joan Borja i Sanz – M. Jesús Francés Mira
Universitat d'Alacant

Les cançons transmeses de generació en generació en una mateixa localitat, o bé transferides i modificades d'uns pobles a uns altres, concentren savieses populars que remetent a experiències, moralitats, rialles, burles, frustracions, quimeres, rituals, hàbits, costums, il·lusions, odis, esperances, jocs, amors, desamors. És així que les cançons defineixen la manera de viure i de concebre el món en un col·lectiu humà. En aquest treball ens proposem fer una revisió sumària de la difusió contemporània del cançoner popular en l'àmbit cultural català. El primer dels objectius que ens plantejem, així doncs, és fer una aproximació a la història de les recopilacions cançonístiques, des del gran projecte que va suposar l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya fins al moment actual. El segon dels objectius és analitzar les indefinicions que han existit –i encara existeixen– a l'hora de classificar o catalogar les cançons en la majoria de recopilacions. Finalment, el darrer i últim objectiu entra dins de l'àmbit de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, i de les potencialitats que aquestes ofereixen per a recopilar, emmagatzemar i catalogar el cançoner popular: donar a conèixer el projecte Canpop, que suggereix –així ho creiem– múltiples possibilitats quant a la fixació, el tractament, l'anàlisi, el processament, la difusió i l'estudi del cançoner popular. En aquest sentit, es fa necessari discutir –reflexionar, consensuar i assumir– uns criteris de classificació funcionals i estandarditzats, que superen l'heterogeneïtat i les imprecisions de les categories tradicionalment establertes, i que permeten la realització de cerques booleanes atenent alhora més d'un criteri classificador (tema, funció, extensió, tipus d'interpret o de receptor, cicle de l'any, etc.).

En definitiva, mostrarem una panoràmica del que s'ha fet sobre el món de la cançó popular, des de l'Obra del Cançoner fins a novetats com el Canpop, remarcant les dificultats que adesiara han trobat els autors a l'hora de recopilar aquesta parcel·la de la lírica popular. Encara que no puguem oferir solucions clares i definitives, ens acontentarem si aconseguim suggerir l'interès estratègic d'una visió de conjunt a la gran quantitat de treballs dispersos sobre el cançoner català, amb la confiança que la revisió de la pròpia tradició etnopoètica potser aportarà, en aquest terreny, una base incipient per a indagacions i aprofundiments futurs.

En aquesta panoràmica proposada hem decidit, no per casualitat, establir una fita d'inici en l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya: pocs dubtes pot suscitar la constatació que, en la cançonística catalana, l'Obra del Cançoner delimita un abans i un després clarament diferenciats. Des dels mateixos orígens, a l'octubre

de 1921, l'Obra es va erigir com un projecte sense precedents –ni successors– en l'ambició de recollir exhaustivament tot el patrimoni cançonístic del domini lingüístic català. La donació inicial de Concepció Rabell, de la qual era marmessor Rafael Patxot,¹ va catalitzar la convergència d'esforços, il·lusions i col·laboracions per part de particulars i d'institucions tan emblemàtiques com l'Institut d'Estudis Catalans, l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya o el Centre Excursionista de Catalunya,² la qual cosa va fer possible l'adquisició de fons, la donació d'arxius personals tan importants com els de Marià Aguiló, Antoni Noguera, Rossend Serra i Pagés o Cosme Bauzà, així com també l'organització sistemàtica de concursos³ i de *missions* de recerca⁴ que van permetre reunir en pocs anys⁵ desenes de milers de documents. Quan la Guerra Civil va interrompre els treballs de recerca i difusió de l'Obra del Cançoner, es va frustrar –ben lamentablement– el més gran i ambiciós projecte que mai no s'havia planificat quant a la preservació i la comunicació de la lírica popular, en un moment en què la vitalitat de les cançons no s'havia vist encara compromesa amb la generalització dels nous suports de comunicació social (la ràdio, la televisió, el cinema, els discos, etc.).

Tanmateix, i a pesar d'aquest truncament per les circumstàncies històriques, l'Obra del Cançoner era prou consistent en el moment d'esclatar la contesa bèl·lica perquè la puguem considerar, ara com ara –i sens dubte–, el fons documental més important de la cançó popular catalana: fet i fet, cap altre projecte posterior no s'ha tornat a plantejar un objectiu tan ambiciós com aquell primigeni de recopilar, metòdicament i sistemàtica, el conjunt del cançoner popular català.

¹ Sobre «Rafael Patxot i Jubert i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», vegeu Massot (2004: 107-138). En aquest mateix volum, hi ha també dos treballs de Josep Massot sobre «Menorca dins l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya» (p. 139-168) i «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques». Vegeu també la biografia de Joaquim Maluquer (1994), *Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic*.

² Per a una primera aproximació a l'Obra del Cançoner Popular, des dels orígens, vegeu Massot (2006, 195 i següents). La nòmina de les personalitats i les entitats més rellevants que s'hi van involucrar en la primera reunió, convocada el dia de Reis de 1922, s'hi reproduïx en les pàgines 198-199. Se'n pot seguir la peculiar història de la institució amb fonts directes en el *Diari de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, de Joan Puntí i Collell (MASSOT 1995: 15 i següents).

³ De concursos, se'n van organitzar dos: el primer, de 1922, al qual es van presentar trenta originals; i el segon, de 1924, amb vint-i-dos treballs participants. L'Obra va premiar hàbilment tots els reculls presentats per poder-se'ls quedar en propietat i incorporar-los a l'arxiu. Entre els participants hi va haver noms tan remarcables com els de Josep Maideu i Auguet, Tomàs Ragner i Fossas, Salvador Vilarrasa, Joan Sala, Joan Amades i Joan Tomàs, Just Sansalvador, Lluís Canyellas, Palmira Jaquetti, Lluís Romeu i Josepa Orriol, Andreu Ferrer, Antoni Gallardo i Roser Matheu, Xavier Bosch, etc.

⁴ Entre 1922 i 1936 es van organitzar un total de 65 missions de recerca, més la missió voluntària que Palmira Jaquetti va fer a Setcases, Manyaquet i Anglès i la Vall d'Aran ja l'any 1940. En la introducció de Josep Massot al volum VI dels *Materials* (1996: 11-17) hi ha una aclaridora relació, per ordre cronològic, d'aquestes 66 missions.

⁵ Els milers i milers de documents que integren el fons de l'Obra es van aplegar, bàsicament, en els catorze anys que van des de la fundació efectiva de la institució (el 1922) fins a l'any 1936.

Conservat a la Biblioteca de Montserrat, el fons de l'Obra del Cançoner – recuperat en part de l'exili;⁶ pendent ara d'investigacions i comunicacions–⁷ impressiona per les monumentals dimensions que exhibeix: una simple ullada a l'inventari pacientment elaborat pel pare Josep Massot (1993, 1994, 1995),⁸ permet prendre consciència de la veritable magnitud que el projecte va arribar a assolir: parlem, sense dubte, del més important arxiu de cançons tradicionals catalanes, confeït amb la voluntat explícita d'abraçar tot el domini lingüístic i, per tant, amb una atenció no solament centrada a Catalunya sinó també a la Franja de Ponent, Andorra, Catalunya Nord, la ciutat de l'Alguer, les illes Balears i el País Valencià.⁹

Fet i fet, alguns dels reculls cançonístics o dels estudis sobre la cançó popular més remarcables del segle xx tenen l'origen en l'Obra del Cançoner. Així, per exemple, el gran treball de col·laboració entre Joan Amades i Joan Tomàs,¹⁰ que acabaria desembocant en la publicació d'obres com *Folklore de Catalunya*:

⁶ Tal com recorda Josep Massot i Muntaner, que és qui ha fet l'inventari de l'arxiu conservat a Montserrat, a Suïssa «fou traslladada a començaments dels anys cinquanta una bona part del fons de l'Obra del Cançoner» (1993: 9). Fet i fet, l'arxiu de Montserrat l'integren els materials conservats a Barcelona més els procedents de Suïssa, cedits pels hereus del promotor i mecenes Rafael Patxot i Jubert.

⁷ En Massot (2003) hi ha el repàs d'algunes de les principals investigacions que s'han fet a partir dels fons del Cançoner.

⁸ Josep Massot en va publicar l'inventari en el «Fascicle 1» i el «Fascicle 2» (de 1993 i 1994), com a «Volum IV» dels *Materials* de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya: el primer, amb la descripció de l'anomenada «Sèrie A» (39 carpetes dels materials Aguiló) i «la resta de volums, carpetes i papers» conservats a Barcelona (186 carpetes); i el segon, referit als fons de Suïssa, «dividit igualment en dues sèries: les 246 carpetes de missions i concursos i uns altres materials conservats a Suïssa (sèrie C) i les [...] 41 carpetes de Serra i Pagès (sèrie S)». Tanmateix, en la introducció del segon fascicle (1994: 425) adverteix: «Quan aquesta obra ja estava a punt d'aparèixer, han arribat a Montserrat noranta-una caixes més, procedents de Suïssa, que contenen cinquanta mil fitxes redactades abans de la guerra a les oficines de l'Obra del Cançoner. En un altre volum dels *Materials* les donarem a conèixer amb més detall». En efecte, el «Volum V» dels *Materials* és la *Història de l'Obra del Cançoner i complement a l'inventari de l'arxiu*, on a més d'editar-se el *Diari de l'obra del cançoner* (de Joan Puntí i Francesc Pujol) i les *Actes del Consell Consultiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, es complementa l'inventari «amb la descripció del material arribat a Montserrat des de Suïssa a l'estiu de 1994 i ben especialment amb l'edició del llibre registre de cèdules-fonts de l'Obra del Cançoner» (1995: 9).

⁹ Comparat amb Catalunya i les illes Balears, el País Valencià va quedar relativament poc atès en l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Amb tot i això, cal remarcar-hi l'interès de la missió dels germans Just i Joaquim Sansalvador al Comtat de Cocentaina (1924) i la de Joan Just i Josep Romà a Castelló de la Plana (1927). Just Sansalvador s'havia presentat al concurs de 1922 amb un «Recull de cançons populars valencianes» (treball conservat en la carpeta C-182 de l'arxiu de Montserrat) i n'havia obtingut un accèssit de 50 pessetes. També el 1924 Just Sansalvador participaria en el concurs de l'Obra, aquesta volta amb un «Cançoner infantil de Cocentaina» i un «Cançoner general valencià» (cfr. Massot, 1995: 100).

¹⁰ Joan Tomàs i Parés (Barcelona 1896-1967), músic i folklorista, va dur a terme un intens treball en la recollida de cançons i melodies populars. Sol o amb la companyia de folkloristes com Joan Llongueres, Bartomeu Llongueres, Antoni Bonell, Lluís M. Millet o Esteve Albert, va participar en nombroses expedicions de recerca i va transcriure la part musical dels materials replegats. Particularment reconegut ha estat el treball de col·laboració amb Joan Amades, de qui era amic i veí: seua és la responsabilitat de la part musical en el *Folklore de Catalunya: cançoner* i el *Costumari català*.

cançoner (1951)¹¹ o els monumentals cinc volums del *Costumari català*, s'inicia en una primera expedició conjunta per al Cançoner Popular que els dos Joans van fer junts l'any 1927,¹² i que tindria continuïtat amb successives missions dels anys 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 i 1933. El emblemàtic *Cançoner popular català* de Pere Bohigas¹³ no és sinó una meditada selecció de les cançons compendiades en l'Obra: convé recordar que el mateix Pere Bohigas ja havia participat personalment, amb Higini Anglès, en la primera missió, l'any 1922, al Solsonès i l'Alt Berguedà; i que va protagonitzar, juntament amb Josep Barberà, les missions a l'Alta Segarra, el Cardoner i la Ribera del Segre (1923), a Cervera i els pobles de la rodalia (1924) i al Vallès (el 1924 i el 1925).

Tampoc no podem oblidar que el prestigiós músic mallorquí Baltasar Samper (Palma 1888 – Ciutat de Mèxic 1966), autor d'*Els cants de treball a Mallorca* (1948) o *Estudis sobre la cançó popular* (1994), va ser «un dels col·laboradors més eminents» de l'Obra del Cançoner,¹⁴ i que va participar en la missió a Menorca amb Andreu Ferrer (1932); en les de Mallorca amb Miquel Ferrà (1924), Josep M. Casas (1925) i Ramon Morey (1926, 1928,¹⁵ 1930, 1932); i amb la de Ramon Morey i Andreu Ferrer a Mallorca i Menorca (1927).

Ja en un grau més tebi de dependència, podem constatar que l'admirable *Cançoner del Ripollès*, recollit amb l'impuls de Serra i Pagès i publicat el 1998 per Maria Antònia Juan i Jordi Mascarella, té vinculacions importants amb l'Obra del Cançoner: una part del material d'aquest fons es va conservar a l'Arxiu Folklòric de Ripoll, però una altra va anar a parar a l'Obra del Cançoner Popular.¹⁶ I si fa no fa, això mateix va passar amb els materials compendiats en *El folklore del Lluçanès* de Josep Maria Vilarmau i Cabanes, editat pel Grup de Recerca Folklòrica d'Osona.¹⁷

Així doncs, a pesar del truncament de la Guerra Civil, de la dispersió dels materials, de les dificultats de consulta i dels avatars tots, l'Obra del Cançoner

¹¹ No exempt de raons, J. Romeu i Figueras (1994: 207) qualifica aquest cançoner d'Amades com «extens, confusionari i no gens exemplar». No obstant això, el treball d'Amades és sens dubte una obra de referència obligada –això que se'n diu *l'obra de referència*– en la cançonística catalana contemporània.

¹² Ja abans, Joan Tomàs i Joan Amades havien presentat diversos treballs conjunts al concurs de 1922 de l'Obra del Cançoner, amb els lemes «Caragol treu banya», «Qui no crida no ven», «Cantar és ciurer» [sic], «Cançó de Barcelona es cançó bona»; respectivament, aquests treballs van guanyar un premi de 250 pessetes, i tres accèssits de 150, 75 i 50 pessetes.

¹³ Aquest treball, estratègic quant a la difusió del cançoner popular català, s'havia de publicar en dos volums. L'any 1938, en plena Guerra Civil, la Institució de les Lletres Catalanes en va publicar efectivament el primer, però el bàndol nacional, en entrar a Barcelona, va destruir pràcticament tots els exemplars impresos. L'any 1983, amb el valor simbòlic d'una reparació històrica, l'Abadia de Montserrat publicava en dos volums –tal com s'havia previst quasi una cinquantena d'anys abans– el *Cançoner popular català* de Pere Bohigas.

¹⁴ La valoració és de Massot (2004: 177).

¹⁵ La missió de Baltasar Samper i Ramon Morey del 1928 va arribar també a Eivissa i Formentera.

¹⁶ Així ho explica Josep Massot (2004: 172) en nota a peu de pàgina.

¹⁷ En aquest treball es publica una selecció de l'Arxiu Vilarmat, una part del qual –com bé observa Massot (2004: 172)– «va passar també a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya».

no ha deixat d'exercir una ascendència notable en la fixació i la difusió posteriors de la lírica catalana tradicional. I si hi ha una cosa que sembla evident és que, després de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, cap altre projecte no ha estat capaç de coordinar i fer convergir esforços en pro d'un objectiu amb tan elevada ambició. Si bé és cert que en les últimes dècades hem assistit a la proliferació de publicacions amb cançons populars recopilades per aquest o aquell altre estudiós, cap d'aquestes publicacions resulta comparable amb el projecte històric de l'Obra del Cançoner, que provava d'organitzar, harmonitzar i sistematitzar les iniciatives individuals de recerca.

Les posteriors recopilacions de lírica popular no presenten –no precisament– una mínima homogeneïtat pel que fa a la forma ni al tractament de les cançons. Tot el contrari: es caracteritzen pel caràcter dispers. Per una banda, hi ha una quantitat desbordant d'obres de caire local¹⁸ o comarcal,¹⁹ més o menys puntuals o incidentals, que se centren a presentar una fixació geogràficament molt concreta del cançoner.²⁰ Per una altra banda, apareixen obres de cultura popular en general, on el cançoner és tractat com un apartat més dins del conjunt.²¹ Hi ha també el cas dels cançoners que recopilen i estudien un únic tipus determinat de cançons.²² Fins i tot, resulta possible documentar obres que –tant com si tracten el tema del cançoner de manera central com si el tracten de manera col·lateral– recullen lletres de cançons, però sense la corresponent música.²³

El fet és que, després de l'Obra del Cançoner, es podrien comptar amb els dits de les mans els projectes de recopilació cançonística que han depassat l'àmbit local o comarcal. És sobretot a Mallorca on podríem documentar treballs notables en aquest sentit: entre les principals excepcions, naturalment, destacaria el monumental *Cançoner popular de Mallorca*, en quatre volums (1966, 1967,

¹⁸ Pensem en el perfil d'obres com *Canciones populares crevillentinas*, *Bolulla la Caramulla: cultura popular i llengua d'un poble de la Marina* o *El cançoner popular de Tàrbena. Recopilació i estudi lingüístic*, etc.

¹⁹ D'àmbit comarcal són les obres que comparteixen atributs, per exemple, amb *Bllat colrat!: literatura popular catalana de la Ribagorça*, *la Llitera i el Baix Cinca*, el *Cançoner del Ripollès*, etc.

²⁰ Hem estimat oportú, per la utilitat que pot tenir, detallar en un annex final les referències bibliogràfiques dels principals reculls cançonístics en català de què tenim notícia. Aquest repertori, per descomptat, no és exhaustiu, però pot ser considerat com un punt de partida per a la confecció d'un catàleg rigorós del patrimoni cançonístic recopilat en llengua catalana.

²¹ Poden servir com a exemple el monumental –i ja citat– *Costumari català* de Joan Amades, on hi ha, enmig de l'abundant informació etnogràfica, vora un miler de cançons referenciades; o en l'àmbit valencià, el treball de l'alta Francisc Martínez i Martínez en els tres volums de *Còses de la meua terra* (1912, 1920 i 1947), que conjuguen la replega de rondalles, llegendes, succeïts, oracions, jocs, refranys, endevinalles, idiomatismes, festes, supersticions i rituals amb la del cançoner popular. Un cas extrem de recopilació del cançoner dins d'una obra de temàtica diversa és el del *Diccionari català-valencià-balear*, d'Antoni Maria Alcover i Francisc de Borja Moll, on podem documentar una enorme quantitat de cançons populars disperses entre les definicions de paraules, les etimologies i els exemples.

²² Pensem, per exemple, en obres com el magnífic cançoner nadalenc de Carme Oriol (1995) o les cançons infantils populars de Maria Eulàlia Valeri (1987).

²³ És el cas, per exemple, del *Romancer valencià* d'Àlvar Monferrer (2004).

1970 i 1975), del pare Rafel Ginard Bauçà (Sant Joan de Mallorca, 1899 – Artà, 1976), als quals podríem afegir els quatre altres volums (de 1994, 1995, 1996 i 1997) que, com a complement al recull de Ginard, va confeigir el també religiós artanenc Antoni Gili Ferrer en l'*Aportació al cançoner popular de Mallorca*, o els reculls *Mallorca, cançons tradicionals* i *El cançoner tradicional de Mallorca*, de Miquel Julià (1969 i 1998), a més del *Cançoner musical de Mallorca* (1984).²⁴ A Catalunya, on l'ombra de l'Obra i de Joan Amades ha planat de manera intensa, en el capítol de les excepcionalitats potser podríem esmentar el bellíssim *Cançoner català* il·lustrat per Joan Vilanova i Roset (revisat i transcrit pel músic manresenc Josep Padró i Sala), i la reedició facsímil que Maria Aurèlia Capmany i Jaume Vidal van fer del *Cançoner popular*, inicialment publicat en fulls solts pel pare de la primera, Aureli Capmany, entre 1901 i 1913 a Barcelona.²⁵ Per últim, al País Valencià podríem destacar els cèlebres *Cuadernos de Música Folklórica Valenciana* dirigits per Manuel Palau,²⁶ i la trilogia de Salvador Seguí Pérez *Cancionero musical de la provincia de Alicante* (1973),²⁷ *Cancionero musical de la provincia de Valencia* (1980)²⁸ i *Cancionero musical de la provincia de Castellón* (1990).²⁹

A pesar del caràcter dispers en les publicacions del cançoner popular català, la recopilació de cançons populars ha estat en qualsevol cas una activitat ininterrompuda. En certa mesura, l'acumulació d'iniciatives individuals ha anat pal·liant la frustració –la pèrdua irremeiable de la Guerra Civil– d'un projecte col·lectiu com el de l'Obra del Cançoner Popular. I al treball de folkloristes locals o comarcals –al dels estudiosos que van voler incorporar cançons populars en els seus llibres– devem la replega i la conservació d'una quantitat colossal de cançons. Amb tot, considerem que seria ben útil –útil i necessària– la unificació d'aquesta gran obra dispersa en un gran corpus general, digitalitzat, a l'abast de qualsevol persona interessada. La idea d'un gran repositori on compendiar el cançoner popular català (fraccionat fins a l'atomització en les formes de publicació actuals) ens retorna a l'esperit que va inspirar la gran Obra del Cançoner, les ambicions del qual resulta possible reprendre amb projectes com el Canpop, que proven

²⁴ El *Cançoner musical de Mallorca* (1984) és, en realitat, una edició dels materials aplegats per Josep Massot Planes (Palma de Mallorca 1876 – Pòrtol 1943), a cura del seu nét, Josep Massot Muntaner i Baltasar Bibiloni Llabrés.

²⁵ Val a dir que l'obra del folklorista Aureli Capmany va ser ben tinguda en compte en l'Obra del Cançoner: vegeu-ne les referències en Massot (1993: 379, 405; i 1994: 482, 518, 520, 534, 543, 547, 559, 600 i 637).

²⁶ Editats per l'Institut Valencià de Musicologia i la Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València, els *Cuadernos de Música Folklórica Valenciana* han conegut tres èpoques entre 1950 i 2001. S'hi han publicat treballs com els de Maria Teresa Oller (1951, 1960 i 1967), Dolores Sendra (1951), Ricardo Olmos (1950, 1952), Álvaro Marzal (1961, 1968), Antonio Chover (1982), Salvador Seguí *et al.* (1979), Salvador Seguí (1969, 1974), Carles Pitarch i Antoni Andrés (1998), Miguel Ángel Picó (1999) o Daniel Sala (2001).

²⁷ Poc després, Salvador Seguí publicaria també un *Cancionero alicantino* (1978).

²⁸ Juntament amb M. Teresa Oller, José Luis López, Fermín Pardo i Sebastián Garrido.

²⁹ Juntament amb Ricardo Pitarch, José Luis López i M. Teresa Oller.

d'instrumentalitzar les tecnologies de la informació i la comunicació al servei de l'enregistrament, la transcripció, el processament, la codificació, la catalogació, la comunicació i la difusió d'un corpus il·limitat de cançons.

El projecte Canpop, iniciat l'any 2008 en la Universitat d'Alacant i presentat en versió de proves a la V Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics (Montserrat, 6 i 7 de novembre de 2009),³⁰ es planteja el repte de recopilar, transcriure, catalogar i processar informàticament una gran base de dades digital, doblement articulada amb arxius sonors i textuais, on poder fixar i gestionar el patrimoni poètic oral valencià, català i mallorquí. La iniciativa, pionera en el nostre àmbit cultural, podria establir –aquesta n'és l'aspiració– un punt de partida per al procés futur de catalogació i digitalització exhaustiva del referit patrimoni etnopoètic. Bàsicament consisteix en un portal web interactiu, on ja s'ha carregat un corpus inicial d'un miler de cançons,³¹ i que mostra dues versions: una d'accés restringit, que familiarment hem denominat *la cuina*, per als investigadors de les universitats i els centres d'investigació –de diversos àmbits geogràfics– que hi vulguen treballar cooperativament (amb facultat per a modificar i ampliar la base de dades); i l'altra per al públic general, que en l'argot del grup d'Alacant coneixem com *el carrer*, i que permet consultar la base de dades d'acord amb múltiples criteris de recerca. Qualsevol persona que accedisca al web públic –al *carrer*, s'entén–, pot suggerir la correcció d'errors o l'enriquiment del corpus amb propostes que seran estudiades i validades (o no) pels investigadors autoritzats en la *cuina* del web.

L'accés lliure i gratuït que qualsevol ciutadà tindrà a la versió del *carrer*, esdevé un recurs que en garanteix la divulgació immediata. I ja des de la versió en proves s'evidencia un triple potencial: *a)* de recerca i fixació del cançoner popular contemporani; *b)* d'invitació a l'estudi i la reflexió, per la facilitat en el processament de dades; i *c)* d'obertura de camins que, inspirats per les tecnologies de la informació i la comunicació, suggereixen horitzons inèdits per a la investigació etnopoètica, com també –transversalment– per a eventuais estudis sociològics, antropològics, lingüístics, sociolingüístics, literaris, educatius, etc.

Hi ha prou a imaginar un mestre d'educació infantil, primària o secundària, com a potencial usuari del cançoner digital en xarxa Canpop, per justificar-ne l'esforç de la recol·lecció, la transcripció textual i el tractament informàtic: el podem suposar consultant el portal web mirant de localitzar les cançons populars de la localitat on treballa; les que fan servir aquesta o aquella altra paraula clau, d'interès estratègic en una unitat didàctica; les que inclouen el nom propi d'un alumne o el propi fill; les que potser serveixen per a una programació al voltant del Nadal o la Pasqua; les que proporcionaran suport per a practicar un joc determinat;

³⁰ Aquesta V Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics va ser alhora l'XI Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer.

³¹ Aquestes cançons han estat recopilades a les comarques meridionals valencianes: la Marina Alta, la Marina Baixa, l'Alacantí, l'Alcoià, el Comtat, el Baix Vinalopó, l'Alt Vinalopó i el Baix Segura.

etc. Un portal efectivament viu, en constant actualització, que engresque –potser a l’empara del sistema educatiu– noves recerques etnopoètiques al llarg i l’ample de tot el domini lingüístic, fa pensar en el corpus inicial d’un miler de cançons com a plataforma vàlida per a la confecció d’una fonoteca en xarxa que permeta processar les lletres de les cançons tradicionals i –sobretot– la possibilitat d’escoltar-les, en el natural format que conjuga paraula i música dins l’esfera de l’oralitat.

I és que l’operativitat d’un format com el mp3 eximeix els investigadors del treball feixuc que comporta la notació musical de les melodies sobre paper pautat. Ni la transcripció musical ni la fonètica són ara imprescindibles per al recol·lector de cançons. Clarament: ni el músic més hàbil –el de millor oïda per al dictat musical– ni el fonetista més expert no poden competir, quant a fidelitat en el testimoniatge d’una cançó, amb la gravadora digital d’un telèfon mòbil qualsevol. Mai com ara ha estat tan fàcil enregistrar les cançons populars, a pesar que –paradoxes de la vida– potser mai com ara tampoc no ha resultat tan difícil escoltar-ne espontàniament.

En l’actual temps de canvis convulsos, els cants populars tendeixen a diluir-se enmig l’allau de propostes que serveixen les televisions, les ràdios, les discogràfiques, les multinacionals de la imatge, etc. Ben mirat, sembla un veritable prodigi que les cançons tradicionals hagen resistit l’huracà homogeneïtzador de les últimes dècades. És evident que un nou imaginari de tentacles universals s’està superposant al genuí i tradicional de cada nació. Tanmateix, reivindicar-ne l’interès d’aquest últim –de la part que n’ha perviscut–, preservar-lo i posar-lo a l’abast de la mateixa societat a què pertany sembla un noble objectiu per a la preservació de la personalitat pròpia en plena marea uniformadora.

Si la Guerra Civil va interrompre el treball de l’Obra del Cançoner i va deixar pendent, en bona mesura, la fixació d’una gran quantitat de cançons populars, les tecnologies de la informació i la comunicació faciliten ara recursos impagables per a pal·liar-ne el buit històric en aquest sentit pendent. Per sort, a pesar de tot encara resulta possible –és una de les coses que un cançoner com el del Canpop demostra– seguir el rastre de moltes cançons anònimes que han poblat i continuen poblant l’imaginari col·lectiu de valencians, balears i catalans. Tal rastre, tanmateix –cal ser-ne conscients– és progressivament més i més dèbil, precisament com a conseqüència, entre altres coses, dels substancials canvis socials derivats d’aquestes mateixes tecnologies de la informació i la comunicació. Assistim, per tant, a un moment històric clau on dia a dia s’esvaeix en la memòria col·lectiva una part del patrimoni etnopoètic tradicional. Moltes de les cançons populars no fixades en un tipus de suport o un altre desapareixen per sempre: sembla particularment oportú, per tant, invertir esforços d’urgència en projectes com el Canpop, que proven de posar les tecnologies de la informació i la comunicació al servei d’un objectiu múltiple que, si més no, implica: *a)* la fixació de cançons tradicionals inèdites, encara vives en l’imaginari compartit; *b)* la unificació i la coordinació d’iniciatives de recopilació altrament disperses; *c)* la possibilitat de posar en contrast els cançoners històricament fixats amb el patrimoni ara com ara viu i espontani; *d)* la

codificació i el processament digital del cançoner popular, amb una enorme operativitat per a la conservació, la caracterització, la descripció i l'estudi; e) la divulgació eficaç, amb interessos lingüístics, antropològics, històrics, sociològics, pedagògics o simplement lúdics, del corpus recopilat; i f) la catalogació del cançoner popular amb criteris taxonòmics clars, coherents i senzills, que permeten la fàcil localització dels materials, així com també la possibilitat immediata de cerques i consultes a les cançons que comparteixen unes determinades característiques, etc.

Aquesta última qüestió de la catalogació ha centrat, precisament, algunes de les principals reflexions –amb no pocs debats, dubtes i indecisions– en la concreció d'un projecte com el Canpop. En atenció a quins criteris convé classificar les cançons d'un corpus digital com aquest? Seguint les propostes prèvies dels cançoners més significatius? D'acord amb les funcions que les cançons han exercit o continuen exercint?³² Observant les característiques formals de la lletra (extensió, mètrica, tipus d'estrofes, etc.)? Segons la música sigui tonal o modal, major o menor? Considerant els motius temàtics? Analitzant-ne els contextos del cant? Parant esment en el perfil del cantant o del destinatari dels cants? Prioritzant la possible vinculació a un moment o un altre del calendari estacional i festiu?

Amb la intenció de discutir una proposta de classificació per a les cançons que integren el corpus del projecte Canpop, hem tingut l'oportunitat de revisar les classificacions fetes en diverses obres sobre el cançoner popular. Es tractava d'analitzar uns referents representatius sobre quins han estat els criteris tradicionalment seguits en l'àmbit cultural català, per poder-los tenir en compte a l'hora de decidir quina en podria ser la catalogació més adequada en un projecte com el Canpop. Ja en la mateixa Obra del Cançoner Popular se sospesaven diferents propostes de classificació com, per exemple, la de la carpeta B-88,³³ on es distingeix entre cançons amoroses,³⁴ llegendàries,³⁵ danses i comparses (amb lletra i sense lletra), vària (amb un subapartat d'animals), tocades, costums,³⁶ corrandes i religioses.³⁷ O les de les carpetes A-19 (on hi ha, en la camisa VI, «78

³² Pensem, per exemple, en una classificació de funcions com la que proposa P. Bogatyrev (1982).

³³ Vegeu Massot (1993: 368-370), on s'apunta la implicació de Joan Puntí, secretari de l'Obra del Cançoner, en la creació d'aquests agrupaments. En l'inventari de l'Obra vegeu Massot (1993: 205, 305, 636, 637).

³⁴ En la carpeta B-89 se suggereix una subdivisió de les cançons amoroses en: I. Lloances i planys d'enamorat; II. Festeig i escenes d'amor; III. Raptos i amors il·lícits; IV. Refusos i malmaridades; V. Comiats retorns i enviadaments; VI. Humorístiques; VII. Gelosies, provatures i maltractes.

³⁵ En la carpeta B-90 se suggereix una subdivisió de les cançons històriques en: I. Fets i anècdotes; II. Guerres i empresonaments; III. Lladres i contrabandistes.

³⁶ En la carpeta B-92 se suggereix una subdivisió de les cançons de costums en: I. Bressol i jocs infantils; II. Treballada; III. Caminada i toponímia; IV. Fets locals i humorístiques; V. Ocasionals. Albades. Cançons de pandero. Cançons de ronda. Caramelles. Carnestoltes.

³⁷ En la carpeta B-91 se suggereix una subdivisió de les cançons religioses en: I. Nadales. De l'Anunciació a la Sagrada Família; II. Jesús; III. Maria; IV. Sants i santes; V. Romeries i miracles; VI. Goigs.

documents amb notes sobre la classificació del Cançoner»), A-29 (amb «diverses notes d'Aguiló amb vista a la classificació de les cançons que tenia recollides» en la camisa II), S-2 («amb una classificació de *Cançonetes* «De criatures» i «Per a les criatures») i, sobretot, S-16 (que conté els documents 50 «amb una *Classificació pràctica de les cançons*», 53 «amb una «classificació de *Cançonetes* d'infants i per a infants, 54 «amb una *Classificació literaria* [sic] *de les cançons*», 79 «amb una classificació de cançons», 80 «amb una *Classificació musical de les cançons*», 81 «amb una classificació de cançons», i 83 «amb notes bibliogràfiques relacionades amb la classificació de cançons»).

Tanmateix, una simple ullada als cançoners publicats en els últims anys permet constatar que, a l'hora de la veritat, els autors acaben classificant les cançons segons convé als propis interessos o objectius particulars. Una funcionalitat elemental –per dir-ho així– és el capità que guia el vaixell de la classificació en la mar recent de les cançons populars catalanes. Evidentment, l'opció és lògica si tenim en compte que mai no s'hi va arribar a consensuar un model canònic, normalitzat, estandarditzat. L'heterogeneïtat de criteris (amb taxonomies no excloents entre si mateixes, on es barreja l'atenció a la temàtica, l'extensió, la funcionalitat, el tipus d'interpret o de destinatari, el moment de l'any en què se sol cantar, etc.) es pot il·lustrar perfectament amb la simple consideració d'uns pocs cançoners presos a l'atzar:

<i>Bllat colrat!: literatura popular catalana de la Ribagorça, la Llitera i el Baix Cinca</i> (BORAU i FRANCINO 1997) ³⁸
<ul style="list-style-type: none"> • Cançons de Nadal • Cançons de festivitats • Cançons religioses • Cançons de bres • Cançons de jocs infantils: <ul style="list-style-type: none"> - Jocs amb els punys i mans i cançons d'eliminària - Jocs de rogles, penyores i balls - Jocs diversos - Jocs per tocar la paret - Jocs amb objectes <ul style="list-style-type: none"> ▪ Amb pedres ▪ Amb el foc ▪ Amb el fang ▪ Amb agulles de cap ▪ Amb anells   - Jocs de saltar a la corda

³⁸ Hèctor Moret, responsable del tercer volum de *Bllat colrat!: literatura popular catalana de la Ribagorça, la Llitera i el Baix Cinca*, sobre «Gèneres menors de la literatura popular», explicava en un article contemporani: «Per a dur a terme la nostra proposta classificatòria dels documents de la literatura popular vam tenir presents, ni que fos de manera implícita, quatre aspectes prou diferents: el context discursiu [...] el moment del discurs en què apareix, o pot aparèixer, un determinat text de literatura popular–, la motivació emissora –la finalitat amb què un membre d'una determinada comunitat lingüísticocultural emet oralment un determinat document literari–, la codificació textual –el grau més o menys elevat de fixació textual del document emès–, i, finalment, la configuració textual –és a dir, la disposició formal del document en qüestió» (MORET 2000: 7).

- Cançons infantils:
  - Cantarelles: Cançons màgiques referides a la meteorologia, astres i planetes.
  - Relacionades amb els animals i el seu entorn.
  - Relacionades amb la vida casolana: varies
  - Corrandes infantils
    - Relacionades amb la cançó: corran-des, follies
    - Sobre animals
    - Sobre vida casolana
    - Sobre política
    - Sobre les emocions
    - Sobre el menjar
  - La cançó de les mentides
  - Corrandes i cançons del lèxic de la família
  - Corrandes i cançons de festeigs i casaments
- Romanços
  - Romanços
  - Cançons entre el romanç i la modernitat
- Corrandes
  - Corrandes amoroses
  - Corrandes escatològiques i retòriques
  - Corrandes satíriques
  - Corrandes geogràfiques
  - Corrandes referides als balls i danses
    - Lo ball del rogle
  - Corrandes sobre activitats i oficis en indrets rurals

Al final hi ha un índex toponímic de cançons.

Cançoner del Ripollès (JUAN 1998)

- I. Cançons infantils
  1. Cançons de bressol
  2. Cançons d'infants
    - a) de ball rodó
    - b) varies
- II. Cançons de treball
  1. De pastor
    - a) de guardar bestiar
    - b) diverses de pastor
    - c) de tondre
  2. De pagès
    - a) de segadors
    - b) d'espigolar
    - c) de batre
    - d) de dallaires
    - e) de llaurar
  3. De traginer
  4. De confiter
- III. Ritual segons cicle litúrgic o curs de l'any
  1. Nadal
  2. Quaresma
  3. Rams
  4. Setmana Santa

5. Dissabte de glòria. Camilleres
  - a) Introducció instrumental
  - b) Arribada
  - c) Salutació
  - d) Goigs
  - e) Corrandes
  - f) Convit
  - g) Despido
6. Pasqua Granada (Cincogesma)
7. Sant Joan
8. Gala, Galeta i Quartel d'hivern
9. Goigs
- IV. Religioses
  1. Religioses vàries o d'ensenyament moral
  2. oracions i recitats
- V. Historico-polítiques
  1. Referents a França
  2. Reialistes
  3. Carlins
  4. Guerra d'Àfrica
  5. Altres
- VI. Bandolers, lladres o contrabandistes
- VII. Llegendàries
- VIII. Moresques
- IX. Cavalleresques
- X. Novel·lesques
- XI. De soldats
- XII. Amoroses
  1. De festejar
  2. Varis pretendents
  3. Consell
  4. Fidelitat
  5. Oposició dels pares
  6. Raptés i fugides
  7. Desenganys
  8. Menyspreus
  9. De malcasats
  10. Humorístiques, satíriques i burlesques
  11. Picaresques
  12. Temàtiques inspirades en ideologies religioses
  13. Vàries
- XIII. Temàtiques locals diverses
- XIV. De divertiment
  1. Jocs
  2. De beure
  3. De fumadors
  4. Vàries i humorístiques
- XV. Corrandes
- XVI. Balls i danses
  1. Cantats
    - a) Ballets
    - b) Sardanes curtes
  2. Instrumentals

Cançonero Alicantino (SEGUÍ 1998)

- I. Villancicos y aguinaldos
- II. Canciones de cuna y cuentos
- III. Canciones infantiles y de Pascua
- IV. Romances
- V. Canciones religiosas
- VI. Canciones variadas
- VII. Canciones danzadas
- VIII. Tocatas de danza
- IX. Polifonia popular religiosa

Bolulla la Caramulla: cultura popular i llengua d'un poble de la Marina (BELTRAN i GUARDIOLA 2005)

- 4.2 Cançoner popular
  - 4.2.1 Sobre el poble mateix o sobre els pobles veïns
    - 4.2.1.1 De Bolulla
    - 4.2.1.2 Dels pobles veïns
  - 4.2.2 De batre
  - 4.2.3 De xafardeig, burla i crítica
  - 4.2.4 De festeig i casori
  - 4.2.5 Escatològiques i picants
  - 4.2.6 Morals o que donen algun consell o advertiment
  - 4.2.7 Nadales
  - 4.2.8 De Pasqua
  - 4.2.9 Religioses
  - 4.2.10 Cançons dels quintos
  - 4.2.11 Infantils
  - 4.2.12 Encantalls
  - 4.2.13 «Xistes»
  - 4.2.14 Diverses

El Carxe. Recull de literatura popular valenciana de Múrcia (LIMORTI i QUINTANA 1998)

- Cançons de Nadal
- Cançons de Pasqua
- Cançons de festa
- Cançons d'infant
- Cançons de jocs
- Cançons eliminatòries
- Cançons de pobles i altres punts geogràfics
- Cançons de xafardeig i burla
- Cançons de menjar i beure
- Cançons escatològiques i picants
- Cançons de festeig i casori
- Cançons diverses
- Oracions
- Pseudoracions

Encantalls Mimologies Tornaveus Embarbussaments Endevinalles
--

<i>Cançons nostres</i> (MONJO 2004)

Albades Atrevides Bateig Batre, llaurar i de treball Bressol Danses Festeig Guerres Infantils Irreverents Jotes Marineres Nadales Pasqua Pregons Quintos Religioses Romanços Sant Joan Satíriques Taula, taverna o riurau
---

Si les classificacions dels cançoners resulten en la pràctica poc homogènies i sistemàtiques, tampoc les anàlisis teòriques no semblen aportar solucions definitives a la qüestió. Fet i fet, el dèficit d'estudis teòrics monogràfics sobre el cançoner popular en l'àmbit cultural català és possiblement un dels problemes que es troben en l'origen de les indefinicions. En efecte: la majoria de les reflexions contemporànies que hem pogut documentar sobre com classificar el cançoner popular es troba en els mateixos pròlegs i les introduccions dels reculls (on els autors proven de justificar la classificació concreta per què aposten), i són comptades les referències disponibles en manuals i monografies acadèmiques.

Així doncs, és normalment en les justificacions preliminars dels cançoners publicats on els autors expliquen per què han fet servir una determinada classificació, i com és que hi han considerat uns criteris i no uns altres, etc. Observem en aquestes reflexions, si més no, un parell de denominadors comuns: la tendència a escudar-se en la funcionalitat –en els interessos i els objectius que els mouen a recollir-ne i publicar-ne les cançons–, i la plena consciència que la qüestió classificatòria és un assumpte incòmode, incert, pendent de determinació.

Així, per exemple, en l'elaborada justificació que fa de davantal introductori al *Cançoner del Ripollès*, Maria Antònia Juan i Nebot reflexiona sobre la complexitat que comporta catalogar les cançons populars. Després d'un repàs a les classificacions d'alguns cançoners emblemàtics,³⁹ constata: «ens adonem que els criteris seguits varien sensiblement d'un autor a l'altre» (JUAN 1998: 15). I acaba llançant una proposta pròpia amb la finalitat última de l'operativitat. La conclusió és la següent:

Com veiem, doncs, hi ha diversitat de models i de criteris, i això ens ha portat a considerar com a preferents, en el present treball, els aspectes funcional i temàtic. La classificació de materials del nostre *Cançoner* és feta segons la seua funcionalitat quan aquesta és clara i definida, i temàtica per la resta. (JUAN 1998: 15)

I no s'hi estalvien consideracions del tipus següent:

La classificació que té com a prioritats els criteris musicals i formals pot ésser de gran utilitat en estudis concrets o específics de determinats aspectes, i no tant en estudis genèrics de cançoners de nombrós i diversificat material. L'opció que aquí s'ha fet en la classificació dels materials, i que a continuació es detalla, no pretén res més que poder ser operativa i de fàcil localització en la seva consulta. (JUAN 1998: 16)

Una altra obra en què podem documentar –i exemplificar– la justificació mínima d'una determinada opció classificatòria és *El Carxe. Recull de literatura popular valenciana de Múrcia*.⁴⁰ Limorti i Quintana (1998: 199) expliquen que les cançons d'aquest emblemàtic recull són «classificades temàticament, posant en relació el tema amb el context en el qual es canten». S'hi obté així una mena de classificació híbrida (segons la temàtica i, alhora, segons les funcions), que respon a la motivació personal dels autors. En aquesta mateixa línia, els autors de *Bolulla la Caramulla: cultura popular i llengua d'un poble de la Marina* expliquen que la classificació per què aposten és temàtica.⁴¹ I, per completar el repertori d'exemples, observem encara que en un volum com *Cançons nostres* pot arribar-se a proposar una classificació concreta sense cap justificació explícita, amb el caràcter resolutiu següent:

cada cançó atresora a més del seu contingut emocional i intencional, el funcional i utilitari (aprenentatge del llenguatge parlat, de l'entonació musical, del sentit del ritme...). Les he classificades així: Albades, Bateig, Batre, Bressol, Danses, Festeig, Guerres, Infants, Irreverents, Jotes, Marineres, Nadales, Pasqua, Pregons, Quintos, Religioses, Rivalitat, Romanços, Satíriques, Sant Joan i Taula. (MONJO 2004: 9-10)

³⁹ L'autora hi cita, entre altres, M. Milà i Fontanals (1853, 1882, 1980), J. Vidal i Alcover (CAPMANY 1980) i Pere Bohigas (1983), que es basen en criteris com la temàtica i l'estructura formal del text, així com A. Noguera (1893), que utilitza els mateixos criteris que els anteriors però amb l'aportació del paràmetre de la funcionalitat com a predominant. Finalment, fa referència a aquells que han fet la classificació segons els cicles de l'any.

⁴⁰ En aquest cas, el cançoner és només una de les parts que integren l'obra, al costat de la narrativa, el teatre, els refranys i les frases fetes.

⁴¹ No hi ha, tanmateix, cap justificació concreta de per quin motiu s'hi assumeix aquesta opció. Un segon criteri classificatori és ací la distinció entre les composicions pròpiament cançons (marcades amb un asterisc) i les poesies recitades.

La intuïció sembla que és en aquests casos la que acaba orientant i decidint les respectives classificacions. I s'hi fa habitual una barreja entre el calendari litúrgic (Nadales, Pasqua, Sant Joan, etc.), les funcions (albades, bateig, batre, bressol, danses, guerres, jotes, pregons, etc.), el perfil del cantant o del destinatari (infantils, quintos, etc.), la forma (curtes, llargues, romanços, etc.) i la temàtica (religioses, irreverents, marineres, rivalitat, etc.). Una primera conclusió sembla clara: cada folklorista segueix una idea pròpia de la funcionalitat segons els objectius personals. I a pesar que alguns autors es preocupen de revisar uns altres cançoners per fer la pròpia classificació –o, simplement, s'han basat en alguna obra en concret per a dur-la a terme–, no és menys cert que al final cada compilador acaba agafant els criteris que més li convenen segons les característiques del corpus recopilat. No hi ha, per a la qüestió, un espai de consens dins l'àmbit cultural català: la catalogació del cançoner –per dir-ho així– és encara un tema obert, vague, indefinit.

Entre les monografies acadèmiques, la classificació que Joan-Lluís Monjo presenta en *El cançoner popular de Tàrbena: recopilació i estudi lingüístic*⁴² parteix del criteri bàsic de l'extensió, una opció que justifica de la manera següent:

A la introducció del volum quart del *Cançoner popular de Mallorca* del pare Rafel Ginard, en Francesc de B. Moll feia una classificació bàsica de la lírica de tradició oral: distingeix la *cançó curta* i *cançó llarga* –tot i que ell mateix considera aqueixa classificació de «molt simplista, poc concreta i no gens científica». Nosaltres, emperò hem cregut que és molt adient a l'arrellec que presentem, perquè és la més propera a la concepció que tenen els nostres transmissors tradicionals de lírica oral (MONJO 2009: 29).

Tot seguit, quan l'autor fa un aprofundiment en els conceptes de *cançó curta* i *cançó llarga*, observa que la noció de *cançó curta*⁴³ pot desembocar en una certa ambigüïtat, apuntada ja per Ginard, pel fet que moltes *cançons curtes* eren en realitat fragments d'altres llargues oblidades o perdudes. D'altra banda, hi ha també «la dificultat de marcar una fita clara entre el concepte de «llarg» i de «curt» en unitats majors de cinc versos» (MONJO 2009: 30).⁴⁴ A Tàrbena existeix el terme *cançó de quatre mots* (quatre versos heptasíl·labs) i, paral·lelament, hi ha l'*estribillo* (o *tornada*), formalment paregut a les *cançons de quatre mots*, però procedent d'una cançó més llarga. La *cançó llarga*, més coneguda simplement com a *cançó*, per contra, designaria aquelles composicions amb una extensió major de quatre o cinc versos.

⁴² Aquest treball té l'origen en la memòria de llicenciatura *Dialecte i llengua literària en el cançoner popular tarbener*, que l'autor va presentar i defensar l'any 2003 en la Universitat d'Alacant.

⁴³ Tal com apunta Monjo, la *cançó curta* és coneguda també com a *cançó de quatre mots*, que és la unitat estròfica mínima, concepte que rep diferents designacions al llarg del domini lingüístic català.

⁴⁴ Comentant els seus treballs etnopoètics al Mataranya, la Ribagorça, la Llitera i el Baix Cinca, Hèctor Moret (2000: 6-7) ja observava aquest problema: «alguns dels materials aplegats ens havien arribat en forma fragmentada –sovint tot just una frase o una fórmula rimada– que feia que no poguéssim saber amb prou certesa si el breu document analitzat era un text totalment autònom o, si al contrari, formava part d'un document molt més extens del qual s'havia perdut la memòria».

A pesar que el paràmetre principal que Joan-Lluís Monjo considera per a classificar les cançons és l'extensió, també hi trobem, però, l'explicació de com la funcionalitat d'un text ve determinada moltes vegades ja no per la forma, el contingut o la temàtica, sinó per la tonada que els acompanya. En relació amb açò, segons Monjo (2009: 35) «L'ús de les cançons de quatre mots és més flexible que en el cas de les cançons llargues; llevat de les peces que al·ludeixen molt explícitament a una finalitat concreta». En qualsevol cas, distingeix entre els usos de les cançons l'acompanyament de les tonades de ball, l'acompanyament de les tonades de faena, l'acompanyament de les tonades d'adormir xiquets, les cançons reservades per a determinades festivitats, les cançons de ronda, les cançons de lluïment, els diàlegs cantats i les cançons de beure.

<i>El cançoner popular de Tàrbena. Recopilació i estudi lingüística</i> (MONJO 2009)
1. El cançoner tradicional de Tàrbena
1.1 Cançons curtes
1.1.1 Cançons de quatre mots
1.1.2 Altres tipus
1.2 Tornades
1.3 Cançons llargues
1.4 Afitons
2. El romancer tradicional
3. Les oracions populars
4. El cançoner infantil i altres gèneres etnopoètics breus
4.1 Cançoner infantil
4.1.1 Cançons especials per a determinades festes
4.1.2 Cançons amb altres finalitats
4.1.3 Cançoner infantil pròpiament dit
4.2 Cançons i fórmules dels jocs tradicionals
4.2.1 Per a jugar amb infants
4.2.2 Dels jocs dels xiquets
4.2.3 Dels jocs dels adults
[...]
5. El cançoner de producció local
5.1 Cobles adaptades
5.2 Peces de producció pròpia
5.2.1 Amb autor no conegut
5.2.2 Amb autor conegut

Per últim, no voldríem acabar aquest repàs sumari a diverses propostes classificatòries del cançoner popular sense atendre l'aposta d'un dels manuals més influents i decisius, epistemològicament, per als estudis etnopoètics contemporanis dins l'àmbit cultural català: ens referim, no cal dir, a la *Introducció a l'etnopoètica* de Carme Oriol. En aquest llibre sobre la teoria i les formes del folklore català,⁴⁵ la prestigiosa investigadora tarragonina opta

⁴⁵ «Teoria i formes del folklore en la cultura catalana» és, precisament, el subtítol del reconegut treball de Carme Oriol.

per «seguir la proposta de Gabriel Ferré (1991-1992)», i en justifica amb les paraules següents la decisió:

el seu plantejament il·lustra molt bé quin ha de ser el tractament que ha de rebre avui dia l'estudi de la cançó folklòrica catalana. El seu treball, rigorós i ben sistematitzat, és un bon exemple a tenir en compte per aquells que comencin a endinsar-se en l'estudi del cançoner català.

Ferré (1991-92: 34) fa notar que si bé s'han realitzat intents de classificació de les cançons folklòriques catalanes segons la forma, el tema, la funció, l'origen, l'informant, la geografia, etc, (Riquer/Comas 1980 i 1981), una proposta coherent podria ser aquella que parteix de la forma de la cançó i que, a més, té en compte la seva funcionalitat.

D'acord amb les seves característiques formals, les cançons poden dividir-se en tres grups: la cançó llarga (o narrativa); la cançó curta (que rep el nom de corranda al Principat de Catalunya, copla al País Valencià i glosa a les Illes Balears); i la cantarella. (ORIOL 2002: 102-103)

Així doncs, atenent les consideracions de Gabriel Ferré, Carme Oriol acaba explicitant l'agrupació de les cançons populars d'acord amb els tipus següents:

<i>Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana (ORIOL 2002)</i>
2.7 La cançó
2.7.1 La cançó llarga o narrativa
- Romanços
- Glosats
- Codolades
2.7.2 La cançó curta
2.7.2.1 La cançó de ronda
2.7.2.1.1 L'albada
2.7.2.1.2 La jota tortosina
2.7.2.2 La cançó de treballada
2.7.2.3 La cançó de capta
2.7.2.3.1 La cançó de pandero
2.7.2.3.2 L'aguinaldo de Nadal
2.7.2.3.3 La caramella de Pasqua
2.7.2.3.4 La corranda de quinto
2.7.2.4 La cançó de bressol
2.7.3 La cantarella
- Canterelles de burla
- Canterelles de joc
- Canterelles de gresca
- Canterelles de capta
- Canterelles de màgia

Davant la diversitat de propostes de catalogació, fóra pueril una discussió sobre el grau de coherència (o incoherència) en cada cas. Amb tot, un projecte com el Canpop havia de plantejar-se, ineludiblement, criteris classificatoris coherents i pragmàtics: sense ambigüitats ni indecisions, ni tampoc hibridacions que propugnen en un mateix nivell tipus de cançons definits segons judicis diferents. No s'hi val, per exemple, una catalogació que proposi disjuntives entre –per exemple– *nadales*

i *cançons religioses*: la majoria de les nades són lògicament *cançons religioses*; i si el concepte de *nadala* respon a classificacions que atenen els cicles de l'any, el de *cançó religiosa* remet a les que posen l'èmfasi en la temàtica. Tampoc no podíem acceptar –per posar un segon exemple– classificacions que plantegen una eventual elecció entre *cançons de Pasqua*, *cançons de joc* o *cançons infantils*: un repertori important de les composicions recopilades acceptaria alhora totes tres categories. I és que s'hi barregen el cicle del calendari amb la funcionalitat i amb el perfil de l'emissor (o del destinatari). Fins i tot, dins d'un mateix criteri, el tipus tradicionals de cançons poden encavallar-se incòmodament els uns amb els altres, amb límits imprecisos i opcions no necessàriament excloents: així, quan volem considerar la temàtica de les cançons, a voltes s'esdevé que una mateixa lletra conjuga continguts picardiosos i escatològics; o històrics i religiosos; o amorosos i humorístics; etc.

També en aquest punt les tecnologies de la informació i la comunicació han aportat perspectives interessants per un enfocament alternatiu del problema. I és que les bases de dades informatitzades permeten una còmoda manipulació dels corpus en què, mitjançant cerques booleanes,⁴⁶ es poden fer servir alhora (i sense *mesclar-se*) criteris diferents. Més encara: permeten catalogar i cercar elements admetent la possibilitat que, fins i tot seguint un mateix criteri, una determinada cançó es podria adscriure a més d'un tipus. D'aquesta manera, la base de dades Canpop, a partir d'una classificació múltiple i la corresponent configuració informàtica, permet fer infinitud de cerques booleanes on es poden combinar, alhora, criteris relatius a les variables següents: *a*) l'extensió (amb el nombre precís de versos); *b*) la data de recol·lecció; *c*) la localització geogràfica (regió, comarca i localitat);⁴⁷ *d*) l'edat de la persona informant en el moment de l'enregistrament; *e*) la identitat de la persona informant (nom complet); *f*) la identitat del recol·lector o la recol·lectora (nom complet); *g*) el número d'identificació; *h*) el tipus de melodia (tonal o modal, major o menor); *i*) les característiques formals de la lletra (romanç, codolada, cançó acumulativa, tornada, amb rima assonant, amb rima consonant, de versos amb una determinada quantitat de síl·labes, etc.); *j*) l'adscripció a un tipus concret d'interpret o de destinatari (infantil, de quintos, etc.); *k*) la correspondència amb un determinant moment del calendari (nadala, de Pasqua, de Sant Joan, de Carnestoltes, de Quaresma, etc.); *l*) la funció i el context (vinculada a un ritual màgic,⁴⁸ de suport en el discurs

⁴⁶ Les cerques booleanes permeten localitzar elements en una base de dades vinculant termes de cerca i definint les relacions entre aquests amb els anomenats *operadors booleanes* (basats en l'àlgebra de Boole) AND, NOT, OR i XOR.

⁴⁷ Quant a la localització geogràfica, resulta també útil consignar si les cançons són conegudes en un àmbit general, regional, comarcal o estrictament local.

⁴⁸ S'hi inclouen, entre unes altres, les cançonetes infantils *de curar*, les d'invocació de la pluja, etc. MORET (2000: 12-13), prenent com a referència les «Cançons màgiques» i les «Cançons d'encantament» de Joan Amades (1951: 31-41 i 790-812), considera –amb raó– que aquestes fórmules no són ben bé cançons quan es diuen sense música, i per això distingeix l'*encantall* com un dels «petits gèneres» de la literatura popular, amb entitat autònoma al marge del cançoner.

d'una rondalla, reguladora de treball,⁴⁹ d'anunci de venda o de servei, d'identificació o pertinença a un col·lectiu humà, d'animació a un equip humà, de preservació històrica, de bressol, d'iniciació a l'habilitat de comptar, d'exploració del cos, d'aprenentatge de nocions temporals,⁵⁰ d'acceleració de la dicció, de joc,⁵¹ de ronda,⁵² de burla i ridiculització, d'anar a escola o a doctrina, de bateig, de festeig i casori, de celebració d'una determinada festa o acte festiu, d'expressió de protesta o inconformisme, de *repiny* o de triar, de capta,⁵³ festiva, de glosat, etc.); i *m*) la temàtica (d'emotivitat local o enyor per la terra abandonada, d'amor i desamor, del mar, picardiosa o sexual, escatològica, meteorològica,⁵⁴ religiosa, irreverent, d'esdeveniments històrics singulars, de confusió del llenguatge o conflicte lingüístic, de fets i anècdotes, humorística, de menjar i beure, de xafardeig o burla, de pobles i referents geogràfics, d'animals, de política, de la vida casolana, de les mentides, de bandolers o lladres, etc.).

Amb una successió de menús desplegable, ampliable de manera il·limitada, i fent servir els pertinents operadors booleans, un usuari pot localitzar instantàniament –per exemple– les cançons de la Marina Baixa amb més de cinc versos, cantades per informants d'un mínim de 55 anys, que siguen nades i de capta, però sense temàtica picardiosa o escatològica. Després, podrà consultar amb una cerca simple el conjunt de cançons que interpreta un informant concret, per tal com s'hi ha encuriat en unes determinades formes de pronúncia. I podrà comprovar si uns determinats trets dialectals es reprodueixen en els informants més joves de la mateixa localitat. Tot seguit, potser, voldrà escoltar les cançons de Pasqua no infantils que, amb més de deu versos, es canten a la ciutat d'Elx, i quines d'aquestes cançons són de temàtica amorosa i/o picardiosa. Podrà, així mateix, documentar amb un simple colp d'ordinador les cançons que parlen de pobles i referents geogràfics en clau de xafardeig o burla;⁵⁵ aclarir quins romanços reporten esdeveniments històrics singulars; seleccionar cançons religioses que no siguen nades; buscar cançons infantils d'exploració del cos; identificar les cançons reguladores de treball que han conservat una música modal; indagar quines cançons de tonalitat menor no tenen ni temàtica amorosa, ni religiosa, ni d'emotivitat local; o entretenir-se a buscar cançons breus, de menys de sis versos, que tinguen rima

⁴⁹ Amb diferents subtipus segons el treball de què es tracta: cançó de sereno, cançó de llaurar, cançó de batre, cançó de segar, de mariner, de verema, etc.

⁵⁰ Pensem, per exemple, en les cançons d'aprenentatge dels dies de la setmana.

⁵¹ Naturalment, s'hi poden establir subgrups atenent la tipologia dels jocs: jocs amb els punys i les mans; jocs de rogles, penyores i balls; jocs de tocar la paret; jocs amb objectes; jocs de saltar a la corda; jocs de córrer i botar; jocs de cartes; etc.

⁵² Pensem en les albaades valencianes, la jota tortosina, etc.

⁵³ S'hi troben compreses la cançó de pandero, l'*aguinaldo* de Nadal, la caramella de Pasqua, la corrandia de quinto, etc.

⁵⁴ Hi destaquen, naturalment, les cançons de pluja.

⁵⁵ Noteu que aquest sistema de cerca booleana permet dissenyar cerques on es combinen tipus de cançons definits dins d'un mateix criteri: desplegant dues voltes el menú corresponent a la classificació «Temàtica», s'hi pot seleccionar primer «Pobles i referents geogràfics», després l'operador «AND» i, a continuació, «Xafardeig o burla».

consonant, que no siguin infantils, que hagen estat cantades per informants de més de 70 anys en una comarca o regió concreta, que siguin pròpies de contextos festius i que apunten a temàtiques picardioses o sexuals, escatològiques, irreverents, humorístiques o de menjar i beure.

Les possibilitats de cerca –ja s'intueix– són tantes i tan diverses com els possibles interessos que les poden inspirar. Un mestre acabat d'arribar a una determinada localitat, potser s'interessarà primer pel cançoner infantil del lloc on treballa; tot seguit es possible que tinga curiositat per les nades genuïnes que al desembre podrà manipular en una programació per projectes; i al final potser li farà paper, dins l'Àrea del Coneixement del Medi Social i Natural, el repertori de cants que en aquella comarca parlen de pobles i referents geogràfics. Amb les opcions de cerca avançada, qualsevol investigador podrà fer consultes complexes, que aportaran dades més i més significatives –de valor sense dubte rellevant en la caracterització del cançoner popular– a mesura que el corpus disponible vaja enriquint-se amb nous documents textuais i sonors. I amb l'opció de cerca simple (que és la que s'ofereix per defecte) hi ha prou a teclejar les paraules clau que es vulguen (o a seleccionar les possibilitats que els menús hi ofereixen) perquè qualsevol persona encuriosida pugui localitzar, llegir i escoltar⁵⁶ les cançons que responguen a uns determinats interessos.

L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya va ser un projecte amb l'estranya capacitat de planificar treballs, coordinar esforços i despertar il·lusions. I es plantejava el noble repte de preservar la veu cantant d'un poble: amb la certesa que aquesta veu parla de vivències, creences, plors, afectes, desafectes, alegries, conviccions, rutines, quotidianitats, fantasies, projectes, diversions, sentiments, emocions i tendreses. Ací hem tingut l'oportunitat de constatar que, a pesar de la guerra i de les misèries totes –econòmiques, institucionals i ideològiques–, mai no s'ha interromput en l'etnopoètica catalana el treball de fixació del patrimoni líric popular. L'adversitat mai no ha ofegat el cant; i sempre hi ha hagut qui se l'ha estimat, aquest cant. Per això, hi ha hagut sempre, també, qui l'ha volgut preservar de l'oblit, en treballs diferents: originats encara dins l'Obra del Cançoner, o iniciats anys després; de caràcter local, comarcal o regional; en monografies o en obres d'abast general; amb música o sense; en suport de paper, sonor o audiovisual... Un projecte com el Canpop arrela en la fèrtil tradició de la cançonística contemporània, no per dispersa negligible. I fa un pas endavant en l'aprofitament de les tecnologies informàtiques: al servei no solament de la fixació, la classificació i l'estudi, sinó també de la comunicació i la difusió en tots els nivells, des del més especialitzat al més general. I amb propostes suggeridores per al treball coordinat entre investigadors distants i diversos. Presentar-lo –ni que siga en una primera versió– precisament a l'Abadia de Montserrat (on queden dipositats els originals de l'Obra del Cançoner), és cosa que transcendeix l'àmbit acadèmic i apunta al cor de les emocions. Talment l'esperit de segons quines cançons.

⁵⁶ El portal web del Canpop també permet descarregar-ne l'arxiu sonor en format mp3, o compartir un determinat document (textual o sonor) en les principals xarxes socials d'Internet.

BIBLIOGRAFIA

- AMADES, Joan (1951): *Folklore de Catalunya: cançoner*, Barcelona, Selecta.
- BOGATYRÈV, Petr (1982): «La 'funcionalità' della canzone popolare», dins Elide CASALI, *Letteratura e cultura popolare*, Bolonya, Zanichelli.
- BOHIGAS, Pere (1983): *Cançoner popular català*, 2 vol., Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BORAU, Lluís i Glòria FRANCINO (1997): *Bllat colrat!: 2. Cançoner. Literatura popular catalana de la Ribagorça, la Llitera i el Baix Cinca*, Terol, Instituto de Estudios Altoaragoneses - Institut d'Estudis Ilerdencs - Institut d'Estudis del Baix Cinca.
- CAPMANY, Aureli (1980): *Cançoner popular*, Barcelona, Ketres (edició a cura de Maria Aurèlia CAPMANY i Jaume VIDAL).
- FERRÉ, Gabriel (1991-1992): «Romanços i cançons», dins Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, *De la literatura popular a la literatura culta*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 29-65.
- GILI FERRER, Antoni (1994, 1995, 1996 i 1997): *Aportació al cançoner popular de Mallorca*, 4 vol., Mallorca, El Tall.
- GINARD, Rafel (1966, 1967, 1970 i 1975): *Cançoner popular de Mallorca*, 4 vol., Ciutat de Mallorca, Moll.
- GUARDIOLA, M. Isabel i Vicent BELTRAN (2005): *Bolulla la Caramulla: cultura popular i llengua d'un poble de la Marina*, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert.
- JUAN, María Antònia (ed.) (1998): *Cançoner del Ripollès*, Ripoll, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès.
- JULIÀ, Miquel (1969): *Mallorca, cançons tradicionals*, Barcelona, Hogar del Libro.
— (1998): *El cançoner tradicional de Mallorca*, Ciutat de Mallorca, Documenta.
- LIMORTI, Ester i Artur QUINTANA (1998): *El Carxe. Recull de literatura popular valenciana de Múrcia*, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert.
- MALUQUER, Joaquim (1994): *Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic*, Barcelona, Pòrtic.
- MARTÍNEZ i MARTÍNEZ, Francesc (1912, 1920 i 1947): *Còses de la meua terra*, 3 vol., València, Autor Editor.
- MARTÍNEZ MONTOYA, Manuel (1989): *Canciones populares crevillentinas*, Crevillent, Autor Editor.
- MASSOT i MUNTANER, Josep (1993): *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Volum IV. Fascicle I. Inventari de l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
— (1994): *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Volum IV. Fascicle II. Inventari de l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
— (1995): *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Volum V. Història de l'Obra del Cançoner i complement a l'inventari de l'arxiu*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
— (1996): *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Volum VI. Memòries de missions de recerca per Josep Barberà-Pere Bohigas; Joan Tomàs; Palmira Jaquetti-Maria Carbó; Joan Tomàs-Antoni Bonell; Baltasar Samper-Josep M. Casas Homs*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
— (2003): «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques», *Llengua & Literatura*, 14 (Barcelona), p. 549-561.
— (2004): *Escriptors i erudits contemporanis. Quarta sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
— (2006): *Escriptors i erudits contemporanis. Sisena sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT i PLANES, Josep (1984): *Cançoner musical de Mallorca*, Ciutat de Mallorca, Caixa de balears Sa Nostra [edició a cura de Baltasar BIBILONI i LLABRE i Josep MASSOT i MUNTANER].
- MILÀ i FONTANALS, Manuel (1853): *Observaciones sobre la poesía popular, con muestras de romances catalanes inéditos*, Barcelona, Imprenta de Narciso Ramírez.
— (1882): *Romancerillo catalán*, Barcelona, Librería de D. Alvaro Verdaguier.
— (1980): *Romancer català*, Barcelona, Edicions 62.

- MONFERRER, Àlvar (2004): *Romancer valencià*, Picanya, Bullent.
- MONJO, Eugeni-Adolf (2004): *Cançons nostres*, Alacant, Ajuntament de Teulada - Ajuntament de Gata.
- MONJO, Joan Lluís (2009): *El cançoner popular de Tàrbena: recopilació i estudi lingüístic*, Alacant, Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant.
- MORET, Hèctor (2000): «Sobre alguns aspectes conflictius en la classificació tipològica del cançoner popular», dins Joan MAS i Joan MIRALLES (ed.), *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de llengua i Literatura Catalanes. Palma (Mallorca), 8-12 de setembre de 1997*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- NOGUERA, Antoni (1893): *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la Isla de Mallorca*, Ciutat de Mallorca, Autor Editor.
- ORIOU, Carme (1995): *El cançoner nadalenc català al Principat de Catalunya (1853-1951)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*, Valls, Cossetània.
- PALAU, Manuel (dir.) (1950-2001): *Cuadernos de Música Folklòrica Valenciana*, València, Institut Valencià de Musicologia - Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València.
- RIQUER, Martí de i Antoni COMAS (1980): «La poesia popularitzant i el romancer», *Història de la literatura catalana*, vol. 3, Barcelona, Ariel, p. 525-573.
- (1981): «Els gèneres populars i tradicionals», *Història de la literatura catalana*, vol. 4, Barcelona, Ariel, p. 210-351.
- ROMEU I FIGUERAS, Josep (1994): «'L'espina': temes i motius temàtics d'una cançó i un refrany folklòrics», dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, XXIX. Miscel·lània Germà Colon*, 2, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 205-222
- SAMPER, Baltasar (1948): *Els cants de treball a Mallorca*, Mallorca, Autor Editor.
- (1994): *Estudis sobre la cançó popular (1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat [edició a cura de Josep Massot i Muntaner].
- SEGUÍ, Salvador (1973): *Cancionero musical de la provincia de Alicante*, Alacant, Diputació d'Alacant.
- (1978): *Cancionero alicantino*, Alacant, Instituto de Estudios Alicantinos.
- SEGUÍ, Salvador, M. Teresa OLLER, José Luis LÓPEZ, Fermín PARDO i Sebastián GARRIDO (1980): *Cancionero musical de la provincia de Valencia*, València, Institut Alfons el Magnànim.
- SEGUÍ, Salvador, Ricardo PITARCH, José Luis LÓPEZ i M. Teresa OLLER (1990): *Cancionero musical de la provincia de Castellón*, València, Caja Segorbe Caja de Valencia - Fundación Caja Segorbe.
- SISTAC, Dolors (1997): *Les cançons de pandero o de tambor. Estudi i noves aportacions*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.
- TORRENT, Vicent (1990): *La música popular*, València, Edicions Alfons el Magnànim, Institució Valenciana d'Estudis i Investigació.
- VALERI, Maria Eulàlia (1987): *Cançons infantils populars catalanes*, Barcelona, Joventut.
- VILANOVA I ROSET, Joan (1983): *Cançoner català*, Manresa, Autor Editor.

ANNEX. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES DE RECURS CANÇONÍSTICS

- ALBERT, Lluís (1994): *Cançoner de l'Empordà*, Figueres, Edicions del Brau.
- ALCOVER, Antoni Maria (2009): *Velada de glosadors a les fires y festes de Manacor: die 19 de setembre de 1897*, Manacor, Ajuntament de Manacor.
- ALÍN, José Maria (1968): *El cancionero español de tipo tradicional*, Madrid, Taurus Ediciones.
- ALMELA, Vicent Jaume (2007): *Cançoner de la nostra terra*, Castelló de la Plana, Ajuntament de Castelló de la Plana.
- ALZINA, Catalina (2003): *La cançó tradicional a Capdepera*, Ciutat de Mallorca, Documenta Balear.
- AMADES, Joan (1951): *Folklore de Catalunya: cançoner*, Barcelona, Selecta.
- (2009): *Les cent millors cançons de Nadal*, Barcelona, Labutxaca.
- AMORÓS, Francesc i Susanna SOLANS (2008): *Caramelles a Isona*, Tremp, Garsineu Edicions.
- ANGUIZ, Antonio (1994): *Cancionero ibense*, Ibi, Autor Editor.
- ASSOCIACIÓ CULTURAL LA FRATERNAL ESPOLLENCA (2010): *El cançoner popular a Espolla*, Espolla, Associació Cultural La Fraternal Espollenca.

- AYATS, Jaume *et al.* (1983): *El folklore de Rupit-Pruit*, Vic, Eumo Editorial.
 — (1983): *Cançoners*, Vic, Eumo Editorial.
- BADÍA, Marta i Montserrat BUSQUÉ (2002): *Cançoners de nadal, Obra completa*, Tarragona, Arola Editors.
- BADÍA, Marta i Angels VIDAL (2005): *Tat! Recull de moixames, jocs i cançons per a infants*, Tarragona, Arola Editors.
- BALDÓ, Estel; Rosa GIL i Maria SOLIVA (2000): *L'elefant blau, Parvulari, 5 anys: cançoners*, Barcelona, Editorial Barcanova.
 — (2000): *L'elefant verd, Parvulari, 4 anys: cançoners*, Barcelona, Editorial Barcanova.
- BARBERÀ, Josep *et al.* (1996): *Memòries de missions de recerca*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- BARGALLÓ, Josep (2005): *Balls i danses de les comarques de Tarragona 5. Alt Camp i Conca de Barberà*, Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona.
- BIBILONI, Baltasar (1996): *20 cançons tradicionals: cançoners per a vens blanques i acompanyament de piano*, Berga, Amalgama Edicions.
- BLASCO, Artur (2008): *Pra astí n'enllà: cançons, balls, dites i pregràries de l'Alta Ribagorça aragonesa*, El Prat de Llobregat, Editorial Rúbrica.
- BOHIGAS, Pere (1983): *Cançoners popular català (I)*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
 — (1983): *Cançoners popular català (II)*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- BORAU, Lluís i Glòria FRANCINO (1997): *Bllat colrat!: literatura popular catalana del Baix Cinca, la Llitera i la Ribagorça. 2. Cançoners*, Teruel, Instituto de Estudios Altoaragoneses, Institut d'Estudis del Baix Cinca, Institut d'Estudis Ilerdencs i Diputació General d'Aragó.
- BROTONS, Vicent (1988): *Una cançó de fil i cotó*, [cançons, endevinalles i dits tradicionals], Petrer, Edicions de la Cova de l'Encant.
- BURGUERA, Joan (2005): *Gloses, trobes i codolades de la Mallorca dels segles XIX i XX*, Campos, Edicions Roig i Montserrat.
- CABRER, Jaume (2008): *Cançoners dels darrers dies: Artà*, Ciutat de Mallorca, Documenta Balear.
- CAPDEVILA, Roser (1985): *Cançoners català*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- CAPMANY, Maria Aurèlia (1980): *Cançoners Popular*, Barcelona, Ketres Editora.
- CASELLAS, Marcel (2001): *Cançoners de butxaca: sempre hi ha una cançó*, Barcelona, Edicions El Mèdol.
- CATALÁ, Rafael (2006): *Cant de manobre*, Rafelbunyol, Agrupació Cultural Vianants de Rafelbunyol.
- CENTRE DE PROMOCIÓ DE LA CULTURA POPULAR I TRADICIONAL CATALANA (2007): *Tivissa: cançons i tonades de la tradició oral*, Barcelona, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya.
- CLIMENT, Josep *et al.* (1995): *El cançoners de Gandia*, València, València (Comunitat Autònoma). Generalitat.
- CLIMENT, Josep (1996): *El cançoners musical d'Ontinyent*, València, València (Comunitat Autònoma). Generalitat.
- COLL, Baltasar *et al.* (1981): *Cançoners de la Venerable*, Ciutat de Mallorca, Autor Editor.
- COL-LOQUI SOBRE CANÇÓ TRADICIONAL (1.1990.REUS) (1994): *Actes del Col loqui sobre Cançó Tradicional*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- CUSCÓ, Joan (2007): *Cançons del vi, de beure i de taverna*, Barcelona, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions (Catalunya). Publicacions Musicals Dinsic.
- ENSENYAT, Gabriel (2000): *Cançoners Aguiló*, Ciutat de Mallorca, Balears (Comunitat Autònoma). Conselleria d'Educació i Cultura
- ENTITAT AUTÒNOMA DEL DIARI OFICIAL I DE PUBLICACIONS (1991): *El Cançoners de Batet: transcripció i estudi lingüístic i literari*, Barcelona, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions (Catalunya).
- ESCANDELL, Jaume (2006): *Aproximació a la cançó tradicional d'Eivissa i Formentera*, Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs.
- ESTARÀS, Rafael (2000): *Cançoners d'un viatge*, Ciutat de Mallorca, Leonard Muntaner, Editor.
- FABRÉS, Antoni (2003): *33 cançons d'arreu*, Terrassa, Autor Editor.
- FERRÉ, Gabriel *et al.* (1988): *Cançoners tradicional del Baix Camp i el Montsant*, Barcelona, Alta Fulla Editorial.
- FERRÉ, Gabriel; Salvador REBÉS i Isabel RUIZ, (2001): *Cançoners tradicional del Baix Camp i el Montsant*, Barcelona, Alta Fulla Editorial.

- FLORES, Lluís-Xavier *et al.* (2007): *Ja plora, la Nyora!: música i literatura de tradició oral a Guardamar del Segura: el patrimoni etnomusical de les terres del Segura: el cas de Guardamar: el patrimoni etnopètic local*, Villena, Visual Sonora S. Coop. V.
- (2007): *Unes notes sobre música folclòrica il·licitana venim de la mar, cançons populars olxanes a ritme de corda, vent i percussió*, Elx, Escola de Música i Cultura Tradicional D'Elx.
- FONOLL, Celdoni (1980): *Cançonero groc*, Barcelona, Edicions de La Magrana.
- FUNDACIÓ CAIXA D'ESTALVIS DE MANRESA (1980): *Cançonero Català. (Dibuixos de J. Vilanova)*, Manresa, Autor Editor.
- GALMÉS, Antoni (1985): *Cançonero de San Antoni*, Manacor, Edicions Manacor.
- GARCIA, Josep (2006): *D'aquí estant veig una estrella: cançons i tonades tradicionals a Riudaura*, Girona, Curbet Comunicació Gràfica.
- GILL, Antoni (1994-2009): *Aportació al cançonero popular de Mallorca. Obra completa*, Ciutat de Mallorca, El Tall Editorial.
- GIMÉNEZ, Antoni i Joan SUBIRANA (2007): *Cantem i dormim*, Teià, Malsinet Editor.
- GINARD, Rafael (1981): *El cançonero popular de Mallorca*, Ciutat de Mallorca, Editorial Moll.
- (1966-1971): *Cançonero popular de Mallorca. Obra Completa*, Ciutat de Mallorca, Editorial Moll.
- GONZÁLEZ, Olga (2009): *Cançons d'arreu del món: cançonero intercultural*, Barcelona, Publicacions Abadía Montserrat.
- GRUPO RBA (2005): *Cançonero infantil*, Barcelona, RBA LIBROS.
- GUARDIOLA, M. (1997): *Lírica tradicional valenciana. Cançonero popular valencià*, la Nucia, Ajuntament de la Nucia.
- GUARDIOLA, M. Isabel i Vicent BELTRAN (2005): *Bolulla la Caramulla: Cultura popular i llengua d'un poble de la Marina*, Alacant, Institut Alacantí de Cultura «Juan Gil-Albert».
- GUTIÉRREZ, Juan (1991): *Cançonero de Nadal*, Barcelona, Editorial Juventud.
- HAMAD, Ali (2002): *Cancionero del Mediterráneo: canciones, retáhilas y precuentos populares de la Comunidad Valenciana*, Alicante, Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert.
- JANER, Gabriel (2007): *Sexe i cultura a Mallorca: el cançonero*, Ciutat de Mallorca, Editorial Moll.
- (1988): *Sexe i cultura a Mallorca: el cançonero*, Ciutat de Mallorca, Editorial Moll.
- JUAN, Maria Antònia (ed.) (1998): *Cançonero del Ripollès*, Ripoll, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès.
- JULIA, Miquel (1998): *Cançonero tradicional de Mallorca*, Ciutat de Mallorca, Documenta Balear.
- JUNTA DEL SANTUARIO DE QUERALT (1977): *Cançonero de Queralt*, Berga, Junta del Santuario de Queralt.
- LIESEGANG, Berta i Catalina RIBOT (1997): *Ding dang, la cançó popular de les Illes Balears: una eina de treball (1)*, Ciutat de Mallorca, Tramuntana Edicions Musicals.
- (1998): *Ding dang, la cançó popular de les Illes Balears: una eina de treball (2)*, Ciutat de Mallorca, Tramuntana Edicions Musicals.
- (1999): *Ding dang, la cançó popular de les Illes Balears: una eina de treball. Nivell inicial*, Ciutat de Mallorca, Tramuntana Edicions Musicals.
- (2000): *Ding dang, la cançó popular de les Illes Balears: una eina de treball, 3 nivell*, Ciutat de Mallorca, Tramuntana Edicions Musicals.
- (2005): *Ding dang, la cançó popular de les Illes Balears: una eina de treball, 1r nivell*, Ciutat de Mallorca, Tramuntana Edicions Musicals.
- (2007): *Ding dang, la cançó popular de les Illes Balears: una eina de treball quart nivell*, Ciutat de Mallorca, Tramuntana Edicions Musicals.
- LIMORTI, Ester i Atur QUINTANA (1998): *El Carxe. Recull de literatura popular valenciana de Múrcia*, Elx, Institut Alacantí de Cultura «Juan Gil-Albert».
- LLORENS, Sara (1992): *El cançonero de Pineda*, Barcelona, Alta Fulla Editorial.
- LUNA, Marta (2006): *Cançonero de Nadal*, Barcelona, La Galera. Editorial.
- MARTÍNEZ, Francesc (1912, 1920 i 1947): *Còses de la meua terra*, 3 vol., València, Autor Editor.
- MARTÍNEZ, Manuel (1989): *Canciones populares crevillentinas*, Crevillent, Autor Editor.
- MASSOT, Josep (1984): *Cançonero musical de Mallorca*, Ciutat de Mallorca, Caixa de Balears Sa Nostra.
- (1993): *Inventari de l'arxiu de l'Obra del Cançonero Popular de Catalunya*, Barcelona, Publicacions Abadía Montserrat.
- (1994): *Inventari de l'arxiu de l'Obra del Cançonero Popular de Catalunya*, Barcelona, Publicacions Abadía Montserrat.

- (1995): *Història de l'Obra del Cançoner i complement a l'inventari de l'arxiu*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- (1999): *Obra del cançoner popular: memòries de missions de recerca*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- (2002): *Memòries de missions de recerca*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- (2003): *Obra del cançoner popular 13: memòries de missions de recerca*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- (2004): *Materials memòries de missions recerca*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- (2005): *Memòries de missions recerca XV*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- (2005): *El cançoner popular català (1841-1936)*, Catalunya, Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions.
- (2006): *Memòries de missions recerca, Obra Completa*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- MEDICI, Lorenzo de' (2008): *Per natural desig: cançoner*, Badalona, Editorial Omicron.
- MILÀ, Manuel (1980): *Romancer català*, Barcelona, Edicions 62 i «La Caixa» (MOLC).
- MIQUEL, Dani (2009): *El tio Pep se'n va a Muro*, Picanya, Edicions del Bullent.
- MONFERRER, Àlvar (2004): *Romancer valencià*, Picanya, Bullent.
- MONJO, Eugeni-Adolf (2004): *Cançons nostres*, Alacant, Ajuntament de Teulada. Ajuntament de Gata.
- MONJO, Joan Lluís (2009): *El cançoner popular de Tàrbena: recopilació i estudi lingüístic*, Alacant, Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant.
- MUNTANER, Pilar; Bartomeu DALIÀ i Sònia AMENGUAL (2004): *Un grapat de cançons*, Binissalem, Di7.
- NAVARRO, Carlos (1999): *Cançoner infantil, 1*, Barcelona, Autor Editor.
- (1999): *Cançoner infantil, 2*, Barcelona, Autor Editor.
- (1999): *Cançoner infantil, 3*, Barcelona, Autor Editor.
- (1999): *Cançoner infantil, 4*, Barcelona, Autor Editor.
- NICOLÁS, Modesto (2006): *El cançoner de Sueca i de la Ribera*, Sueca, Autor Editor.
- NONELL, Jaume i Lluís SUBIRANA (2007): *Cent anys de sardanes a Sabadell*, Sabadell, Fundació Ars.
- OBRADOR, Antoni (1999): *La medicina i el llenguatge popular a Mallorca: el cançoner*, Ciutat de Mallorca, Lleonard Muntaner, Editor.
- OLLER, Maria Teresa (1998): *Panoràmica de la cançó i de la dansa tradicionals*, València, Associació Cultural Lo Rat Penat.
- ORIOI, Carme (1995): *El cançoner nadalenc català al Principat de Catalunya (1853-1951)*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*, València, Cossetània Edicions.
- PALAU, Manuel (dir.) (1950-2001): *Cuadernos de Música Folklórica Valenciana*, València, Institut Valencià de Musicologia - Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València.
- PERAL, María Assumpció et al. (1988): *Canzonettes de fil i cotó*, Elx, Radio Elche.
- PORTELL, Oriol i Joan VILAMALA (2000): *Cançoner verdaguera*, Vic, Eumo Editorial.
- PUIG, Aureli (2006): *Cobles, cançons i costums al nord del País Valencià*, Vinaròs, Editorial Antinea.
- (2008): *Les guerres carlistes al nord valencià: cançoner*, Benicarló, Onada Ediciones.
- (2010): *Mengem i cantem: cobles amb motivacions agrícoles i gastronòmiques*, Picanya, Edicions del Bullent.
- QUINTANA, Artur (1996): *Lo Molinar, literatura popular catalana del Matarranya i Mequinesa 2: cançoner*, Calceit, Associació Cultural del Matarranya.
- RAMÍREZ, Andreu (1998): *Cançoner parroquial*, Barcelona, Editorial Claret.
- RAMIRO, Enric Pere et al. (1985): *Cançons de Nadal*, València, Consejo Valenciano de Cultura.
- RAVENTÓS, Jordi (2010) *Cançoner de Ripoll*, Barcelona, Adesiara Editorial.
- RICO, María Amparo (2009): *El romancero de la provincia de Valencia: recopilación, catálogo y estudio*, València, Diputació de València.
- RIQUER, Martí de i Antoni COMAS (1980): «La poesia popularitzant i el romancer», *Història de la literatura catalana*, vol. 3, Barcelona, Ariel, p. 525-573.
- (1981): «Els gèneres populars i tradicionals», *Història de la literatura catalana*, vol. 4, Barcelona, Ariel, p. 210-351.
- RIVAS, Noè (2006): *Cada festa, una cançó*, Barcelona, Edicions Baula.

- ROS, Roser (2004): *Jo em sé una cançó per al meu nadó*, Barcelona, Editorial Timun Mas.
- ROSELL, Amadeu (2007): *Cançoners 2*, Ripoll, Edicions Maideu.
- RÖVENSTRUNCK, Bernhard (1976): *Cançoners català*, Barcelona, Publicacions Clivis.
- (1979): *Singularitats de la cançó popular catalana: estudi de la forma monòdica: introducció al tractament polifònic*, Barcelona, Clivis Publicacions.
- SAGRERA, Bàrbara (2007): *Les cançons populars del diccionari català-valencià-balear: coincidències amb el cançoner popular de Mallorca*, Ciutat de Mallorca, Balears. Conselleria d'Educació i Cultura.
- SALVÀ, Adolf (1960): *La villa de Callosa de Ensarrià*, Alacant, Instituto de Estudios Alicantinos-Diputación Provincial de Alicante [Reedició Facsímil el 1993].
- SAMPER, Baltasar (1994): *Estudis sobre la cançó popular*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- SARGATAL, Ramon ([...]): *Carmina Rivipullensia: el cançoner eròtic de Ripoll*, Ripoll, Consell Comarcal del Ripollès.
- SASTRE, Joaquim; Josep CENDRA i Pasqual PASTOR (2004): *El patrimoni musical d'arrel popular a la marina alta: el cançoner tradicional de Teulada*, Teulada, Ajuntament de Teulada.
- SEGUÍ, Salvador (1973): *Cancionero musical de la provincia de Alicante*, Alacant, Diputació d'Alacant.
- (1978): *Cancionero alicantino*, Alacant, Instituto de Estudios Alicantinos.
- SEGUÍ, Salvador, M. Teresa OLLER, José Luis LÓPEZ, Fermín PARDO i Sebastián GARRIDO (1980): *Cancionero musical de la provincia de Valencia*, València, Institut Alfons el Magnànim.
- SEGUÍ, Salvador, Ricardo PITARCH, José Luis LÓPEZ i M. Teresa OLLER (1990): *Cancionero musical de la provincia de Castellón*, València, Caja Segorbe Caja de Valencia - Fundación Caja Segorbe.
- SEGUÍ, José (2009): *Cançons de broma bruta*, Marratxí, Autor Editor.
- SERRA, Juan (1989): *Cançoners del Calic*, Bagà, Ajuntament de Bagà.
- SIMONET, Joan (2007): *Cançoners alaroners*, Ciutat de Mallorca, Documenta Balear.
- SISTAC, Dolors (1997): *Les cançons de pandero o de tambor. Estudi i noves aportacions*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.
- SOLER, José María (1986): *Cancionero popular villenense*, Villena, Fundación Municipal José María Soler.
- SUSAETA, Ediciones (1996): *Cançons catalanes populars*, Madrid, Susaeta Ediciones.
- TOMÀS, Jordi (2008): *El mestre Joan Tomàs i Parés: passió per la cançó popular*, Barcelona, Publicacions Abadia Montserrat.
- TORRENS, Rosa; María Carmen PELECHA i Elena GISBERT (2004): *El cançoner màgic 1*, Barcelona, Editorial Miguel A. Salvatella.
- TORRENS, Rosa; María Carmen PELECHA i Elena GISBERT (1995): *El cançoner màgic 2*, Barcelona, Editorial Miguel A. Salvatella.
- TORRENT, Vicent (1990): *La música popular*, València, Edicions Alfons el Magnànim, Institució Valenciana d'Estudis i Investigació
- TORRES, María (2004): *Cançoners tradicionals eivissencs*, Eivissa, Mediterrània Eivissa Llibreria.
- TORRUELLA, Joan (1993): *Edició i estudi cançoners L (Barcelona, Bib. de Catalunya, MS.)*, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions.
- TREKEL VERLAG HAMBURG-BERLIN (1976): *Cançoners català. Katalanisches liederbuch*, Barcelona, Autor Editor.
- VALERI, Maria Eulàlia (1987): *Cançons infantils populars catalanes*, Barcelona, Joventut.
- VALOR, Ernesto (1992): *Cançoners alcoyà*, Alcoi, Fila Llana.
- VALRIU, Caterina (2008): *Paraula viva: articles sobre literatura oral*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia Montserrat.
- VILANOVA, Joan (1983): *Cançoners català*, Manresa, Autor Editor.
- (1983): *Cavalleresca*, Manresa, Autor Editor.
- (1983): *Nadales*, Manresa, Autor Editor.
- (1983): *Religioses*, Manresa, Autor Editor 1035
- VILLAMUZA, Noemí (2005): *Cançoners infantils*, Barcelona, Círculo de Lectores.

BASE DE DADES DELS MATERIALS GENERATS ENTORN DE
L'‘APLEC DE RONDAIES MALLORQUINES D'EN JORDI DES RACÓ’

M. Magdalena Gelabert – Caterina Valriu
Institució Pública Antoni M. Alcover – Universitat de les Illes Balears
GREIB

*Introducció*¹

L'aplec de *Rondaies Mallorquines d'en Jordi des Racó* es començà a publicar el 1896, des d'aquesta data i fins el 1930 s'anaren editant els diversos volums que el conformen i, alhora, s'anaren reeditant, a mesura que s'exhaurien, atès que des del primer moment tingueren un gran èxit de públic, una acceptació extraordinària entre els mallorquins.

Antoni M. Alcover s'inicià molt jove en la publicació de les rondalles, la primera fou *Es jai de sa barraqueta* que aparegué a la portada de la revista *L'Ignorància* l'any 1880, quan ell tenia només 18 anys i en recopilà i versionà al llarg de tota la vida. Quan Alcover morí –el 1932, dos anys després de publicar l'últim volum– el seu hereu Francesc de Borja Moll reformulà l'aplec en uns volums de mida més reduïda. Dels deu volums que conformaven l'edició inicial es passà a vint-i-quatre que s'anaren publicant a partir de 1939. Podem afirmar que es tracta del principal *bestseller* de la literatura de les Illes Balears de tots els temps ja que se n'han editats milers i milers de volums i s'ha considerat el clàssic per excel·lència de les nostres lletres. Les *Rondaies Mallorquines* eren el millor regal que se solia elegir per a la primera comunitat dels infants, per a dates assenyalades, el present que es feia –i es fa encara– a cada un dels infants que participen a les beneïdes de sant Antoni a Manacor, en sorteigs i rifes, etc. Aquesta edició de l'editorial Moll –amb unes vistoses portades acolorides– és la vigent encara avui, setanta anys després i només en àmbits lletraferit comença a ser tímidament substituïda per una nova edició, l'edició crítica, adreçada no a un públic popular sinó a lectors especialitzats en el tema.

Una ullada, ni que sigui ràpida, a la història de l'aplec publicat ens fa adonar que ha passat per una sèrie d'etapes i vicissituds ben interessants i –en molts d'aspectes– no compartides amb altres reculls semblants, la qual cosa el fa únic i singular. A grans trets, dividiríem la recepció de l'aplec a Mallorca en tres grans períodes.

¹ Aquest article forma part del projecte «La literatura popular catalana: protagonistes, actituds, realitzacions» (FFI2009-08202 / FILO) del Ministeri de Ciència i Innovació.

De finals del s. XIX fins als anys seixanta del s. XX

Al llarg de més de seixanta anys l'aplec es difon a través dels llibres i per la publicació en revistes d'algunes de les rondalles. Aquests llibres són comprats i llegits, sovint en veu alta, per la gent de totes les edats i condicions socials de Mallorca. Així, les rondalles arriben a grans i petits, als que saben llegir i als analfabets. Són una veritable lectura popular i poques són les cases de Mallorca on no hi hagi almenys un tom de les rondalles d'Alcover, que esdevenen *les rondalles* per antonomàsia. Així, es compleix un dels objectius cabdals de l'autor: tornar-les al poble del qual havien sortit, renovellades i restaurades, i tornen a entrar en el canal de l'oralitat. En aquest fragment, molt sovint citat i reproduït, Alcover explicita clarament la seva finalitat:

No l'he fet [l'aplec] ab cap fi *tècnich* ni *exclusivament científich*, sinó ab un fi *patriòtrich*. No he volgut fer cap obra p'els *folkloristes*, sinó pel *poble mallorquí*. He fet mon aplech per amor a les mateixes rondalles, per salvar-les del naufragi, de la desaparició, de l'oblit que les amenassava. Les he replegades, escrites y publicades per que poguessen tornar córrer entre la gent mallorquina: no la gent empiulada y de gran to, sinó la gent senzilla y humil, que no té cap pretensió més que la de ser persones de bé, persones de ca-seua y bons mallorquins com els nostres progenitors.²

A mitjans del s. XX, però, les condicions socials i econòmiques de l'illa sofreixen un gran trasbals amb el canvi de model propiciat pel desenvolupament econòmic i l'arribada massiva del turisme. Aquest canvi social que va en detriment del món rural i de les formes de la societat tradicional, sembla que ha de ser letal per a la pervivència de l'aplec, i que aquest ha de quedar oblidat, substituït per altres entreteniments i lectures.

Dels anys seixanta a finals dels setanta

La realitat, però, és una altra. Entorn de l'any 1960, i per iniciativa de Mn. Guillem Fiol i de Francesc de B. Moll, s'iniciaren els enregistraments i la posterior difusió radiofònica de les rondalles en una coneguda emissora. El mateix Moll actuava d'adaptador i de narrador, i un petit equip de gent feia les veus dels personatges, amb els mitjans precaris propis de l'època. S'emetien a través de Ràdio Popular, una emissora catòlica que tenia una gran acceptació per part del públic. L'èxit que assoliren a Mallorca aquestes emissions va ser extraordinari –gairebé tothom escoltava *sa rondaia*, de la mateixa manera que ara són nombrosos els seguidors de les sèries de la televisió– i varen ser reemeses moltíssimes vegades al llarg de

² Vegeu l'article d'Antoni M. ALCOVER, «Com he fet mon Aplec de Rondaies Mallorquines» reproduït a *Randa*, 14 (Barcelona, 1983) pàg. 126.

dècades i encara ho són actualment. Aquesta radiodifusió donà nova vida a les rondalles i les tornà a fer ‘populars’. Molta de gent encara avui les recorda. Posteriorment, les antigues cintes de la ràdio que s’havien conservat s’editaren en cassets i omplien 33 cintes d’una hora de durada. Són, per tant, 33 hores de rondalles enregistrades amb una qualitat d’adaptació i de dicció extraordinària.³ Actualment s’han passat a suport CD i han estat comercialitzades de bell nou amb gran èxit.

Dels anys vuitanta a l’actualitat

Quan les emissions de ràdio ja havien estat substituïdes per la supremacia de la televisió, semblava que les rondalles perdrien vigència. Però la restauració de la democràcia i amb ella la introducció de la llengua catalana a l’escola els donà una nova vida. Ensenyar llengua catalana a l’escola era tot un repte, mancaven professors formats i –sobretot– material pedagògic que possibilités aquest ensenyament. Els textos que oferien les editorials eren migrats i poc atractius. La majoria de mestres de les Balears giraren als ulls cap a les narracions populars com una eina de recobrament de la llengua i la identitat. Molts començaren a preparar exercicis, obres de teatre per representar amb els alumnes, fitxes, quadernets, jocs, etc. a partir de les rondalles d’Alcover. Poc a poc, alguns d’aquests materials s’editaren i es posaren a l’abast d’un públic més ampli. Hores d’ara, molts dels materials pedagògics creats i editats des de les institucions per a ús dels escolars de les illes Balears es basen en les rondalles: llibres, jocs d’ordinador, capses pedagògiques, dossiers, fitxes, materials complementaris –titelles, teatrets, etc.–, materials musicals, etc.

Les rondalles d’Alcover s’han convertit en una de les principals senyes d’identitat dels mallorquins, en un fenomen que depassa allò estrictament literari. Així, nombrosos artistes han convertit les rondalles en una de les seves fonts d’inspiració:

- Pintors com Joan Guerra, Gabriel Pellicer i Jaume Poma.
- Il·lustradors com Pere Joan, Irene Bordoy, Aina Bonner, Pere Pasqual, Antoni Galmés, Joan Brunet, etc.
- Escultors com Pere Pujol, Llorenç Ginard, entre d’altres.
- Músics com Maria del Mar Bonet, Joan Bibiloni, el Col·lectiu d’Artistes Lírics...

És per això que ens hem decidit a estructurar una base de dades compiladora del màxim nombre de materials possibles relacionats amb l’aplec alcoverià.

³ Sabem per informacions orals de Francesc de B. Moll Marquès que inicialment les rondalles s’enregistraven en cintes on ja se n’havien enregistrat abans –per aprofitar el material– i que així es perderen un nombre indeterminat d’enregistraments, fins que es pregué consciència que era un material valuós i valia la pena conservar-lo.

La catalogació

En el moment d'investir la catalogació dels materials existents, ens plantejarem que la base de dades que havíem d'utilitzar havia de ser prou genèrica perquè pogués incloure la varietat d'usos i formes que s'han anat generant al llarg dels anys i que es continuen generant dia a dia, atès que l'objectiu principal és la recopilació exhaustiva, sense distingir categories ni rebutjar materials innovadors o puntuals. L'única excepció la constitueixen les versions teatrals i els muntatges que s'han realitzat sobre continguts rondallístics que també són nombrosíssims i podrien constituir el fons d'un altre recull.

Així, entre els materials catalogats, tant podem trobar edicions crítiques o reculls lexicogràfics com CDs d'enregistrament de cançons de rondalles, cartells anunciadors, punts de llibre, litografies, propostes didàctiques o jocs de rondalles, auques, fulletons i opuscles, còmics, samarretes, encenedors, etc.

El programa informàtic que usem inicialment per a la catalogació és el FileMaker Pro-85 i les variables que hem considerat adients d'incloure són:

1. Núm. de registre
2. Data d'entrada
3. Tipus de material: didàctic, lúdic, científic...
4. Format i dimensions
5. Títol
6. Autoria
7. Versió original/Traducció/adaptació
8. Any d'edició
9. Editorial i lloc d'edició
10. Dipòsit legal/ISBN
11. Continguts
12. Objectius
13. Observacions
14. Imatge (reproducció)

Fins ara, la base de dades consta d'un centenar de materials però les perspectives d'ampliació són molt grans.

La Institució Alcover i la base de dades

La Institució Pública Antoni M. Alcover és un organisme autònom de l'Ajuntament de Manacor que té com a principal objectiu difondre la figura i l'obra d'Antoni M. Alcover. Es tracta d'una entitat relativament jove, els estatuts primers es publicaren l'any 1999 i a poc a poc s'ha anat creant un espai dins la cultura mallorquina. La seu de la Institució Pública Antoni M. Alcover es troba ara en procés de reforma

per tal d'aplicar al casal (un casal catalogat del segle XIX, amb planta noble, soterrani, dues plantes superiors i un pati que consta d'uns mil dos-cents metres, aproximadament) un projecte museogràfic que presentarà la figura d'Antoni M. Alcover a partir de dos eixos bàsics: el Diccionari i les rondalles.

Entre els principals projectes de la Institució hi ha la creació d'una Biblioteca monogràfica que reculli tots els materials sobre Antoni M. Alcover, tant obres seves com estudis o publicacions relacionades amb ell i amb la seva vida i obra, és amb l'objectiu de completar els fons d'aquesta biblioteca que la nostra base de dades pren tot el seu sentit. També s'està treballant en la catalogació dels centenars de targetes postals, que posseïa Alcover i que recopilava durant els seus viatges, i que es penjaran a la web per a consulta de tothom. Posteriorment s'iniciarà la tasca amb els manuscrits i els llibres que es troben a disposició de la Institució Alcover.

En aquesta mateixa línia –com ja hem indicat– encaixa perfectament la base de dades sobre materials de rondalles generades per l'Aplec d'Antoni M. Alcover. Entre aquest corpus, el més extens i variat és el que es relaciona amb les rondalles que Alcover recopilà i reescribí, per aquest motiu és del nostre interès recollir-lo, inventariar-lo i catalogar-lo.

Per altra banda, la Institució Pública Antoni M. Alcover ha estat i és una generadora de materials de tot tipus, tant didàctics com científics i divulgatius, i en recopila el màxim possible per poder-los posar a l'abast dels investigadors o d'altres persones interessades.

Plantejaments de futur

Des de fa una sèrie d'anys, la Institució Pública Antoni M. Alcover treballa en la difusió de les rondalles des de diferents perspectives i mitjans. L'any 2004 encetàrem una activitat anomenada *Taller de rondalles* que consistia a contar una rondalla cada setmana, els dimecres a les 19.30h de l'horabaixa. La nostra idea era la de recuperar la tradició oral de contar rondalles, de crear un hàbit de reunir-se durant mitja horeta a la setmana per escoltar les històries que Antoni M. Alcover ens féu arribar. Per a aquesta tasca no cercàvem narradors professionals ni actors o actrius sinó persones normals, expressives, que tinguessin interès a fer de baula transmissora d'aquesta tradició.

Durant el primer any, els narradors i les narradores elegits foren joves, des de gairebé infants fins a adolescents o joves perquè consideràrem que eren el col·lectiu principal per a consolidar la continuïtat d'aquest costum. Els joves ens sorprengueren favorablement en la capacitat per engrescar-se en les contades de rondalles: alguns aportaren elements teatrals, altres titelles, uns altres ambientaren musicalment les rondalles amb guitarres elèctriques, amb un violí, hi hagué un jove que atribuï a cadascun dels missatges de la rondalla *En Joanet*

i els set missatges un instrument de percussió diferent, per exemple. L'experiència amb aquesta trentena de joves (contàvem una rondalla cada setmana des del mes d'octubre fins al mes de maig) ens ajudà a rompre una sèrie de tòpics. El primer de tots estava relacionat amb la pretesa dificultat de contar les rondalles de memòria, ells les aprengueren i les contaren sense cap dificultat, com si es tractés d'alguna cosa que fessin habitualment. Per altra banda, observàrem com aprenien i reproduïen els termes i les expressions característics de l'aplec alcoverià amb una gran naturalitat, com si totes aquestes paraules i expressions fossin pròpies del seu registre col·loquial habitual. A partir d'aquesta experiència i de l'excel·lent acollida del públic, hem defensat sempre les versions originals d'Alcover sense adaptacions, perquè considerem que és una manera de difondre nous termes, d'ensenyar i aprendre noves expressions i paraules que els narradors i els infants incorporen de manera natural.

El segon any, consideràrem que era el torn dels padrins i les padrines que representaven aquells que habitualment havien estat els transmissors naturals de les rondalles, al costat de la xemeneia a l'hivern o a la fresca a les vetllades d'estiu. Molts dels padrins i padrines convidats encara recordaven els seus propis avis que els havien contat algunes rondalles per transmissió oral, alguns ens transmetien la versió de la rondalla que havien après d'ells i que mai no havien oblidat. L'experiència també fou molt gratificant ja que els infants i els espectadors habituals quedaven expectants davant la paraula dels padrins, la veu de l'experiència, que els feien arribar les històries meravelloses, com la de *La flor romanial*, les humorístiques com al de *L'amo de So Na Moixa*, entre d'altres. Aquesta trentena d'avis se sentiren molt satisfets de poder participar d'aquesta activitat i tots coincidiren en la importància que tingueren per a ells les rondalles, de com els marcaren la vida sencera.

El tercer any, els convidats foren la generació intermèdia, la dels pares i mares, que s'engrescaren amb il·lusió i posaren gràcia i expressivitat per tal de donar exemple als seus fills. L'èxit fou tan gran que l'oferta superà la demanda i alguns pares i mares quedaren pendents per a properes ocasions. Les obres de reforma del casal que constitueix la seu de la Institució impediren que poguéssim seguir amb aquesta iniciativa però, per tal de compensar-ho, ideàrem un programa de televisió d'abast local. S'emetia per Televisió de Manacor el mateix dia i hora –els dimecres a les 19,30h amb algunes reemissions posteriors– i arribava a la zona del llevant de Mallorca i a alguns punts de Palma. Ideàrem el programa amb el nom de *Personatges i rondalles*, per tal que servís per presentar diferents personalitats de la nostra zona procedents de camps molt diversos: metges, advocats, empresàries, esportistes, investigadors, actors i actrius, pintors, fusters, perruquers, etc. i, a la vegada, perquè servís com a model per demostrar que qualsevol persona, sigui el que sigui o faci el que faci pot continuar la tradició de transmetre les rondalles oralment. El programa es dividia en dues parts: la primera era un reportatge sobre el personatge convidat i la segona la conformava la rondalla que

contava, una mica contextualitzada per la directora de la Institució que, a més, destacava un missatge de cada rondalla cada setmana.

La idea provenia de l'acte estrella de la Setmana de Mossèn Alcover, una setmana d'actes que dediquem cada any a principis de febrer, a commemorar el naixement d'Antoni M. Alcover: la Marató de Rondalles. Cada any, la Setmana de Mossèn Alcover es clou amb una Marató de Rondalles de la qual ja n'hem celebrat sis edicions: una contada de rondalles que es fa, de manera ininterrompuda, des de les 9h del matí a les 9h del vespre. Les sessions del matís solen ser destinades al públic escolar, tot i que totes els sessions són obertes a tothom, i contenen les rondalles actors o narradors professionals; les sessions del capvespre compten amb personalitats destacades de diferents col·lectius, així han participat com a narradors de rondalles metges com el Dr. Antoni Mesquida, la Dra. Catalina Vadell o el Dr. Bartomeu Beltran, batles, representants del món eclesiàstic, esportistes de renom com Elena Gómez, Miquel Àngel Nadal i Rafel Nadal, pintors com Joan Riera Ferrari i Rafel Perelló, economistes com el director del Centre de Recerca Econòmica, Antoni Riera, pianistes com Andreu Riera, músics com Tomeu Penya, poetes com Josep Lluís Aguiló, entre molts d'altres. La idea era la mateixa, demostrar que les rondalles són a l'abast de tothom i que qualsevol persona, de qualsevol condició en pot contar, si vol.

L'experiència d'aquests anys ens ha ajudat a percebre i demostrar la vigència de les rondalles, no es tracta d'un material només històric sinó ben viu i a l'abast de tothom, hem romput tòpics i hem gosat contar les rondalles tal i com Antoni M. Alcover ens les féu arribar, amb la riquesa d'expressions i paraules amb les quals ell les enriqueix, en moltes ocasions sense més recursos que la veu i l'expressivitat del narrador o la narradora. També hem comprovat que les rondalles no només són per a infants sinó que atreuen, tant o més, les persones majors. Quan entrem en el món de la rondalla no podem estar sense saber el final de la història. De fet, moltes de les rondalles del recull alcoverià tenen nombroses lectures i diversos nivells de comprensió: per a un infant petit les rondalles aporten el bé i el mal i l'aventura, per a un adult, hi ha una gran quantitat de matisos, que són imperceptibles per als infants, que les converteixen en molt atractives per a qualsevol edat.

En paral·lel a les rondalles en directe contades a l'antiga, també hem creat diversos materials didàctics per acompanyar espectacles teatrals que es basaven en les rondalles alcoverianes. Els materials eren ludicodidàctics per ajudar els ensenyants a treure una mica més de profit a la contarella i perquè no quedés només com un espectacle.

Les rondalles no ens han defraudat, ans al contrari, només es tracta d'obrir la porta i l'èxit és assegurat sigui quin sigui el camí que hàgim elegit per a treballar-les. El nostre repte és saber-les mantenir vives i adaptar-les al món d'avui. Sembla evident que el futur de la cultura ha de passar necessàriament per la informàtica i les xarxes de comunicació modernes, el nostre contacte amb l'ordinador ens ha

acostumat a la presència dels hipertextos, dels enllaços que ens condueixen per un món virtual de possibilitats infinites.

La investigació en rondallística i en qualsevol altre camp de l'etnopoètica s'ha d'adaptar als nous reptes que ens suposa el nou entorn cibernètic, si volem mantenir o augmentar la vigència dels materials amb els quals investiguem. Hem de concebre aquests formats com un seguit de noves oportunitats per estendre i divulgar els materials tradicionals, tot donant-los una nova vida, unes possibilitats majors que faciliten el coneixement i la feina posterior. Amb l'inici d'aquesta tasca posem les bases per a la recollida i la catalogació de materials que fins ara estaven dispersos i, a la vegada, els dotem de consideració. Obrim les portes al futur que passarà, inevitablement, per treballar amb noves formes de transmissió i comunicació.

ORGANITZACIÓ I DIFUSIÓ DEL CORPUS BIOBIBLIOGRÀFIC
DE LA LITERATURA POPULAR CATALANA

Carme Oriol – Josep M. Pujol
Universitat Rovira i Virgili

A principis del 2006, un grup d'investigadors, tots membres del Grup d'Estudis Etnopoètics, vam presentar al Ministeri d'Educació i Ciència un projecte per a la realització d'un «Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana». El projecte ens va ser concedit a finals de l'any 2006 i el vam desenvolupar entre els anys 2006 i 2009.¹

El període que ens vam plantejar estudiar va ser el romàntic, de manera que vam circumscriure la nostra recerca al segle XIX, tot i que el final del període el vam fixar, exactament, en el 1893, any de la publicació de les *Narraciones populares catalanas* de Sebastià Farnés, l'últim dels reculls que poden considerar-se d'aquest període.

L'equip d'investigadors que ha dut a terme el projecte ha estat format per: Jaume Guiscafrè i Caterina Valriu, de la Universitat de les Illes Balears;² Carme Oriol, Josep M. Pujol, Magí Sunyer, Mònica Sales i Emili Samper, de la Universitat Rovira i Virgili;³ i Joan Armangué, de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer.

Amb aquest projecte s'han acomplert els objectius fonamentals que s'havien plantejat a l'inici de la investigació. Així, d'una banda, s'ha creat una base de dades sistemàtica i exhaustiva de caràcter biobibliogràfic que conté les fitxes de les publicacions impreses corresponents a la literatura popular i al folklore així com als seus recol·lectors i investigadors en el territori corresponent a l'àmbit de la llengua catalana. D'altra banda, a partir de l'anàlisi del corpus obtingut en el buidat de les fonts bibliogràfiques, s'ha realitzat un estudi panoràmic sobre la situació de la literatura popular catalana en el període considerat. Aquest estudi constitueix la introducció al llibre *Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana: el cicle romàntic*, que es publicarà properament.

El projecte s'emmarca dins del que, segons l'expressió creada per Ignasi Roviró (1992), denominem «arxivística folklòrica» (Pujol 2007b: 119), ja que el nostre objectiu ha estat inventariar els materials folklòrics (rondalles, llegendes, parèmies, cançons...) «obtinguts segons el mètode romàntic: exclusivament a base d'execucions informatives» en què la recol·lecció ha estat condicionada «més per

¹ Aquest article forma part de la investigació del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) de la Generalitat de Catalunya, i del projecte «La literatura popular catalana: protagonistes, actituds, realitzacions» (FFI2009-08202 / FILO) del Ministeri de Ciència i Innovació.

² Els investigadors són membres del Grup de Recerca en Etnopoètica de les Illes Balears (GREIB).

³ Els investigadors formen part del grup de recerca Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana, de la Universitat Rovira i Virgili i del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) reconegut i finançat per la Generalitat de Catalunya (2009-2013).

l'afany de col·leccionar i salvar [...] productes prestigiosos però obsolescents [...] que no pas per l'anàlisi de les execucions reals» (Pujol 2007a: 113). En el nostre cas, les publicacions de l'època objecte d'estudi corresponen, com hem dit, al període romàntic, que coincideix amb els inicis de l'anomenat «període clàssic» en l'estudi del folklore (Prats 1991-92), per ser més exactes.

La base de dades FileMaker

Al començament de la investigació vam dissenyar una fitxa que ens permetés emmagatzemar les dades extretes del buidat de les fonts que havíem seleccionat prèviament: llibres monogràfics o miscel·lanis, articles i notícies de revista que continguessin materials o estudis sobre la literatura popular catalana.

L'aplicació informàtica que vam utilitzar va ser la base de dades FileMaker en la versió 8.0. Aquesta base de dades ens era coneguda perquè ja l'havíem utilitzat en altres projectes. A més, no requeria disposar d'un equipament informàtic especial i era prou flexible i còmoda per permetre l'elaboració de llistats, realitzar la migració de les dades a un processador de textos, etc. Per això, per raons bàsicament de familiarització en l'ús de la base de dades, la vam adoptar una vegada més. Tot i això, al llarg del projecte vam anar veient que, segurament, hauríem d'acabar treballant amb una base de dades més potent i, sobretot, que fos accessible per Internet.

El nombre de registres de la base de dades FileMaker, corresponent al període romàntic de la literatura popular catalana, és de 3448, en el moment de redactar aquest article. Cada registre conté una sèrie de dades que s'agrupen en els apartats següents: 1) Gestió; 2) Fitxa bibliogràfica; 3) Contingut; i 4) Observacions.

1) L'apartat de gestió es va dissenyar per facilitar la coordinació entre els diversos investigadors del projecte. Les dades que hi consten fan referència als aspectes següents: *a)* redactor: persona que ha omplert la fitxa; *b)* estat: indica si la fitxa és provisional o definitiva; *c)* enviat: mostra les fitxes que l'investigador ha enviat al gestor de la base de dades comuna; *d)* revisat: indica que la fitxa tramesa per cada investigador ja ha estat revisada pel gestor de la base de dades.

2) L'apartat dedicat a la fitxa bibliogràfica conté tota una sèrie de camps referits als aspectes bibliogràfics i d'edició: *a)* responsable del treball: correspon a l'autor, l'editor o el recol·lector; *b)* data: hi consta l'any en el cas dels llibres i les miscel·lànies; i l'any, el mes i el dia, per a les revistes; *c)* primera edició: inclou les dades completes sobre el responsable del treball, el volum i el nombre de pàgines del volum; *d)* edicions posteriors: s'hi fan constar totes les edicions, tant les completes com les antològiques o les divulgatives, i les traduccions, disposades per ordre cronològic; *e)* exemplars: indica on es troben els treballs impresos que s'hagin conservat en pocs llocs; *f)* font: permet anotar, com a recordatori per a l'investigador, el lloc d'on s'ha tret provisionalment una informació abans que hagi estat comprovada damunt d'un exemplar; *g)* remissió: s'hi anoten els documents

que hi estan relacionats com, per exemple, els que es refereixen als diversos elements d'una polèmica; *h*) territori: fa referència al lloc on ha estat publicat el llibre o la revista que s'ha buidat.

3) L'apartat sobre el contingut descriu les característiques del material buidat. Aquestes dades fan referència als aspectes següents: *a*) país: s'hi anota «Països Catalans» per als treballs fets per folkloristes catalans que es refereixen a l'àrea lingüística catalana, o bé s'hi fa constar el nom del país que correspongui, per al cas dels treballs que no s'hi refereixin; *b*) localització: s'hi indica la regió, la comarca i el municipi de les terres de llengua catalana a què fan referència els continguts de la fitxa; *c*) entitat: s'hi fa constar el nom; *d*) folklorista: conté el nom i els cognoms del folklorista; *e*) gènere i subgènere de la literatura popular: mostra un *thesaurus* amb les denominacions adoptades; i *f*) contingut: descriu el que conté el material buidat.

4) L'apartat dedicat a les observacions permet consignar-hi dades referides a aspectes peculiars de les publicacions, com les possibles diferències entre la portada i la coberta d'un llibre, l'existència de dedicatòries, etc.

Els gèneres i els subgèneres de la literatura popular

La creació d'un *thesaurus* de gèneres i subgèneres per definir els materials obtinguts en el buidat de les fonts bibliogràfiques va venir motivada per la necessitat d'utilitzar termes inequívocs i evitar, per tant, denominacions diverses per a un mateix gènere o subgènere, com per exemple: parèmia/proverbi/dita/refrany, etc.

D'acord amb aquesta premissa es van crear sis grans seccions, algunes d'elles amb les corresponents subseccions.⁴ A continuació es descriuen els gèneres i subgèneres considerats amb la seva definició, en cas necessari.⁵

1) Folklore: inclou el que fa referència a la cultura popular immaterial i no conté formulació verbal artística (patró mètric, *elocutio* amb *ornatus verborum*...). Comprèn les següents subseccions:

- a) Costum.
- b) Creença.
- c) Ball.
- d) Festa.
- e) Joc.
- f) Altres.

⁴ Sobre els gèneres de l'etnopoètica i el folklore, veg. Oriol 2002, 2007.

⁵ Les definicions utilitzades volen tenir, sobretot, una finalitat pràctica, de manera que l'usuari de la base de dades pugui identificar els materials d'una manera efectiva. Per això, en la fixació del llistat dels gèneres i dels subgèneres s'ha tendit més cap a la delimitació de grans blocs que no pas cap al detall excessiu.

2) Literatura Oral Popular: inclou el que té una formulació verbal artística. Comprèn les següents subseccions:

- a) Acudit: relat o quasi-relat en què la part narrativa serveix només com a suport del desenllaç, que està en clau humorística però amb una orientació conceptual o crítica.⁶
- b) Cançó: sota aquesta denominació s'inclouen tots els tipus de cançó (balada, corrandà, glosa).
- c) Contarella: relat breu en clau d'humor sense elements meravellosos (protagonitzat per persones o animals antropomorfs) la comicitat del qual resideix en l'argument. Inclou els números ATU 1200-1999.
- d) Enigma: sota aquesta denominació s'inclouen les endevinalles i altres fórmules enigmàtiques.
- e) Llegenda: relat amb participació activa dels personatges del món sobrenatural oficials del catolicisme (déu, la mare de déu i els sants o el diable), de personatges sobrenaturals no admesos pel catolicisme però tradicionals (follets, encantades, menairons / dimonis boiets...) o de personatges humans que han pactat amb el diable (bruixots i bruixes). Inclou també, per extensió, les històries extraordinàries (fets prodigiosos o inexplicables, com els protagonitzats per difunts o relacionats amb el món dels difunts).
- f) Mimologisme: frase o paraula que, amb la successió de fonemes i/o accents, imita cants d'ocells o altres sorolls no lingüístics.
- g) Parèmia: unitat fraseològica invariable.
- h) Relat etiològic: relat que explica l'origen d'elements de l'entorn físic: plantes, animals, orografia.
- i) Rondalla: relat de ficció de l'estil dels que inclou l'índex ATU. La rondalla pot ser: d'animals, meravellosa, religiosa, novel·lesca (no meravellosa), de gegants beneïts, formulística. Inclou els números ATU 1-1199 i 2000-2400.
- j) Tradició: relat que explica l'origen d'elements del llenguatge: topònims, renoms i fraseologia diversa.
- k) Altres.

3) Història dels Estudis sobre Folklore i Literatura Oral Popular: inclou la història dels estudis i les opinions sobre el folklore i la literatura oral popular, les seves manifestacions, les institucions, i els folkloristes i recol·lectors. Comprèn les següents subseccions:

- a) Esdeveniment: inclou concursos i premis per a l'estudi i la recol·lecció del folklore i la literatura oral popular (convocatòries, ressenyes, polèmiques i

⁶ D'acord amb Heda Jason, un quasi-relat és «un discurs que presenta una cadena d'esdeveniments per ordre cronològic que no segueix una línia de desenvolupament argumental i no té pròpiament nus ni desenllaç (ho són, per exemple, els contes formulístics)» (1975, 3.0.8.2 [p. 25]).

debats), actuacions d'esbarts i orfeons amb repertori de procedència oral popular (programes, ressenyes).

b) Entitat: inclou la informació 'corporativa' sobre una entitat folklòrica (història de l'entitat, canvis de junta, etc.) o informació genèrica sobre les seves activitats.

c) Personal: inclou la informació biogràfica d'un folklorista (estudis, notes necrològiques, memòries i records, ressenyes d'actes en els quals hagi intervingut...).

d) Folklorisme: fa referència als esbarts, actuacions d'orfeons amb repertori tradicional, etc.

e) Altres.

4) Literatura: es consideren 'literatura' els *retellings* de relats orals de recollida aliena (rondalles, llegendes...), les traduccions al català de relats d'altres cultures i les imitacions de relats orals. Comprèn les següents subseccions:

a) Prosa.

b) Vers.

c) Altres.

5) Etnomusicologia: inclou els treballs que es refereixen a gèneres sense lletra, centrats en la música o els instruments.

6) Mixt: inclou el que és una barreja de dues o més de les seccions anteriors.

El Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana: el cicle romàntic

El «Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana: el cicle romàntic», actualment en fase d'edició, és el resultat del processament i de l'estudi posterior de la informació continguda a la base de dades. La publicació té el format d'un petit llibre, d'una cinquantena de pàgines, que inclou la introducció al repertori, amb l'especificació dels criteris d'edició i l'estudi panoràmic de l'estat de la literatura popular catalana en els territoris de Catalunya, les Illes Balears, València, la Catalunya del Nord i l'Alguer. També conté un breu apartat sobre les influències de la literatura popular en la literatura culta.

A continuació, el repertori pròpiament dit, format per més de 600 pàgines, es presenta dins del llibre en format CD. El repertori conté la informació procedent de la base de dades, de la qual s'ha exclòs, però, la que forma part de l'apartat «literatura». La raó és que en el projecte no s'ha fet un treball sistemàtic d'inventari dels materials literaris basats en el folklore i en la literatura oral popular i, per tant, les dades que se'n podrien aportar serien incompletes. L'inventari sistemàtic d'aquests materials, molt abundants en el segle XIX, hauria depassat de bon tros les

nostres possibilitats de dedicació al projecte. En tot cas, cal precisar que el criteri que hem seguit per introduir la informació referida a la «literatura», a la base de dades, ha estat el d'anar anotant tot el que trobàvem sobre aquest tema. L'objectiu ha estat tenir-ho inventariat de cara a un eventual treball sistemàtic sobre les relacions entre la literatura culta i la literatura popular en el futur.

La nova base de dades en línia

En l'etapa final del projecte, és a dir, durant l'any 2009, vam analitzar les dificultats que havia comportat l'ús de la base de dades FileMaker. Després de fer-ne una valoració, vam decidir explorar la possibilitat de traslladar les dades a una aplicació que fos operativa a través d'Internet.

En aquest sentit, vam aprofitar l'oportunitat que teníem de demanar un nou projecte d'I+D en la convocatòria de 2009 del Ministeri de Ciència i Innovació i així ho vam fer.

El nou projecte, continuació de l'anterior, es va plantejar com una segona part del «Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana» en què el nou període considerat va de l'any 1893 fins al 1959. Aquest darrer any correspon al de la mort del folklorista Joan Amades, que tanca el «període clàssic» dels estudis de folklore (Prats 1991-92).

En el nou projecte vam fer constar la necessitat de dissenyar una nova base de dades que permetés l'entrada d'informació, la seva gestió i la seva consulta a través d'Internet. A finals del 2009 se'ns va comunicar la concessió del projecte i això ens va permetre finançar la nova aplicació informàtica.

El nou projecte, que ha començat l'1 de gener de 2010 i acabarà el 31 de desembre de 2012, el du a terme un equip format per tots els investigadors que havíem participat en el projecte anterior, amb les noves incorporacions dels següents membres: Josefina Roma, de la Universitat de Barcelona; i Montserrat Palau, Anna Vila, Agnès Toda i Laura Villalba, de la Universitat Rovira i Virgili.

En el moment de redactar aquest article, totes les dades que hi ha a la base de dades FileMaker, corresponents al període estudiat en el primer projecte, han estat traslladades a la nova aplicació informàtica, que rep el nom de «Bibliofolk: Repertori Biobibliogràfic de la Literatura Popular Catalana».

En relació a la decisió presa, pensem que els avantatges que suposa treballar directament a través d'una plataforma en línia són molts. De cara al treball dels membres de l'equip, el fet de poder introduir les dades en una única base de dades permet que la informació sigui accessible a tots els investigadors de manera immediata. D'altra banda, està previst que la base de dades estigui activa per a la consulta d'usuaris externs a l'equip d'investigació a mesura que avancin els treballs.

Un dels aspectes que veiem com a més importants en relació al futur de la base de dades és resoldre bé el tema de la seva ubicació, és a dir, el lloc on allotjar

la base de dades i la necessitat de tenir ben resolts els mecanismes de seguretat, de manera que puguem preservar les dades de forma correcta i evitar, així, la pèrdua d'informació a causa d'eventuals accidents fortuïts.

Conclusió

El projecte del «Repertori biobibliogràfic de la literatura popular catalana» ha permès avançar en el desenvolupament d'eines informàtiques de suport a la recerca. En concret, s'ha dissenyat una base de dades específica per processar la informació obtinguda pel grup d'investigadors que participen en el projecte. Així mateix, aquesta base de dades, que en un principi es va crear en suport FileMaker, ha estat millorada fins esdevenir una aplicació informàtica en línia que, actualment, és operativa per Internet.

El potencial d'aquesta eina informàtica ha facilitat l'estudi i l'edició de les dades obtingudes en el projecte de recerca. Aquests resultats s'han de veure com un pas més en el camí cap a l'elaboració, a mitjà termini, d'una història del folklore en l'àmbit cultural català.

BIBLIOGRAFIA

- JASON, H. (1975): *Ethnopoetics: a multilingual terminology*. In collaboration with G. Gröber-Gluck, E. Güttgemanns and D. Segal. Israel Ethnographic Society 3. Jerusalem: Israel Ethnographic Society.
- ORIOL, C. (2002): *INTRODUCCIÓ A L'ETNOPOÈTICA. TEORIES I FORMES EN EL FOLKLORE EN LA CULTURA CATALANA*. VALLS: COSSETÀNIA.
- (2007): «Gèneres etnopoètics». Dins: Ros, Roser i Joan Soler (eds.): *Tradicioniari. Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya. Vol. 7. La narrativa popular*. Barcelona: Enciclopedia Catalana, 121-148.
- PRATS, Ll. (1991-92): «Els reculls folklòrics de la literatura de tradició oral». *De la literatura popular a la literatura culta*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 5-28.
- PUJOL, J. M. (2007A): «Del(s) folklore(s) al folklore de la comunicació interactiva». Dins Caterina Valriu i Joan Armangué (eds.): *Els gèneres etnopoètics: competència i actuació*. Càller: Arxiu de Tradicions de l'Alguer, 97-116.
- (2007b): «Del folklore clàssic al folklore de la comunicació». Dins: Ros, Roser i Joan Soler (eds): *Tradicioniari. Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya. Vol. 7. La narrativa popular*. Barcelona: Enciclopedia Catalana, 104-120.
- ROVIRÓ, I. (1992): «Aproximació a l'estudi de la comunicació folklòrica». *Ausa*, n. 128-129: 71-104.
- UTHER, H.-J. (2004) [ATU]: *The types of international folktales. A classification and bibliography based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 vols. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

EL PROCÉS DE RECOLLIDA DE MATERIALS ETNOPOÈTICS:
EL TREBALL DE CAMP, UN MODEL

Mònica Sales

Universitat Rovira i Virgili

«La regla d'or de l'entrevistador és «ser un mateix», ja que la hipocresia és detectada de seguida. La bona sintonia que pot arribar a establir-se entre l'entrevistador i l'informant és molt gratificant i és un dels aspectes que millor reflecteixen el valor humà que pot arribar a tenir la investigació de camp.»

CARME ORIOL, *Introducció a l'etnopoètica* (2002)

El projecte

La comunicació que presento a continuació parteix d'un treball de camp realitzat per dur a terme el «Suplement en català de l'»Inventario del Patrimonio Etnográfico»», dirigit per la doctora Carme Oriol.¹ El treball, encomanat pel govern del Baix Aragó-Casp, s'emmarca en un projecte de recollida i classificació dels materials etnopoètics, procedents de la literatura oral, en llengua catalana de quatre pobles d'aquesta comarca: Maella, Favara, Faió i Nonasp. Des de fa un temps cap aquí, les qüestions del patrimoni, entès en sentit ampli, preocupen cada vegada més la societat i imagino que és per això que en un moment determinat un grup de persones es plantegen fer una recerca ambiciosa per recollir les manifestacions orals que la seva població ha utilitzat al llarg de molts anys. La comarca encarrega, doncs, un estudi a la Universitat de Saragossa per poder recollir i indexar, amb una base de dades, materials de literatura oral diversos.

Finalitzada la fase d'execució d'aquest projecte i la d'obtenció de resultats,² alguns sectors de la població més sensibles a qüestions lingüístiques es van adonar que la recol·lecció s'havia fet majoritàriament en espanyol i, com no recollia del tot la seva identitat lingüística, es va demanar que s'elaborés una segona ronda d'enquestes en català. És en aquest moment quan la comarca del Baix Aragó-

¹ Aquesta comunicació forma part de la investigació del grup de recerca Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana, de la Universitat Rovira i Virgili; del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) reconegut i finançat per la Generalitat de Catalunya (2009-2013); i compta també «Amb el suport del Comissionat per a Universitats i Recerca del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya i del Fons Social Europeu».

² Amb els materials d'aquest primer projecte es va publicar el llibre *Cultura popular en la comarca del Bajo Aragón-Casp / Baix Aragó-Casp* (Muñoz 2007).

Casp encomana a la Universitat Rovira i Virgili que coordini el «Suplement en català de l'»Inventario del Patrimonio Etnográfico»» per poder recollir els materials etnopoètics amb la llengua original, pròpia de la zona.

Com sabem, molts pobles de la Franja d'Aragó utilitzen la llengua catalana en la majoria dels seus actes comunicatius i, precisament per aquest motiu, es va creure del tot necessari que els materials recollits es mostressin en la llengua original, ja que és aquesta la que utilitzen en situacions espontànies. No podem obviar, però, que aquest català emprat a la Franja presenta unes particularitats específiques que apareixen contínuament al llarg dels relats (transcrits al més fidelment possible, dins d'uns criteris prou estandarditzants) i a més a més es barreja sovint amb la llengua espanyola, cosa que li dona un caràcter molt particular.

Després d'haver conegut la situació inicial, va arribar l'hora de plantejar-se el desenvolupament d'aquesta nova part del projecte i per dur a terme el treball de camp es va fer una estada de dos mesos a la comarca, concretament durant el juliol i l'agost de 2007. Per diverses situacions (sobretot per qüestions d'allotjament), es va decidir que Maella seria la població central des d'on s'iniciaria la resta de treball i és per això que, gràcies a la col·laboració de la família Gimero-Puyol, es va poder aconseguir un pis al centre d'aquesta localitat. Integrar-se a la població va ser un dels passos més importants a fer perquè per a la gent és molt significatiu veure't com una persona del poble i no com algú que s'està allí una temporada per motius diversos.

El carrer Virgen del Portal de la població de Maella va acollir, doncs, tot el procés d'assentament del projecte, ja que en aquest carrer és on es va situar el camp base de treball. Un pis de tres habitacions, un poble encantador i una gent meravellosa van ser els protagonistes de tota aquesta història de dos mesos intensos de calor i els culpables, en bona part, dels resultats profitosos i de la gran quantitat de material recollit a Maella, Favara, Faió i Nonasp.

Acabada la visita, durant els mesos d'estiu, a les poblacions de Maella, Favara, Faió i Nonasp, situades a la comarca del Baix Aragó Casp (Franja d'Aragó) es va poder fer un balanç molt positiu del treball realitzat. La feina feta era molt rellevant, ja que disposàvem d'un gruix de materials molt significatiu i variat: rondalles, llegendes, cançons, parèmies, acudits, mimologismes, jocs... Tot aquest conjunt de materials constitueix un corpus de 604 fitxes d'una base de dades FileMaker, que ben aviat veuran la llum en forma de llibre després d'un llarg procés de gestació, d'anàlisi i de transcripció acurada fet pels seus autors: Carme Oriol, Pere Navarro i jo mateixa, tots tres investigadors del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili (URV).

En aquest procés de treball de camp, primera fase del suplement, es van dur a terme totes les entrevistes necessàries (un total de vint-i-cinc), es van editar els documents sonors i es van fer les primeres transcripcions (que després es revisarien per reflectir millor tots els trets lingüístics pertinents).

Els informants

Quan es comença un projecte d'aquestes característiques, el primer que un o una es pregunta és si serà capaç de localitzar persones amb les característiques apropiades per transmetre els materials que es busquen. Quan iniciés una feina de treball de camp, sempre necessites l'ajuda dels informants perquè el projecte en qüestió sigui un èxit. Cal dir que nosaltres, l'equip d'investigadors, jugàvem amb cert avantatge, ja que ens vam desplaçar a la comarca del Baix Aragó-Casp amb un llistat d'informants prou extens. La feina de selecció feta per al projecte «Inventario del Patrimonio Etnogràfico» ens va servir de punt de partida, però a més a més també es va buidar el llistat d'informants que Artur Quintana, investigador de la zona, va utilitzar a *Lo Molinar* (1995).

Amb tot aquest material previ, el moment del contacte directe amb la gent havia arribat i a partir d'aquesta doble llista unificada es va concertar la primera entrevista a Maella. Necessitàvem guanyar-nos la confiança de la gent per trobar naturalitat i espontaneïtat en les seves aportacions orals. Les germanes Blay, Pilar i Amparo, van ser les primeres d'acollir-nos a casa seva amb un somriure agradable i després d'una conversa distesa vam tenir la sort de recollir els primers materials. Aquesta primera entrevista, ens va alertar, però, d'un fet que ens aniríem trobant al llarg de tota l'estada. Vam comprovar, des del primer moment, que el que a priori semblava un avantatge, és a dir, el fet de tenir un primer llistat, es podia convertir en un problema perquè els mateixos informants sabien que aquest material ja l'havien 'lliurat' a un altre investigador mesos abans. Tots els entrevistats per segona vegada tenien la necessitat de saber el motiu pel qual una persona diferent a la primera tornava a necessitar que s'expliquessin rondalles, acudits, llegendes, etc. Després dels arguments necessaris per poder-los convèncer, els informants, amablement, anaven aportant els seus coneixements i fent la seva particular contribució al projecte.

Després de veure els materials recollits i les fitxes dels informants, es pot observar que la majoria de les persones que participen en el projecte són persones jubilades perquè durant el període d'estiu (moment de les entrevistes, juliol i agost de 2007) hi havia part de la població de vacances. Aquests fet, però, no va suposar cap entrebanc perquè totes les transcripcions demostren que al darrere hi ha una bona narrativa, elaborada i ben estructurada. El perfil dels informants era prou divers. Vam entrevistar un total de 8 homes i de 17 dones (25 informants) que tenien edats compreses entre els 45 i els 99 anys.

Després de concertar i planificar les entrevistes amb la majoria de les persones que teníem anotades a la llista d'informants de la primera fase del projecte, va arribar un dels moments més complicats, ja que havíem de buscar nous col·laboradors per al projecte. Com hem esmentat abans, en època de vacances molts dels veïns d'aquests pobles es trobaven fora de la seva localitat, però no per això ens havíem de rendir i havíem de deixar escapar la possibilitat de contactar amb persones noves que també ens podien aportar nous materials interessants per al nostre treball.

En aquesta fase del projecte vam poder comptar amb informants que ja havíem entrevistat per localitzar-ne d'altres. Gràcies a l'amabilitat dels veïns i de les veïnes de Maella, Favara, Faió i Nonasp vam poder eixamplar el cercle d'entrevistats i vam tenir l'oportunitat de contactar amb altres homes i dones amb un gran talent narratiu que ens van regalar tots els seus coneixements relacionats amb la seva literatura oral, amb el seu patrimoni oral més viu.

Els aparells

La tecnologia no pot estar mai al marge de cap projecte d'investigació i és per aquest motiu que l'hem utilitzat per poder agilitar la feina. Una gravadora digital i un ordinador, amb programes informàtics específics (FileMaker i Audacity), han estat els aparells necessaris per cobrir les necessitats tecnològiques d'aquest projecte. Ha estat una feina relativament senzilla, però amb moltes hores de gravació, digitalització i transcripció al darrere.

La gravadora que vam utilitzar per dur a terme les entrevistes era digital i molt discreta.³ Hem d'intentar sempre que aquests aparells siguin menuts i senzills, ja que podem considerar-los eines intimidadores, gairebé. L'aparell digital imposa molt als informats i, sovint, els fa canviar el seu discurs. És per això que, després de dir-los sempre que comences un enregistrament, has d'ajudar-los a relaxar-se i els has de conduir una mica cap al terreny on hi ha, o hi dorm, allò que busques. A l'inici de la conversa, els ulls dels informants, sovint, descansen sobre l'aparell en qüestió, però mentre passen els minuts, la gravadora esdevé un element més de l'acte comunicatiu i comença a passar desapercebuda.

A mesura que et vas familiaritzant amb aquestes eines, t'adones que hi ha avantatges i inconvenients. Els avantatges són evidents i els principals són l'autonomia de l'aparell i que no cal que et dediquis a copiar contínuament el text que t'explica l'informat, sinó que pots gaudir de la conversa i pots participar activament del moment. Pel que fa als inconvenients, s'ha de fer notar que les màquines de vegades fallen i, si no te n'adones, pots perdre tot un dia de feina per un problema tècnic. Les prestacions de les gravadores digitals de veu són cada vegada més bones i et permeten utilitzar opcions diverses que encara faciliten molt més el treball, però una recomanació prudent és la d'obviar l'engegada automàtica de l'aparell quan aquest detecta una veu. Sovint, per les condicions del lloc on es fa l'entrevista, l'acústica no és del tot perfecta i poden produir-se errors en el moment de l'inici de la conversa. Controlar l'aparell al màxim t'ajuda a controlar també la situació.

L'ordinador també es va convertir en una peça clau que va permetre que el projecte avancés àgilment. En aquest cas, ens vam emportar un ordinador portàtil

³ Es va utilitzar, concretament, una gravadora SONY IC Recorder ICD-SX25.

perquè facilita molt més la mobilitat. L'ordinador, però, estava sempre situat al mateix lloc –al camp base de Maella– per evitar ensurts o altres problemes i després de la jornada d'entrevistes i d'enregistraments pels pobles arribava el moment de 'deixar' tots els arxius sonors a l'ordinador portàtil, que estava equipat amb una base de dades que ens permetia traslladar els materials al seu lloc i amb un editor de textos sonors. Amb l'Audacity, el programa escollit per editar les pistes d'àudio, vam poder segmentar les entrevistes, esborrar els fragments innecessaris i fer tantes pistes sonores com materials s'havien recollit. Així doncs, cada informant tenia la seva pròpia carpeta amb tots els materials que havia aportat al projecte. El procés va ser lent, però el programa és senzill i permet agilitar la feina notablement.

La recollida de la informació

Després de la jornada d'entrevistes, arribava l'hora de tornar al punt de partida del projecte. Maella esdevenia cada nit la seu on es traslladaven a l'ordinador tots els materials recollits amb la gravadora per després completar la base de dades, principal eina de tot el projecte.

Aquesta base de dades, elaborada amb una versió del programa FileMaker, és la mateixa que des del govern del Baix Aragó-Casp es va crear per dur a terme la primera fase del projecte. La decisió de no canviar la base de dades va ser clara des del primer moment, ja que això pot facilitar la unió dels materials nous amb els materials que ja s'havien recollit en la primera fase del projecte, encomanada a la Universitat de Saragossa. Per entendre millor el funcionament d'aquesta eina de treball, desglossarem a continuació els camps d'aquesta base de dades per conèixer detalladament tots els apartats que té.

Cada fitxa FileMaker conté dos parts ben diferenciades: 1) Dades de l'enquesta; 2) Camp sonor.

1) L'apartat que fa referència a les dades de l'enquesta té els següents subapartats: *a)* número de registre: és el número d'identificació de cada fitxa. Les tres lletres majúscules identifiquen l'informant, ja que són les inicials del nom i dels cognoms. A continuació es recull amb un número la quantitat de materials recollits i, finalment, l'any de recollida. Un exemple pot ser el número de registre PPG1-07: Pilar Puyol Gil, primer material recollit del seu repertori –d'un total de 8–, any de recollida (2007); *b)* localitat: de recollida de la informació. Les possibilitats poden ser: Faió, Favara, Maella o Nonasp; *c)* informant: es recullen les principals dades de la persona que ens aporta els materials. Així doncs, recollim el seu nom, l'adreça, l'edat, la professió i el telèfon (per si en algun moment necessitem tornar-nos a posar en contacte amb la persona en qüestió); *d)* recopiladora: nom de la recopiladora de tots els materials; *e)* arxiu fotogràfic: és el codi d'identificació de la fotografia que recull la imatge de l'informant en qüestió (si ha acceptat ser fotografiat). Aquest codi està format per les inicials del seu nom i dels cognoms,

seguides d'un guió amb les dues xifres que representen l'any de recollida. Un exemple pot ser el següent: PPG-07 (Pilar Puyol Gil, 2007); *f*) observacions: és un camp a disposició de la recopiladora. Es poden fer constar observacions de diversa mena, com ara anotar si durant l'entrevista hi intervé una altra persona, anotar alguna particularitat de l'informant, de la situació, etc.; *g*) fitxa: representa el número de fitxa en relació al número total que conté la base de dades.

2) L'apartat dedicat al text sonor conté tota la informació relacionada amb el material recollit. Hi trobem: *a*) títol del material recollit. Sovint el proporcionen els mateixos informants, però en alguns casos el posa el mateix recol·lector i es fa constar, llavors, entre claudàtors; *b*) codi o número de registre –esmentat abans–, per exemple PPG01-07; *c*) gènere al qual pertany el material: rondalla, contarella, llegenda, tradició explicativa, relat d'experiència real, relat d'exageracions, acudit, fórmula, cançó o cantarella;⁴ *d*) subgènere: quan es fa referència a una rondalla: d'animals, meravellosa, d'enginy, formulística o antirondalla; o a una fórmula: motiu local, amonestament, evasiva, parèmia, endevinalla, entrebancallengües, fórmula rimada; *e*) tipus: número de catalogació de l'índex internacional de rondalles (Uther 2004), número de catalogació d'altres recol·lectors o número de classificació intern del sistema utilitzat pel Departament de Filologia Catalana de la URV; *f*) temàtica; *g*) so: segment d'àudio enllaçat a la base de dades que correspon al material recollit; *h*) altres observacions; *i*) transcripció del material a partir d'uns criteris concrets, exposats a continuació.

La transcripció

La transcripció dels materials és una de les parts més importants del treball de camp, ja que es trasllada al paper un text oral. Aquest procés de trasllat, de conversió d'un text oral en un text escrit, s'ha de fer de la manera més fidel possible, tot i que és necessari crear una sèrie de convencions per reproduir aquest text oral en qüestió. Les característiques lingüístiques de la zona, principalment, i l'habilitat oral dels informants són els factors més importants a tenir en compte per deixar constància de tots els trets del transmissor del text. En alguns casos concrets, el text transcrit dista molt de l'estàndard normatiu, però s'ha de pensar que el que té especial interès en aquest cas és el text oral. Així doncs, hem intentat reflectir trets fonètics, morfològics i lèxics propis; hem mantingut les estructures sintàctiques pròpies del llenguatge oral i no hem corregit els castellanismes (molt abundants en l'àrea lingüística de la Franja d'Aragó).

Pel que fa als castellanismes, si apareixen com si fossin mots catalans (totalment integrats en el text: *hada, hala, bueno, teatro*, etc.) s'han transcrit, quan ha calgut, amb

⁴ Els materials s'han ordenat amb un sistema de gèneres propi de la literatura oral o etnopoètica. Per a més informació, vegeu Oriol 2002.

critèris ortogràfics catalans (pués o assustar, per exemple). Els que contenen, en canvi, algun so propi de la fonètica castellana s'han subratllat (*hijitos, puertecita*, etc.)

S'han subratllat també les frases senceres, fórmules o estrofes que es recullen en castellà (*colorín, colorao, este cuento se ha acabado*, per exemple). A més a més, també s'ha utilitzat el subratllat quan una paraula catalana conté un so fonètic propi del castellà (exemple: *exagerà* [χ]).

La «I» que encapçala el text fa referència a la informant. Per establir els torns de conversa, s'utilitza sistemàticament la «I» (informant) i la «C» (col·lector/a). Si en algun cas concret hi ha presència de més d'un informant s'especifica de la següent manera: I, I2, I3, etc.

En alguns moments de la transcripció, s'han obviat repeticions involuntàries (fruit de l'emissió oral), equívocs, vacil·lacions o, fins i tot, fragments sencers que no aporten cap informació rellevant, però que a la vegada no alteren el discurs. Aquesta convenció és recull amb tres punts entre claudàtors: [...].

A més, si en algun cas la transcripció es fa difícil perquè no s'entén el text oral, ja sigui una paraula o un fragment, s'utilitzen tres guions entre dues barres per especificar-ho: /—/.

Si en algun moment de la transmissió, la persona que parla fa algun gest, algun moviment o algun so que és rellevant en aquell moment del discurs, es recull entre claudàtors perquè és una informació que puntualitza, en aquest cas, la col·lectora. A més, si el propi informant fa algun aclariment es recull entre parèntesi.

A continuació, podem veure un exemple de transcripció per analitzar aquestes convencions exposades:

Lo quiento de la Mançaneta

I: Lo quiento de la Mançaneta...

[...]

I: Un xiquet que es va quedar sense mare i su pare se va tornar a casar i aquella dona ere la madastra. I les madastres tenien molt mala fama, totes eren molt roïns en los xiquets (alguna n'hi havie de bona), pero les madastres en esta espècie de quiento se..., se preste a ficar sempre molt mala fama. Bueno van anar...

[...]

I: [...] Bueno, lo xiquet este de la madastra lo van enviar a un cirerer. Hala, anem al cirerer! I se va aparéixer la..., una hada i li va dir:

—Bueno pués, si me dónes cireres te concediré lo favor que vullgues. Pués bueno, perquè tinc la vareta de la virtud que tot lo que se li demane ho concedix.

—Pués una de les gràcies que te vull demanar és que cada camí que jo tossixca se peto la madastra. Quan jo tossixca que mi madastra que se peto, au!

Com que va arribar a casa el xiquet.

—Com ha anat? Com ha anat?

—Oi, bé.

—Has guardat les cireres?

—Sí, sí. Oi que refredat estic! [La informant tus i després fa uns sorolls per imitar els pets.] Mare qué tos, qué tos m'ha agarrat.

Contra més tossie més petae la mare. I aquella nit havie d'anar al teatro. I vénga a tossir.

—Pués com ham d'anar? Com ham d'anar en això que fas?

—No sé qué me passe. Jo no hi puc anar.

—Sí, sí, anam.

[...] Total:

—Pués fica't una mançaneta. /—/ Te claves allí una mançaneta i no...

Estant al teatro, lo xic encara exagerà més la tos, més tossie. I al final la mançaneta va petar, va marxar; en un pet va marxar, la va arprolegar un xiquet de Favara i se la va minjar.⁵

Conclusions

Després de l'anàlisi d'aquest model de sistema de treball de camp dut a terme durant l'estiu del 2007, podem concloure l'article amb certes apreciacions importants per a futurs recol·lectors. Com hem vist, es necessari disposar d'un equipament pràctic i funcional per dur a terme les entrevistes i per fer les posteriors transcripcions de tots els materials localitzats. A més, és molt important el fet de conèixer amb les persones a qui has d'anar a visitar perquè en qualsevol acte comunicatiu, la fluïdesa, l'espontaneïtat i la confiança són elements molt importants a tenir en compte. Apropar-se als informants no ha de voler dir només ser amable i agradable amb ells, sinó que els has de demostrar que coneixes l'entorn, les tradicions i la gent. En aquest cas concret, va ser molt profitós establir el camp de treball en una de les quatre poblacions enquestades (concretament a Maella) perquè aquest fet va fer més fàcil la tasca posterior de transcripció dels materials. Les característiques lingüístiques de la zona són molt particulars. Conèixer amb ells dia a dia, t'ajuda a interioritzar com utilitzen la llengua catalana (a nivell lèxic, morfològic i sintàctic) i és per això que la feina posterior de traspass del text oral al text escrit esdevé més senzilla.

Qualsevol treball de camp que es faci, sigui de l'àrea que sigui, aporta al col·lector o entrevistador una riquesa especial. El tracte amb la gent és proper i això facilita molt la comunicació. A més, quan entres a formar part del cercle d'aquelles persones s'obren a tu i t'ajuden en molts moments diferents. Com he esmentat anteriorment, en molts casos els mateixos informants m'ajudaven a buscar altres candidats idonis per entrevistar, ja que entre ells es coneixen i saben com són. En altres situacions, encara que sigui a nivell anecdòtic, es preocupen per tu i t'ho demostren d'una manera propera. El fet d'haver viscut a la zona em va regalar conèixer persones formidables, compromeses amb el territori i amb la gent, solidàries i, sobretot, molt servicials. Fruit d'aquestes noves 'amistats' vaig tenir la gran sort de degustar tota mena d'hortalisses i fruites de l'horta de la zona, ja que després de les entrevistes els informants em regalaven, amb un somriure encantador, els seus productes més valuosos.

Després d'aquesta experiència formidable, viscuda de primera mà, només em queda, si se'm permet, donar les gràcies a totes les persones que van fer possible tot aquest procés de treball de camp, als protagonistes de les entrevistes i als seus acompanyats, als veïns i veïnes del carrer i, sobretot, a la família Gimeno-Puyol, que em va acollir durant aquests dos mesos.

⁵ Rondalla meravellosa narrada per Pilar Blay Rams, veïna de Maella, el dia 9 de juliol de 2007.

BIBLIOGRAFIA

- MUÑOZ, N. (2007): *Cultura popular en la comarca del Bajo Aragón-Caspe / Baix Aragó-Casp*. Zaragoza: Consejería de Cultura.
- ORIOI, C. (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teories i formes en el folklore en la cultura catalana*. Valls: Cossetània.
- ORIOI, C.; PUJOL, J. M. (2008): *Index f Catalan Folktales*. Hèlsinki, Academia Scientiarum Fennica.
- QUINTANA, A. (1995): *Lo Molinar: Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa*. 3 vols. Calaceit: Instituto de Estudios Turolenses – Associació Cultural del Matarranya - Carrutxa.
- RondCat: cercador de la rondalla catalana. Arxiu de Folklore. Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, <http://www.sre.urv.cat/rondcat>.
- SALES, M. (2009): «Folklore de Franja: Maella, Favara, Faió i Nonasp». *Illes i insularitat en el folklore dels Països Catalans*. Càller: Arxiu de Tradicions de l'Alguer, 167-192.
- UTHER, H.-J. (2004) [ATU]: The types of international folktales. A classification and bibliography based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. 3 vols. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

ETNOPOÈTICA 2.0: LA DIFUSIÓ D' ACTIVITATS SOBRE FOLKLORE A LA XARXA. L'EXEMPLE DE L' ARXIU DE FOLKLORE

Emili Samper Prunera
Universitat Rovira i Virgili

«La tecnologia no és l'ordinador sinó allò que fas amb l'ordinador.»
M. ALDANONDO: It world Edu (29.10.2009)¹

Introducció

Les possibilitats que ofereix avui dia la xarxa i, de manera especial, tot allò que fa referència a l'anomenada web 2.0, poden tenir la seva aplicació en la divulgació i difusió del patrimoni etnopoètic.² Una d'aquestes aplicacions és utilitzar algunes de les eines per a difondre activitats que incideixen en determinats aspectes dels estudis etnopoètics. L'objectiu d'aquest article és oferir una breu pinzellada d'algunes d'aquestes possibilitats a partir de l'experiència duta a terme a l'Arxiu de Folklore (Universitat Rovira i Virgili) en la difusió, a la xarxa, de les dues darreres activitats organitzades: el III Curs de Cultura Popular «El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura» i la jornada de «Presentació del projecte RondCat: rondalles catalanes».

Web 2.0

El terme web 2.0, tan en boca aquests darrers anys, va ser utilitzat per primer cop per Tim O'Reilly³ l'any 2004 per fer referència a una segona generació en la història del desenvolupament de tecnologia web basada en comunitats d'usuaris i una gamma especial de serveis, com les xarxes socials, els blocs o les wikis que fomenten la col·laboració i l'intercanvi àgil d'informació entre els usuaris d'una comunitat o xarxa social. La web 2.0 es coneix també amb el nom de web social pel seu enfocament col·laboratiu i de construcció social.⁴ El concepte es va originar

¹ <<http://twitter.com/marett/status/5255021596>>.

² Aquest article forma part de la investigació del grup de recerca Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana, del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili i del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) reconegut per la Generalitat de Catalunya (2009 SGR 644).

³ Nascut l'any 1954 a Cork (Irlanda) és fundador i president de l'editorial O'Reilly Media i un fort impulsor del programari lliure <http://es.wikipedia.org/wiki/Tim_O'Reilly>.

⁴ Definició traduïda i adaptada de la versió castellana de la viquipèdia (<http://es.wikipedia.org/wiki/Web_2.0>), molt més completa, en aquest sentit, que la versió catalana (<http://ca.wikipedia.org/wiki/Web_2.0>). Per a més detalls, vegeu la versió anglesa (<http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0>).

en una sessió de pluja d'idees realitzada entre O'Reilly i MediaLive International a partir de la confrontació d'una sèrie d'exemples:

Web 1.0	→	Web 2.0
Doble click	→	Google AdSense
Ofoto	→	Flickr
Akamai	→	BitTorrent
mp3.com	→	Napster
Britannica Online	→	Vikipèdia
Llocs web personals	→	El blogging
evite	→	upcoming.org i EVDB
especulació amb noms de domini	→	optimització del motor de cerca
page views	→	cost per clic
screen scraping	→	web services
Publicació	→	participació
sistemes de gestió de continguts	→	wikis
directoris (taxonomy)	→	marcar amb etiquetes («folksonomy»)
Adherència	→	sindicació de continguts

Font: O'Reilly (2005)

Aspectes tècnics i detalls històrics del procés a banda (i que ara ens estalviarem), la veritat és que el canvi experimentat aquests darrers anys pel que fa a la relació entre l'usuari i Internet ha estat espectacular. La popularització de les eines que formen l'anomenat web 2.0 s'ha produït de manera ràpida i ha provocat (i provoca) fins i tot canvis en la vida diària de molta gent. Dos bons exemples, en aquest sentit, poden ser, d'una banda, la proliferació en la creació de blocs personals produïda a principis de la dècada del 2000 i, de manera més recent, la popularització de les anomenades xarxes socials com Twitter i, sobretot, Facebook.⁵

En aquest context, l'ús d'algunes d'aquestes eines pot facilitar la difusió i divulgació d'activitats relacionades amb el nostre patrimoni etnopoètic utilitzant les seves avantatges. En aquest sentit, una eina molt adequada per a difondre un curs o una jornada d'estudi sobre folklore pot ser un bloc, per les seves característiques, que veurem tot seguit.

⁵ Nascut l'octubre de 2006, Twitter (<<http://www.twitter.com>>) és una xarxa social de *microblogging* caracteritzada pel fet que permet als seus usuaris enviar missatges de text amb una extensió màxima de 140 caràcters mitjançant mòbil, missatgeria instantània, des del seu lloc web o utilitzant diferents aplicacions; Facebook (<<http://www.facebook.com>>), per la seva banda, és una xarxa social basada en la interacció entre els usuaris registrats que intercanvien fotografies, vídeos i comentaris. Nascuda l'any 2004, aquesta xarxa social ha incorporat diferents serveis que l'han convertit en una de les més conegudes i utilitzades arreu del món.

The screenshot shows the Blogger website interface in Catalan. At the top right, the language is set to 'Català'. The main header features the Blogger logo and the text 'Accedeix amb el teu Compte de Google'. Below this, there are input fields for 'Nom d'usuari (correu):' and 'Contrasenya: (?)', along with a 'Recorda'm (?)' checkbox and an 'INICIA LA SESSIÓ' button. The main content area is titled 'Crea un bloc. És gratis.' and includes three key features: 'El teu bloc.' (with a document icon), 'Fàcil d'utilitzar.' (with a hand cursor icon), and 'Flexible.' (with a pencil icon). A 'CREA UN BLOC' button is prominently displayed. To the right, there is a 'Més informació:' section with links for 'Fes una visita ràpida', 'Mira un programa d'aprenentatge en vídeo', and 'Descobreix més funcions', as well as a 'Llegeix Blogger Buzz' link. Below this is a 'Blocs interessants' section featuring 'Darkmatters'. At the bottom, a footer contains navigation links for 'Pàgina principal', 'Funcions', 'Quant a', 'Buzz', 'Ajuda', 'Idioma', 'Desenvolupadors', 'Botiga', 'Condicions d'ús', 'Privadesa', and 'Normes de contingut', along with the copyright notice '© 1999 - 2009 Google'.

1. Blogger, un servei de creació i publicació de blocs gratuït ofert per Google.

Si utilitzem, precisament, una de les eines que formen part del web 2.0 (la coneguda viquipèdia), tenim la següent definició de bloc:

En informàtica, un bloc (també blog -força usat- o bitàcola, de l'anglès blog, truncació de weblog: diari web) és un diari interactiu personal (dip) a Internet. Un bloc està dissenyat per a que, com a un diari, cada article tingui data de publicació, de tal forma que la persona que escriu (blockaire o bloguista) i les que llegeixen poden seguir un camí de tot el que s'ha publicat i editat.

En cada missatge o article d'un bloc els lectors poden escriure comentaris (si l'autor ho permet) i aquest, al seu torn, donar-los resposta. Cada bloc té el seu propi tema i n'hi ha de tipus personal, econòmic, periodístic, tecnològic, educatiu, polític, etc.

Hi ha nombroses eines de manteniment de blocs que permeten, sense necessitat d'alts coneixements, administrar-los.

El concepte de bloc existeix des dels principis d'Internet. Tim Berners Lee, l'inventor de la web, tenia una pàgina on incloïa els nous llocs web que s'anaven

creant i feia un comentari sobre cadascun; però el primer bloc com entès com a tal fou Scripting News de Dave Winer.⁶

Scripting News⁷ va ser, doncs, el primer que va definir el concepte de bloc. Nascut l'1 d'abril de 1997, ha estat un dels blocs que més ha influït en la resta de blocs. Anys després del naixement del bloc de Dave Winer, que encara continua actiu i és molt llegit, els blocs són un dels fenòmens més destacats de la xarxa. Winer és considerat una de les cinquanta persones més importants d'Internet i també un dels inventors del podcasting i de la tecnologia RSS. De fet, entre les seves fites hi ha el fet d'haver convençut el *New York Times* perquè comencés a fer servir aquesta tecnologia de subscripció de continguts.⁸

Actualment tots els blocs tenen unes característiques prou generalitzades, algunes de les quals (les que més ens interessin destacar ara) són les següents:⁹

Comentaris: En un bloc els lectors poden escriure comentaris a les entrades, de forma que s'estableix un diàleg entre les persones que el visiten i el propi autor del bloc. Aquests comentaris poden estar moderats o no, en funció de les preferències del propietari del bloc.

Reenviament: Les entrades dels blocs sovint inclouen una opció per enviar-les per correu electrònic a persones que es creu que poden estar interessades en el seu contingut.

Canals de subscripció: Els visitants del bloc poden saber què s'hi acaba de publicar de forma ràpida i senzilla, sense haver de visitar-lo de forma constant gràcies als canals de subscripció. Mitjançant aquests canals hi ha programes lectors que ofereixen la llista de continguts que hi ha en un o més blocs en un moment determinat, i remarquen aquells que són nous i que no s'han llegit encara. Per fer-ho el programa se subscriu al canal del bloc i periòdicament revisa si hi ha hagut canvis. Hi ha dos formats generalitzats per realitzar la subscripció de continguts, i són RSS i Atom, per la qual cosa sovint es parla sobretot de canals RSS. Actualment no és normal trobar un bloc que no ofereixi canals de subscripció.

Arxiu: Quan una persona visita un bloc pot veure un nombre determinat d'entrades. Les entrades antigues dels blocs van desapareixent, per evitar una pàgina web llarguíssima al cap del temps. Però, les entrades dels blocs queden emmagatzemades en un arxiu, que pot tenir una periodicitat configurable (per setmanes, mesos o anys), de forma que es poden consultar un cop han desaparegut del bloc.

Categories i etiquetes: Les entrades del bloc es poden classificar. En alguns entorns s'utilitzen categories, les quals són una forma més jeràrquica de classificar la informació. En altres s'utilitzen etiquetes. Una entrada pot tenir associat un nombre indeterminat d'etiquetes. En ambdós casos això permet fer consultes de totes les entrades que estan associades amb determinades categories o etiquetes.

Plantilles: En un bloc es creen i editen continguts però, no s'escriu cada cop una pàgina web sencera. Els blocs són llocs web dinàmics en què l'aspecte del lloc web està separat dels continguts que s'hi mostren. L'aspecte del bloc es configura escollint una plantilla. Aquesta és un patró que s'aplica quan es visita el bloc, on hi ha configurats els tipus de lletra, els colors, imatges de fons, la disposició de les entrades dins de la pàgina web, si hi ha columnes laterals, si hi ha menús, etc.

Els blocs permeten, doncs, gestionar fàcilment la informació que contenen i actualitzar-la contínuament, sense necessitat de tenir uns grans coneixements

⁶ <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Bloc>>.

⁷ <<http://www.scripting.com>>.

⁸ <http://www.vilaweb.cat/www/noticia?p_idcmp=2332964>.

⁹ Taller de creació de blocs de Manel Zaera (gener 2007).

tècnics. Són espais molt dinàmics i permeten una gran interacció entre el bloqueig (creador o gestor del bloc) i els seus lectors (els visitants d'aquest web). Per tot plegat, la seva utilitat va més enllà de l'ús purament personal (el concepte de bloc va associat, en origen, als diaris personals). Un d'aquests usos pot ser la difusió de jornades, cursos i activitats.

L'Arxiu de Folklore

L'Arxiu de Folklore és una unitat de recerca del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Vigili creada i dirigida pels professors Josep M. Pujol i Carme Oriol. Nascut com a conseqüència de l'activitat acadèmica duta a terme a la Universitat des que en el curs 1979-80 van començar a impartir-se estudis d'etnopoètica i folklore a la llicenciatura de Filologia Catalana de la Facultat de Lletres de Tarragona, va ser creat el 1994 gràcies a un ajut de la URV (URV94-GHI07). L'Arxiu compta amb documents gràfics, sonors i audiovisuals procedents, majoritàriament, d'entrevistes realitzades a les comarques meridionals del Principat de Catalunya. Amb els anys, ha esdevingut el nucli essencial de la recerca que es du a terme en Etnopoètica, una de les línies del grup de recerca «Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana» que aplega una part del professorat del Departament de Filologia Catalana de la URV.¹⁰ A més d'aquestes dues vessants (la de centre de documentació i recerca), des de l'Arxiu es potencia la realització de jornades dedicades a l'estudi dels temes relacionats amb el seu àmbit. L'any 2005, en el marc de la jornada «La biografia popular: de l'hagiografia al gossip» l'Arxiu va acollir, per exemple, la constitució, dins de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'Institut d'Estudis Catalans) del Grup d'Estudis Etnopoètics. En els dos darrers anys s'han dut a terme dues jornades d'estudi: el III Curs de Cultura Popular «El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura» (octubre 2008) i la jornada de «Presentació del projecte RondCat: rondalles catalanes» (maig 2009). En aquestes dues jornades s'han utilitzat algunes de les eines del web 2.0 per a difondre les activitats realitzades. Concretament, s'han creat dos blocs, un per a cada jornada.

El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura

Els dies 23, 24 i 25 d'octubre, en el marc de la commemoració, l'any 2008, del 800 aniversari del naixement del rei Jaume I, es va celebrar a Salou el III Curs de Cultura Popular centrat en l'estudi de la figura del monarca en l'imaginari popular

¹⁰ Per a més detalls sobre la creació de l'Arxiu de Folklore i l'activitat que s'hi du a terme, vegeu Oriol-Pujol 2009.

i en la literatura. Aquest curs formava part d'una activitat d'intercanvi de professorat i d'alumnat universitari que s'havia iniciat l'any 2004 amb el I Curs de Cultura Popular realitzat a la Seu Universitària de Benissa (Alacant). Dos anys més tard, el 2006, la Universitat de les Illes Balears havia organitzat el II Curs de Cultura Popular a Cala Millor. L'Arxiu de Folklore i el Departament de Filologia Catalana de la URV van ser els organitzadors d'aquesta tercera edició, amb la col·laboració de diferents entitats.

En les diferents edicions d'aquests cursos s'havien tractat temes relacionats amb la cultura popular. El seu objectiu havia estat reflexionar sobre les darreres aportacions de la investigació realitzada en aquest àmbit en les terres de parla catalana i, al mateix temps, fomentar el debat i l'intercanvi d'idees i de punts de vista. En aquesta tercera edició, els organitzadors del curs van plantejar com a tema d'estudi la figura històrica i llegendària del rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura. Amb aquest curs es pretenia impulsar la difusió i la celebració d'aquest fet commemoratiu de gran importància dins la formació política, social i ideològica de la història de Catalunya i dels països de parla catalana dins l'àmbit específic de la cultura popular. L'escenari escollit, en aquest sentit, s'adeia perfectament per la seva importància històrica i llegendària.

El desenvolupament del curs va seguir una doble vessant. D'una banda, durant dos dies (23 i 24) es va dur a terme l'activitat acadèmica estricta, en forma de conferències centrades en l'estudi del personatge des del punt de vista de la cultura popular i de la literatura. Per l'altra, i de manera paral·lela, un seguit d'activitats de caràcter més lúdic i divulgatiu es van realitzar durant els tres dies, de manera especial en el darrer, centrat en una ruta literària per dos monestirs de la ruta del Cister (Santes Creus i Poblet), amb un rerefons literari.¹¹

Per tal de poder informar correctament els assistents del curs, es va crear un bloc a Internet, utilitzant la coneguda plataforma Blogger:¹² <<http://imaginariopopular.blogspot.com>>.

En primer lloc, es va adaptar la plantilla del bloc, personalitzant-la amb elements diversos, com ara el fons i la capçalera, on es pot veure una de les pàgines d'un dels manuscrits conservats del *Llibre dels feits* del rei En Jaume. També es va adaptar el contingut de la barra lateral amb enllaços que podien interessar als assistents al curs, com ara el lloc de celebració dels actes. De la mateixa manera, es va crear un menú amb els continguts més rellevants del bloc (la pàgina d'inici, el contingut del curs, el programa, la preinscripció i matrícula i els organitzadors) per facilitar-ne la navegació.

¹¹ Per als detalls sobre els continguts de les sessions i de totes les activitats realitzades, vegeu Samper 2009.

¹² Blogger (<<http://www.blogger.com>>) és un servei de creació i publicació de blocs gratuït ofert per Google. Llançat l'agost del 1999, és una de les primeres eines que ha fomentat la popularització dels blocs entre els usuaris d'Internet ja que no requereix coneixements tècnics per a utilitzar-lo.

El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura

III Curs de Cultura Popular: Salou, 23, 24 i 25 d'octubre de 2008

En un monester sent Jaume que se feren
es moximes: aquets paraula no les feo:
cõpir en les mès feyts: E ussia que late fener

Inici
Contingut del curs
Programa
Preinscripció i matrícula
Organitzadors

III CURS DE CULTURA POPULAR
SALOU, 23, 24 I 25 D'OCTUBRE DE 2008

**El rei Jaume I
en l'imaginari
popular i en
la literatura**

informació:
<http://imaginaripopular.blogspot.com>
Tf: 977 559 780
e-mail: folk@urc.cat

organització:
Arxius de Folklore
Departament de Filologia
Universitat Rovira i Virgili

amb el patrocinio de:

Les imatges i els vídeos del III Curs de Cultura Popular
dimarts 28 d'octubre de 2008

Aquí teniu una mostra de les imatges del III Curs de Cultura Popular celebrat els dies 23, 24 i 25 d'octubre.

Trobareu la resta de fotografies (200) a la presentació de la columna de la dreta i a <http://www.flickr.com/photos/imaginaripopular/>

- Dia 23/10/2008:
<http://www.flickr.com/photos/imaginaripopular/sets/231576084120061>
- Dia 24/10/2008:
<http://www.flickr.com/photos/imaginaripopular/sets/231576084127113/>

Contacte

Arxius de Folklore
Departament de Filologia Catalana
Universitat Rovira i Virgili

977 559 780
folk@urc.cat

Arxiu del bloc

▼ 2008 (8)

- ▼ octubre (2)
  - [Les imatges i els vídeos del III Curs de Cultura P...](#)
  - [El III Curs de Cultura Popular a la ràdio](#)
- setembre (2)
- agost (1)
- març (1)

Organització:
Arxiu de Folklore
Departament de Filologia
Catalana
Universitat Rovira i Virgili

Amb la col·laboració de

- Ajuntament de Salou
- Club Nàutic de Salou
- Consell Comarcal de l'Alt Camp
- Consell Comarcal de la Coma de Barberà
- Diputació de Tarragona
- Generalitat de Catalunya
- Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Serveis Territorials a Tarragona
- Generalitat de Catalunya
- Departament de la Vicepresidència

2. Pantalla inicial del bloc del III Curs de Cultura Popular «El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura».

Cal distingir entre l'ús d'aquest bloc abans de la realització del curs i un cop aquest va finalitzar. En un primer estadi, la funció d'aquest bloc va ser bàsicament informativa i divulgativa. Cal tenir en compte el públic potencial al qual estava adreçat aquest curs (seguint la línia de les edicions anteriors) que no és altra que l'alumnat universitari procedent de tres centres diferents: la Universitat d'Alacant, la Universitat de les Illes Balears i la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. En aquest cas estava més que justificat l'ús d'una eina d'aquest tipus per tal de poder informar de manera correcta, puntual i permanentment actualitzada els assistents del curs, tenint en compte la seva procedència geogràfica diversa i la seva ubicació

respecte el lloc triat com a seu. Així, des del mes de març de 2008 fins al mes de setembre (recordem que el curs es va celebrar a finals d'octubre) es van publicar 6 apunts¹³ al bloc:

- III Curs de Cultura Popular: text introductori amb la informació bàsica sobre la celebració del curs, és a dir, les dates i la seu escollida, el tema d'aquesta tercera edició, i un breu avenç del programa.
- Organitzadors: apunt de crèdits amb la informació sobre els organitzadors i col·laboradors del curs i els membres dels comitès científic i tècnic.
- Programa: detall de les diferents sessions i de les activitats complementàries del curs.
- Taula rodona i presentació de llibres: una de les activitats del curs va ser una taula rodona centrada en diferents novetats bibliogràfiques publicades recentment i centrades en l'estudi del rei Jaume I des de diferents òptiques. Aquest apunt assenyalava aquestes novetats (4), en donava els detalls editorials, així com la coberta.
- Preinscripció i matrícula: aquesta informació, adreçada sobretot a l'alumnat universitari, detallava els terminis i els passos a seguir per formalitzar, primer, la preinscripció i, després, la matrícula al curs, segons la modalitat escollida (reconeixement, o no, de crèdits de lliure elecció). La tercera modalitat oferia la possibilitat d'assistir únicament a la ruta literària del tercer dia i anava adreçada a un públic més ampli.
- Lloc: utilitzant una altra eina del web 2.0, Google Maps,¹⁴ es va concretar el lloc de celebració del curs facilitant la seva ubicació per part dels assistents, així com la planificació de rutes per arribar-hi.
- El III Curs de Cultura Popular a la ràdio: aquest apunt reproduïa un arxiu d'àudio amb l'entrevista realitzada el 8 d'octubre a dos membres del comitè organitzador (Carme Oriol i Magí Sunyer) al programa «El matí de Tarragona Ràdio»: <<http://www.goear.com/listen.php?v=c3fef5>>. Aquesta entrevista donava informació sobre el tema del curs i acostava, al mateix temps, el curs a tothom qui pogués estar interessat en el tema.

De manera paral·lela a aquests apunts del bloc, es va informar de la celebració del curs a través d'una altra eina 2.0, molt coneguda i difosa aquests darrers temps. Es tracta de la xarxa social Facebook (esmentada anteriorment). Així, es va crear un «esdeveniment» dins d'aquesta xarxa social on s'informava de la celebració del curs i dels passos a seguir per realitzar la inscripció. Aquesta eina es va utilitzar de manera complementària al bloc i va servir per potenciar la presència del curs a Internet i la seva difusió.

¹³ Segueixo la terminologia del Termcat, acceptada per un gran nombre de blocaires catalans: «Text que un internauta publica en un fòrum o en un bloc» (<<http://www.termcat.cat>>).

¹⁴ Google Maps (<<http://maps.google.cat>>) és un servei de cartografia en línia gratuït de Google. Ofereix mapes, imatges reals i recorreguts entre diferents punts. Es pot consultar des del seu web o com a incrustació a terceres webs, com en el cas que ens ocupa.

Aquesta informació, publicada abans de la celebració del curs, va permetre que els assistents estiguessin, en tot moment, informats dels diferents períodes d'inscripció i que tinguessin agrupada, en un únic espai, tota la informació, tant acadèmica com organitzativa. Així mateix, va permetre promocionar el curs i difondre tant la seva celebració com incidir en la commemoració del naixement del rei Jaume I i la seva importància des del punt de vista dels estudis etnopoètics i literaris.

La segona fase en l'ús d'aquest bloc, creat per a difondre el curs, es va dur a terme després de la seva celebració i es va centrar en un dels pilars fonamentals del web 2.0, com és compartir la informació amb els altres usuaris. Aquesta fase es va dur a terme en dues intervencions. D'una banda, es va allotjar a Flickr¹⁵ (una altra eina 2.0) un recull de 200 imatges amb les activitats dutes a terme durant els tres dies: <http://www.flickr.com/photos/imaginaripopular>.

Es van crear tres àlbums diferents, un per a cada dia del curs (23/10/2008: 52 imatges; 24/10/2008: 57 imatges; 25/10/2008: 91 imatges). De la mateixa manera, es va utilitzar el conegut servei d'allotjament de vídeos, Youtube,¹⁶ per a publicar dos vídeos:

– Un fragment de la ponència inaugural del curs: «Jaume I el Narrador: l'estil del rei», a càrrec de Josep M. Pujol: <<http://www.youtube.com/watch?v=VOUCzUBQf7o>>.

– Un fragment del poema «Cant de germanor» de Francesc Matheu a càrrec de Rafael Roca durant la presentació del llibre *La Renaixença i la Ruta del Cister. L'aplec de catalans, mallorquins i valencians a Poblet, Santes Creus, Valls i Tarragona (1882)*: <<http://www.youtube.com/watch?v=AJNKo6dLKKI>>.

Les imatges de Flickr i els vídeos de Youtube es van integrar al bloc del curs que, d'aquesta manera, continuava servint d'eina comuna d'informació i, al mateix temps, de difusió, dels continguts del curs.

La jornada de presentació del projecte RondCat: rondalles catalanes

L'experiència positiva aconseguida amb la creació del bloc anterior del III Curs de Cultura Popular va empènyer l'equip tècnic de l'Arxiu de Folklore a repetir l'experiència en la següent activitat de difusió de la cultura popular que es va organitzar. El dia 28 de maig de 2009, es va dur a terme, a l'Aula Magna del Campus Catalunya de la URV, la jornada de «Presentació del projecte RondCat:

¹⁵ Flickr (<<http://www.flickr.com>>) és una xarxa social organitzada per compartir fotografies sota llicència Creative Commons. El març de 2005 va ser comprada per Yahoo. També s'utilitza com a dipòsit de fotos tot i que té limitacions d'emmagatzematge per als usuaris que utilitzen la versió gratuïta (n'hi ha de pagament).

¹⁶ Youtube (<<http://www.youtube.com>>) és un lloc web que permet als usuaris carregar, mirar i compartir vídeos. Fundat el febrer del 2005 per tres antics empleats de PayPal, va ser comprat per Google el 13 de novembre de 2006. Permet la incrustació dels vídeos a terceres webs.

flickr® de YAHOO!

Sesión iniciada como Nightwing80 Ayuda Cerrar sesión

Inicio Tú Organizar y crear Contactos Grupos Explorar Buscar

Galería de imaginari popular Comparte esto Presentación

Albumes Expos Etiquetas Personas Archivos Favoritas Perfil [imaginari... es un amigo \(editar\)](#)

2446 Ruta literària

Algunos derechos reservados
Cargada el 27 de oct, 2008
0 comentarios

2445 Ruta literària

Algunos derechos reservados
Cargada el 27 de oct, 2008
0 comentarios

2438 Poblet

Algunos derechos reservados
Cargada el 27 de oct, 2008
0 comentarios

2437 Poblet

Algunos derechos reservados
Cargada el 27 de oct, 2008
0 comentarios

2436 Poblet

Algunos derechos reservados
Cargada el 27 de oct, 2008
0 comentarios

2435 Poblet

Algunos derechos reservados
Cargada el 27 de oct, 2008
0 comentarios

2433 Poblet

2432 Poblet

23.10.2008
52 fotos

24.10.2008
57 fotos

25.10.2008
91 fotos

3. Flickr amb les imatges del III Curs de Cultura Popular «El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura».

rondalles catalanes». L'acte, que va comptar amb la presència dels responsables acadèmics i institucionals del projecte, es va dividir en dues parts. D'una banda, el professor invitat Hans-Jörg Uther (Göttingen, Alemanya) va pronunciar la conferència «Die Bewahrung kulturellen Erbes: Historische und gegenwärtige Tendenzen in der Dokumentation von Volkserzählungen» [La preservació del llegat cultural: Tendències històriques i contemporànies en la documentació de la narrativa

popular]. La conferència, realitzada en alemany, va comptar amb traducció simultània al català, a càrrec del Dr. Macià Riutort, professor de la Universitat Rovira i Virgili. El conferenciant convidat va exposar les tendències actuals en la documentació sobre la narrativa popular i va contextualitzar el projecte presentat en aquesta jornada, destacant-ne el seu caràcter internacional.

La segona part de l'acte va consistir en la presentació del projecte «RondCat: rondalles catalanes», fent incidència en la seva gènesi, la història i els resultats obtinguts. De manera especial, es van donar a conèixer els dos darrers resultats:

- El llibre *Index of Catalan Folktales* de Carme Oriol i Josep M. Pujol (Academia Scientiarum Fennica 2008), un catàleg que inclou tots els reculls rondallístics formats a partir de la recol·lecció de testimonis orals i referits al domini lingüístic català publicats en forma de llibre des de 1853 fins a finals de 2007. El catàleg està organitzat seguint els criteris de catalogació reconeguts internacionalment i que es troben al llibre *The types of international folktales* (2004), a cura de Hans-Jörg Uther.

- El web multilingüe «RondCat: cercador de la rondalla catalana» consultable en català, anglès, espanyol i francès. RondCat <<http://www.sre.urv.cat/rondcat/>> és la base de dades en línia del projecte de catalogació de les rondalles catalanes, finançat per la Universitat Rovira i Virgili (URV) i pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (CPCPTC) de la Generalitat de Catalunya entre els anys 2000-2002 i 2005-2007. Es tracta d'una eina multilingüe que permet la consulta d'informació bibliogràfica, catalogràfica i de contingut de les rondalles de tradició folklòrica recollides en llengua catalana en tota la seva àrea lingüística (Catalunya, Franja d'Aragó, Catalunya del Nord, Andorra, Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera, País Valencià, el Carxe i l'Alguer) des del 1853 (data d'edició del primer recull de rondalles) fins a l'actualitat.

Repetint l'experiència positiva obtinguda amb l'anterior curs, també es va crear un bloc: <<http://jornadaroncat.blogspot.com/>>.

Com ja s'havia fet en l'ocasió anterior, es va adaptar la plantilla del bloc amb les imatges i els enllaços oportuns. També es van adaptar els continguts del bloc a les característiques d'aquesta nova jornada. Així, aquest cop es van crear tres apunts abans de la celebració de la mateixa:

- Programa i inscripció: on es detallaven els passos a seguir per a inscriure's a la jornada i es donava tota la informació sobre el programa de l'acte, el seu contingut i el lloc de celebració.

- *Index of Catalan Folktales*: on es donava la informació bibliogràfica completa del llibre, la presentació del qual era un dels nuclis de l'acte, acompanyada per la coberta i sobrecoberta i la informació editorial pertinent.

- RondCat: on s'explicava, breument, en què consisteix aquesta base de dades en línia de catalogació de rondalles catalanes. Aquest apunt servia com a enllaç a la mateixa base de dades i convidava els assistents a l'acte a provar l'eina que s'havia de presentar.

INICI FIL RSS ARXIU DE FOLKLORE DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Jornada RondCat

PROGRAMA I INSCRIPCIÓ RONDCAT INDEX OF CATALAN FOLKTALES

Presentació del projecte RondCat: rondalles catalanes

PUBLICAT PER ARXIU DE FOLKLORE
28 de maig de 2009, de 18:45 a 20:45 h.
 Aula Magna del campus Catalunya de la Universitat Rovira i Virgili
 (Avinguda Catalunya 35, Tarragona)

Conferència del professor Hans-Jörg Uther

ESCRIT PER ARXIU DE FOLKLORE

En el següent enllaç us podeu descarregar la traducció catalana, a cura de Macià Riutort, de la conferència pronunciada pel professor Hans-Jörg Uther, de l'Enzyklopädie des Märchens (Göttingen): "Die Bewahrung kulturellen Erbes: Historische und gegenwärtige Tendenzen in der Dokumentation von Volkerzählungen" [La preservació del llegat cultural: Tendències actuals i històriques en la documentació de la narrativa popular]:

<http://www.box.net/shared/4kohte187x>

Programa i inscripció

ESCRIT PER ARXIU DE FOLKLORE

L'Arxiu de Folklore del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili es complau de convidar-vos a l'acte de presentació del projecte RondCat, d'estudi de les rondalles catalanes, cofinançat pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i per la Universitat Rovira i Virgili.

La sessió tindrà lloc el dia **28 de maig, de 18:45 a 20:45 h.**, a l'**Aula Magna** del campus Catalunya de la URV (Avinguda Catalunya 35, Tarragona) i comptarà amb la presència del **Dr. Francesc Xavier Grau**, rector de la Universitat Rovira i Virgili, i del **Sr. Ramon Fontdevila**, director del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana.

El professor Hans-Jörg Uther (Göttingen, Alemanya) hi pronunciarà una ponència sobre les rondalles catalanes en el context de la recerca internacional i l'equip de recerca de la URV que ha dut a terme el projecte n'explicarà la gènesi, el desenvolupament i els resultats, posant un èmfasi especial en els dos darrers:

- el llibre *Index of Catalan Folktales* de Carme Oriol i Josep M. Pujol (Helsinki: Academia Scientiarum Fennica 2008).
- el web multilingüe "Cercador de la rondalla catalana" consultable en català, anglès, espanyol i francès.

Programa

INDEX CATALAN FOLKTALES

RondCat

TRADUCCIÓ

traductor:ingencat CA ↔ ES

traductor:ingencat CA ↔ EN

traductor:ingencat CA ↔ FR

traductor:ingencat CA ↔ DE

ENLLAÇOS

Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana

El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura

Folklore Fellows

Publicacions URV

facebook

ORGANITZACIÓ:

Arxiu de Folklore

Departament de Filologia Catalana

Universitat Rovira i Virgili

AMB LA COL-LABORACIÓ DE

Universitat Rovira i Virgili - Facultat de Lletres

Diputació de Tarragona

CONTACTE

Arxiu de Folklore
Departament de Filologia Catalana
 Universitat Rovira i Virgili

977 559 780
 folk@urv.cat

4. Pantalla inicial del bloc de la jornada de «Presentació del projecte RondCat: rondalles catalanes».

En aquesta ocasió, també es va afegir la celebració de l'acte a la xarxa social Facebook mitjançant la creació d'un esdeveniment. De la mateixa manera, es va dur a terme una acció posterior a la celebració de la jornada que va consistir en la publicació d'un nou apunt que donava les instruccions pertinents per a poder visualitzar i descarregar la versió impresa de la traducció catalana de la conferència del ponent convidat, el professor Hans-Jörg Uther, que l'havia pronunciat en alemany. Per a fer-ho, es va utilitzar el servei d'allotjament Box.net: <<http://www.box.net/shared/4kohte187x>>.

Conclusions

Sovint, s'han associat els estudis etnopoètics amb imatges antigues lligades a la preservació d'un llegat cultural ja oblidat. És evident que el folklore, com a disciplina, estudia aquest llegat, però, per a fer-ho se serveix també dels avenços que li proporciona la mateixa societat.¹⁷ De la mateixa manera, la difusió i divulgació del nostre patrimoni etnopoètic (mitjançant jornades d'estudi i cursos) pot utilitzar les eines que estan avui a l'abast de tothom amb la intenció d'ajudar a trencar les barreres existents entre el públic potencial i els estudiosos. Avui dia la impressió de cartells i de tríptics per a difondre una determinada activitat s'ha vist superada per l'ús massiu (i diari) de les eines del web 2.0, eines que poden tenir la seva aplicació també en aquest àmbit d'estudi. L'ús del paper és encara necessari, però es pot veure complementat (i ampliat) per l'ús d'eines com els blocs o les xarxes socials que permeten arribar a un públic molt més ampli i d'una manera instantània. L'ús correcte d'aquestes eines ens permet donar un pas més enllà i fer arribar a la societat els resultats dels estudis realitzats en aquesta matèria.

¹⁷ La cinta magnetoscòpica utilitzada al treball de camp (i abans d'aquesta, la llibreta) ha deixat pas actualment a la gravadora digital, per exemple.

BIBLIOGRAFIA

- O'REILLY, T. (2005): «What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software». 30/09/2005. <<http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>> [data de consulta: novembre del 2009].
- ORIOU, C.; PUJOL, J. M. (2008): *Index f Catalan Folktales*. Hèlsinki, Academia Scientiarum Fennica, «FFC» 294.
- ORIOU, C.; PUJOL, J. M. (2009): «L'Arxiu de Folklore del Departament de Filologia Catalana de la URV: un espai de recerca i de dinamització del territori». *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Tarragona*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans [en premsa].
- RondCat: cercador de la rondalla catalana. Arxiu de Folklore. Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili <<http://www.sre.urv.cat/rondcat>> [data de consulta: novembre del 2009].
- SAMPER, E. (2009): «III Curs de Cultura Popular. «El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura»». *Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura*, núm. 20 (2009), pp. 501-504.
- UTHER, H.-J. (2004) [ATU]: *The types of international folktales. A classification and bibliography based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 vols. Hèlsinki: Academia Scientiarum Fennica (FFC 284, 285, 286).
- ZAERA, M. (2007): «Taller de creació de blocs: el servei de publicació Blogger». Gener 2007. <<http://www.lafarga.cat/node/1594>> [data de consulta: novembre del 2009].

CLASSIFICACIÓ I INDEXACIÓ DE L' ARXIU D'HISTÒRIA ORAL
JOAN MIRALLES (AHOJM): 'GENT DES PLA'

Tomàs Vibot Raikari

Grup de Recerca en Etnopoètica de les Illes Balears (GREIB)

El projecte va tenir com a finalitat indexar l' Arxiu d'Història Oral Joan Miralles procedent dels fons de l' Arxiu del So i la Imatge de Mallorca, organisme depenent del Departament de Cultura i Patrimoni Històric del Consell de Mallorca, amb la col·laboració del Servei de Recursos Audiovisuais de la Universitat de les Illes Balears. Aquest arxiu es troba dipositat tant a la Universitat de les Illes Balears com a l' Arxiu del So i de la Imatge de Mallorca.

L' Arxiu d'Història Oral Joan Miralles «Gent des Pla» és d'un dels primers grans conjunts d'entrevistes d'història de vida enregistrades sonorament a Mallorca, iniciades el 1969 i acabades el 1985 per Joan Miralles i Monserrat, catedràtic del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de les Illes Balears (UIB). L'altíssim nombre d'entrevistats així com l'abast i la importància del contingut etnogràfic del projecte el feren mereixedors d'un ajut de recerca en els Premis Ciutat de Palma de 1980. La finalitat del projecte pretenia reconstruir la vida quotidiana dels pobles de la comarca interior del Pla de Mallorca a través de les fonts orals.

Les històries de vida foren enregistrades a onze localitats d'aquesta comarca amb el corresponent terme municipal: Algaida, Ariany, Lloret de Vistalegre, Montuïri, Petra, Pina, Porreres, Randa, Sant Joan, Sineu i Vilafranca. Un dels motius més decisius per la tria d'aquests pobles fou que cap dels municipis respectius tenien contacte amb la mar, fet que acotava de manera significativa les temàtiques. En total es realitzaren 321 entrevistes que abraçaven bona part dels oficis i ocupacions de la societat preturística mallorquina. S'enregistraren aproximadament unes 1.000 hores.

Interès de les entrevistes

Tant les entrevistes amb informadors pagesos principalment com les referides als escriptor insulars tenen, al meu parer, un gran interès. En destacaríem les raons següents:

1. La major part de les entrevistes foren fetes a informadors i informadores avui ja morts. Es tracta, en alguns casos, de gent que ara tindria de 100 a 130 anys.

2. En molts de casos, tant pel que fa als pagesos com fins i tot als escriptors es tracta de l'únic document sonor que en tenim.

3. Les entrevistes donen compte d'uns continguts que debades cercaríem en fonts escrites. De gran part del passat només en tenim la memòria històrica oral. Cada vegada que mor una persona major perdem una part del coneixement del passat.

4. No hi ha dubte que les històries de vida són una manera insubstituïble d'arribar a la psicologia del personatge, no solament per les paraules que diu sinó també pels silencis, pels seus gestos, etc.

5. Les històries de vida d'un individu no solament són indicatives de la història de la persona concreta sinó també del seu entorn social, de la comunitat on viu.

Temàtica de les entrevistes

Els grans eixos de les entrevistes amb els pagesos des Pla són els següents:

1. Història de vida.

2. El coneixement de la naturalesa: toponímia, astronomia i meteorologia, zoologia, botànica, mineralogia, el cos humà.

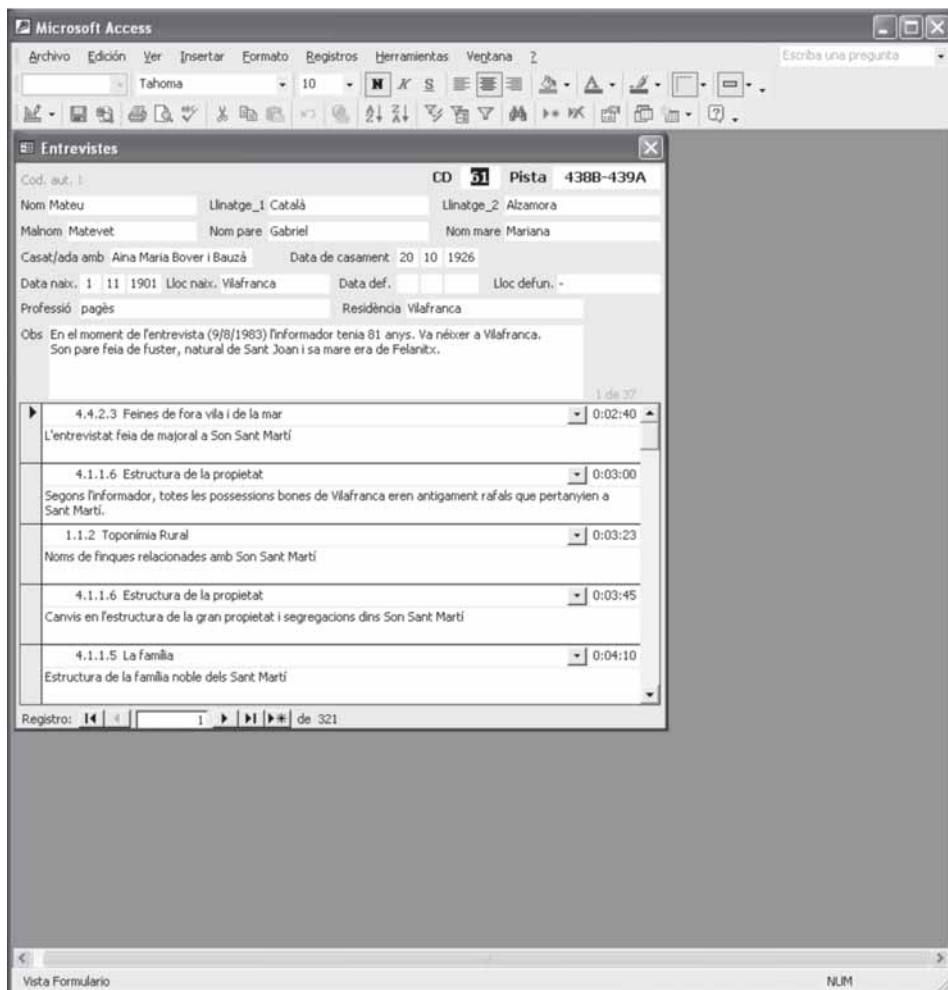
3. La cultura popular material: la casa urbana i la casa rural, el mobiliari, la roba, els productes i queviures, ormeigs, eines i objectes, estris dels oficis, monedes, pesos i mesures i d'altres objectes i mitjans de comunicació, etc.

4. La cultura popular oral: rondalles, tradicions, llegendes, coverbos, fórmules idiomàtiques, endevinalles, refranys, comparances, locucions, oracions i cançoners.

5. Les formes de vida. Organització comunitària. Producció. Cicle de la vida. La vida quotidiana. Tècniques i moviments corporals. Alimentació. Indumentària. Higiene. Medicina popular. Activitats laborals. Activitats lúdiques. Activitats educatives. Activitats religioses. Activitats polítiques. Activitats culturals.

6. Les creences. Éssers i forces sobrenaturals, activitats de caire màgic o religiós, la cultura popular i la màgia i/o religió, etc.

7. La història local. Principals esdeveniments polítics, econòmics, socials i culturals. Incidència d'aquests fets en l'àmbit local. Els fenòmens meteorològics. D'altres aspectes de la vida quotidiana. Els personatges o grups humans singulars.

La indexació

Per a dur a terme la tasca d'indexació es contractà un becari des de la Càtedra Alcover-Moll-Villangómez, depenent de la Universitat de les Illes Balears, qui dugué a terme entre el mes de maig de 2004 i el mes de novembre de 2005 les tasques de construcció de la base de dades, de recerca d'informació sobre els informants i finalment d'audició i indexació dels continguts.

La indexació es féu mitjançant una base de dades Acces, creada per a dita finalitat, en la qual es fan servir les categories de classificació proposades a l'obra del professor Joan MIRALLES I MONSERRAT, *La història oral. Qüestionari i guia didàctica* (Ed. Moll 1985).

La base de dades compta amb les categories referides més amunt. Això és:

1. El coneixement de la naturalesa.
2. La cultura popular material.
3. Les formes de vida. Usos i costums.
4. La cultura popular oral.
5. Les creences.
6. La història local.

The screenshot shows a Microsoft Access window titled 'Entrevistes'. The form contains the following fields:

- Cod. aut. 70
- CD 12 Pista C358-360
- Nom Bàrbara
- Llinatge_1 Socias
- Llinatge_2 Mestre
- Malnom "Piula"
- Nom pare -
- Nom mare -
- Casat/ada amb Jordi
- Data de casament 1918
- Data naix. 18 2 1900
- Lloc naix. Ariany
- Data def. 30 12 1997
- Lloc defun. Ariany
- Professió Conradora, amitgera.
- Residència Ariany
- Obs: L'entrevista fou feta el 6 d'abril de 1981, quan tenia 81 anys. Estigué a moltes possessions de Mallorca. Tenia onze germans (era la segona) i va tenir quatre fills.

Below the form is a list of interview topics with their durations:

Topic	Duration
4.4.2.3 Feines de fora vila i de la mar Feines a diferents possessions de Mallorca.	0:00:00
4.4.2.1 Feines casolanes femenines Cuinar, matar animals, etc.	0:10:25
2.1 La casa urbana i la casa rural Ubicació dels missatges dins la casa. Habitació dels amos.	0:17:20
4.4.2.3 Feines de fora vila i de la mar Feines a la possessió de Monserrat des Pujol.	0:18:45
4.4.2.3 Feines de fora vila i de la mar Feines a altres possessions.	0:23:30

At the bottom, the record navigation shows 'Registro: 63 de 321' and 'Vista Formulario NUM'.

Cada una d'aquestes categories es va dividir en diversos subgrups de categories, fins abraçar tots els camps del coneixement, la cultura i els hàbits de la gent contemporània.

El procediment s'ha basat en l'audició de l'arxiu mentre s'anava indexant a través de les diferents temàtiques tractades. Cada categoria introduïda té al costat una casella en la qual s'indica el temps d'audició en què ha estat tractada, per tal que durant les consultes es pugui localitzar. També cada categoria du annex un camp en el qual es pot afegir un comentari obert.

Cada nova entrada té una fitxa introductòria on es recullen les principals dades de la història personal de l'informador: nom, llinatges i malnom; lloc i data de naixement i defunció; domicili; professió; any i lloc de casament, etc. Per localitzar aquestes dades ha estat necessari la consulta en arxius municipals i parroquials, així com l'entrevista amb familiars o coneguts de la persona entrevistada (en alguns casos no es comptava ni tan sols amb el nom de l'entrevistat). En total foren realitzades unes 40 entrevistes per a la identificació de l'informador.

The screenshot shows a Microsoft Access window titled 'Entrevistes'. The form contains the following data:

Cod. aut.	248	CD	25	Pista	C014
Nom Onofre	Llinatge_1	Gomila	Llinatge_2	Pocoví	
Malnom "Rua"	Nom pare	Miquel	Nom mare	Sebastiana	
Casat/ada amb	Francesca Aina Gomila i N	Data de casament	17 4 1915		
Data naix.	13 9 1887	Lloc naix.	Montuiri	Data def.	5 1 1971
		Lloc defun.	Montuiri		
Professió	Pagès.	Residència	Montuiri		
Obs	L'entrevista fou feta 13 de setembre de 1970.				

Below the form is a list of interview topics with their respective durations:

4.4.1.2 La indumentària	0:22:30
4.2.2 La vida quotidiana Les festes.	0:23:30
3.1 Rondalles Esclaus.	0:25:30
6.4.4 Personatges o grups humans singulars "En Moana".	0:28:00
4.4.1.4 La medicina popular Curanderos.	0:28:25

At the bottom, the record navigation shows 'Registro: 241 de 321' and the view is set to 'Vista Formulario'.

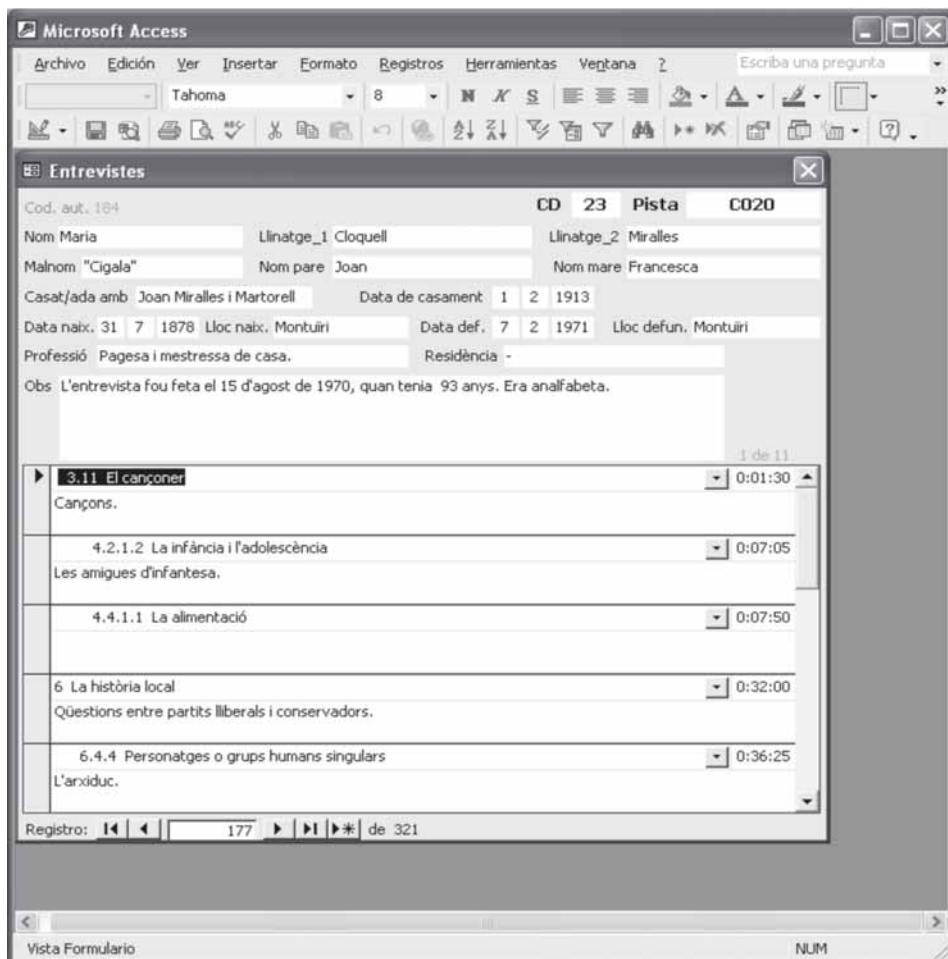
Les tasques dutes a terme durant la durada de la indexació han estat:

- Audició, buidatge i indexació de les entrevistes, amb durada que oscil·la entre els 30 min. fins a les 5 hores.
- Construcció de la base de dades per a la indexació de les entrevistes, per a la qual foren necessaris unes sis setmanes de feina, amb la col·laboració d'un tècnic informàtic. La base de dades ha estat revisada i millorada en diverses ocasions al llarg de la durada de la beca.
- Recerca de les dades personals de cada informant (any de naixement, any de defunció, casament, nom de pare, la mare i altres germans, adreça, feines, etc.) en els arxius municipals i arxius parroquials, al llarg d'uns dos mesos aproximadament. En una trentena de casos, el nom de l'informant es desconeixia per la qual cosa s'han dut a terme audicions amb gent del poble per tal d'identificar la persona entrevistada. Aquesta identificació ha estat possible en una quinzena de casos.
- Revisió i dotació de la base de dades de les eines necessàries per fer recerques temàtiques i llistats globals o parcials.

Les temàtiques tractades en aquest arxiu són del tot variades. De tota manera, se'n poden destacar les següents:

- Organització politicoadministrativa.
- Les entitats socials.
- Les classes socials.
- L'estructura de la propietat.
- La producció agrícola i ramadera.
- El cicle vital.
- La vida quotidiana.
- L'alimentació.
- La indumentària.
- La medicina popular.
- Activitats laborals.
- Activitats lúdiques (el teatre, el cinema, les vetllades de gloses, el futbol, etc.).
- La música i el ball.
- Els jocs.
- Les activitats educatives.
- Les activitats religioses.
- Els éssers i les forces sobrenaturals.
- Objectes, productes i animals relacionats amb la religió i la màgia.
- La història local.
- L'urbanisme.
- L'aparició dels instruments de la vida moderna.
- Els delictes i els accidents.
- Els personatges o grups humans singulars.

Conclusió

Com s'ha dit, l'interès i la importància etnogràfica de l'Arxiu d'Història Oral Joan Miralles «Gent des Pla» és elevadíssim, no sols pel gran nombre d'entrevistes sinó especialment per l'abast de temàtiques i perfils humans que abasta. Ara bé, tractant-se d'un corpus tan extens i sense cap tipus de classificació temàtica interna era imprescindible indexar-lo per tal que qualsevol persona interessada el pogués consultar de manera pràctica.

La base de dades feta per a dita classificació, tot i la seva simplicitat, pot servir de punt de partida per crear-ne un sistema de consultes i anàlisi més acurat tecnològicament i d'abast general (com per exemple l'actual sistema de consulta en xarxa de les biblioteques del Consell de Mallorca i de la UIB) que permeti a l'estudiós de la cultura popular oral un accés més ràpid i còmode a tots els arxius d'història oral dipositats als diferents fons illencs.

LA RECERCA DELS GOIGS DE LA RIBAGORÇA I EL SEU ARXIU

Josefina Roma

Universitat de Barcelona

Ja fa molt temps que m'interesso pels goigs com a èpica sacra local, en l'antiga Corona d'Aragó.¹ De fet, el cant dels goigs és un nus de costums, d'identitats, de pràctiques i creences i de narrativa mítica, de música local, de manera que tots els especialistes que s'hi apropen, hi poden pouar amb profit. I així i tot, no ha estat aquest un gènere que hagi engrescat gaires investigadors, potser per la seva naturalesa semipopular. Efectivament, com que en la seva transmissió hi ha un component eminentment popular, només se n'ha emprés l'estudi literari quan es tracta de períodes on manquen altres composicions poètiques més importants, amb autors consolidats en el gènere de la poesia. La transmissió oral, en gran mesura, ha fet que els textos inicials hagin patit mutilacions, afegitons, trastocaments... per seguir sent compresos pels cantaires i, moltes vegades, donen lloc a afirmacions d'historicitat impossible. Però en aquest sentit ens forneixen unes pautes útils per entendre l'univers rítmic i també l'univers moral del grup que els canta. Quanta informació no haurem perdut quan s'han volgut canviar paraules, estrofes, conceptes i constitucions musicals perquè els erudits i els estudiosos els veien incorrectes. Cal recordar com el mestre Lluís Millet, autor de la melodia dels *Goigs de la Mare de Déu de la Mercè*, de Barcelona, reconeixia que ja que el poble feia uns altres períodes de respiració, diferents dels que ell havia escrit, era perquè ell no havia sabut interpretar la manera de cantar del poble de Barcelona. I no obstant, els goigs tampoc no van cridar gaire l'atenció dels folkloristes, precisament pel seu component erudit, ja que encara que la transmissió dels goigs és eminentment popular, la seva composició molt sovint pot tenir un origen erudit i els folkloristes deixaven de banda tot el que no fos rigorosament popular. En aquest sentit, alguns dels investigadors de l'Obra del Cançoner Popular Català van trigar a recollir els goigs que trobaven en la seva recerca. Palmira Jaquetti, per exemple, que va fer treball de camp a la Conca de Tremp i els Pallars, en les primeres campanyes no recollia goigs i, no obstant, ella que conreava la poesia i la composició musical, va voler rendir homenatge a la Mare de Déu de Valldeflors composant-li uns goigs. És a dir, que era entusiasta dels goigs, però no els trobava – inicialment – prou populars per recollir-los en una obra dedicada a la música popular.

Avui dia, però, hem descobert en els goigs molta més informació que la estrictament literària i la musical. En aquest sentit, la recerca etnomusicològica ens permet copsar en els goigs i el seu entorn, el funcionament de l'estructura

¹ Aquest article forma part del projecte «La literatura popular catalana: protagonistes, actituds, realitzacions» (FFI2009-08202 / FILO) del Ministeri de Ciència i Innovació.

social i sobretot, i això és el que m'interessa ara, aquest lligam entre el cel i la terra que pren la Mare de Déu o un sant com avantpassat del grup. Com ja he esmentat, fa temps que m'he introduït en la recerca dels goigs com a èpica local i he tingut ocasió de posar-la en pràctica amb el llegat de Mn. Baldelló al CSIC, perquè als alumnes d'Antropologia del Mite, de la Universitat de Barcelona, els he volgut fer participar de les possibilitats de recerca de la història sagrada local que ens obren els goigs, encara que sigui només a nivell arxivístic. També en la meua recerca etnomusicològica, els goigs i el seu entorn complex m'han permès d'enriquir molt més el coneixement del comportament patrimonial, identitari i religiós per a poder copsar l'univers del sagrat local. Així, he estudiat els goigs a Sobrarbe, comarca i reialme medieval veí de Ribagorça. També, amb l'estudi del material aplegat per Palmira Jaquetti en l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, vaig començar a tractar amb els goigs de la Ribagorça, que Palmira Jaquetti va estudiar en l'Alta Ribagorça i només va travessar la ratlla d'Aragó per recollir material de sis poblacions, cercant sobretot cançons en català, ja que la intenció de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya intentava trobar els límits de l'àrea on es cantava en català, i Palmira Jaquetti no es va endinsar més en la Baixa Ribagorça. Altres campanyes, com la de Joan Amades i el mestre Tomàs, van arribar a Benavarri, on van recollir el *Ball dels Salvatges*, que fa tres anys l'investigador Manuel Benito va ajudar a reintroduir.

En aquests moments estic portant a terme un estudi en profunditat sobre els goigs de la part aragonesa de la Ribagorça, no només de parla catalana i afí o de transició cap a la *fabla* aragonesa, sinó que aplego també els goigs en castellà, que en servir-se de la impressió escrita –des del segle XIX–, han perpetuat la correcció en castellà, ja que no és sinó des de fa pocs decennis que s'ha tornat a prendre en consideració la parla ribagorçana. A més, com a veritable creació semipopular, contenen les produccions de molts erudits locals, o arrelats allí.

Així, els *Goigs de la Mare de Déu de la Peña de Graus* presenten una concessió a la composició musical personal del seu autor Julio Broto, fent una variant d'estrofa. Però tota la zona és curulla de compositors erudits, eclesiàstics o no, que han deixat una empremta molt interessant en els goigs. Això no vol dir que no hi hagi també una forta tradició de composició popular, no erudita, que ha donat com a resultat una abundor de composicions, tant en un passat conegut, com les famoses *despiertas* del Rosari de l'Aurora, d'una compositora popular local anomenada la *Santeta de Campo*, o en la cançó improvisada, que és un recurs generalitzat que ha provat la seva vigència i fecunditat en composicions com el cant de les *albadas* de Graus o en les seves *despiertas* del Rosari de l'Aurora.

La meua recerca, afortunadament, no és només una recerca d'arxiu, sinó que es basa sobretot en el treball de camp, ja que el cant dels goigs segueix viu en aquesta comarca. De manera que he pogut veure què es conserva, què s'ha perdut, com es presenten els goigs –editats, en fotocòpies, transcrits, orals, etc. He pogut conèixer qui té cura de la transmissió dels goigs, qui els canta i com es

corresponen amb un sentiment d'identitat. Aquesta recerca està en curs i, per tant, encara no puc presentar conclusions, però sí que puc entreveure algunes tendències, a més de presentar l'eina arxivística de la mateixa.

Cada goig, a més de tenir la recollida de l'entorn, de les particularitats del seu cant, de la seva composició, conservació i transmissió, esdevé objecte d'una fitxa, que encara que no recull la totalitat, sí que esdevé una bona eina per a formar una base de dades respecte a força línies de treball que resten obertes, però sobretot al que ens mou ací que és el seguiment d'una història sagrada o mite local.

Naturalment, cada fitxa remet a un estudi particularitzat i detallat de l'enregistrament i de tota la informació rebuda al seu entorn. Així, un aplec ens dirà moltes més coses de les que podem encabir en una fitxa, com per exemple el de Sant Sebastià de Perarrua, que es celebra més tard de la festa canònica del sant. En el seu aplec hi participen uns quants pobles de la rodalia, com Graus. L'ermita –a l'inrevés de com es fa a altres pobles– es neteja el mateix dia de l'aplec, a corre-cuita, amb estris improvisats, per part de les dones, conscienciades de la necessitat de posar un poc d'ordre. La missa es celebra a un altar construït al defora de l'ermita per a que tothom la pugui seguir, tal com passa en moltes ermites avui dia. L'esglèsia conserva –malgrat la restauració– una alzina que va créixer a l'atri i, al final de l'aplec, els mossos –no les noies– més valents s'enfilen a la teulada per tal d'obtenir branquetes de l'alzina que s'emporta la gent com a protecció de tot l'any. Aquest ritual constitueix una prova per als que hi poden o no hi poden pujar, ja que separa el jovent dels que ja s'han fet més grans o més pesats i ja no tenen l'agilitat necessària per a aquesta comesa. Per altra part, ha esdevingut un costum acceptat l'àpat amb calçots, ja que molts viuen a Catalunya i participen a l'aplec aportant-hi la difusió d'una menja popular en aquesta època de l'any que s'ha estès àmpliament. Després de la missa –a la que no hi assisteix gaire gent, atès que molts s'ocupen de preparar les brases on coure el menjar que compartiran amb la família i els amics– es canten els goigs, que es conserven en un sol exemplar imprès, empegat a una pala de fusta amb mànec, com es feia abans a molts de santuaris. Aquests goigs avui dia els canta tothom que vol: homes, dones o infants.

Tota aquesta informació no es pot incloure en una primera fitxa, si volem fer una base de dades àgil. Per tant, convé que aquesta tingui una crida per anar al lloc on està arxivada la descripció i la nova informació que hi puguem afegir. Això ens porta a considerar la dificultat d'encabir en una fitxa la informació concisa imprescindible per seguir l'estudi, i no podem deixar de recordar les paraules del pare Varela, salesià, que va ser un dels millors estudiosos d'aquest gènere i que deia que un arxiu de goigs està constantment exposat a la modificació, perquè allò que un dia ens sembla exhaustiu, l'endemà mateix ja ho trobem coix. Ens trobem, doncs, que hem de fer servir diversos tipus de fonts: els goigs recollits quan es canten, els que he pogut trobar, orals o escrits, o fins i tot impresos, però sense melodia. I, sobretot, l'entorn i la història per a entendre el seu significat i simbolisme per a la gent que els canta o els coneix. El material gràfic que il·lustra les actituds

i els moments de sacralitat. Tot forma el material d'estudi, però no tot pot ser encabit en la mateixa fitxa. Ací parlaré, doncs, de la fitxa que he utilitzat per a fer una base de dades de la que en faig avinent el seu esperit i intenció. Malgrat tota la cura que hi he tingut, sóc conscient de que, el que m'ha servit fins ara, pot ser que demà, com deia el pare Varela, ja ho hauré de modificar, perquè el que està viu i el que mostra tanta riquesa de variants ens sorprèn cada dia.

En primer lloc, en la base de dades he introduït la *fotografia del document* com a eina de possible revisió. De fet, en un material que generalment només té un full o dos, aquesta és la manera de no perdre'l de vista i podem tornar-hi sempre per ampliar els nostres camps d'interès, com podria ser la tipogràfica o l'artística, de la imatge o gravat o impressió al boix, etc. Temes dels quals no m'he preocupat, de moment. També permet extreure'n una anàlisi literària, que tampoc he abordat encara. La meua recerca, com ja he dit, està centrada en el *mite o història sagrada local* que els goigs presenten. De la mateixa manera, també, *l'enregistrament i transcripció del cant*, ja sigui per qui recorda la tonada o in situ, a l'ermita i en el dia de la festa, ens permetrà fer la transcripció i l'estudi musicològic, així com saber quines famílies melòdiques i rítmiques existeixen en una zona i com s'apliquen en cada cas. Tant la imatge com la transcripció i enregistrament del cant són elements que permeten una tornada permanent si sorgeixen nous elements d'anàlisi. En la fitxa hi ha unes *dades prèvies*, referents a l'*arxiu* on es troba el document, així com també hi ha un bloc que ens permet conèixer les característiques de la seva *impressió* i l'*autoria de cada element*. La fitxa doncs, en aquest bloc, té les entrades d'*impremta*, *any d'impressió*, *lloc d'impressió*, pel que fa a l'*estampa del document*. Pel que fa a l'*autoria*, tenim la possibilitat de conèixer l'autor de la *lletra*, de la *melodia*, de l'*harmonització*, de la *il·lustració* i de la *història*. En el cas de la història hem de dir que els goigs no l'han tinguda fins al segle xx. La construcció dels goigs ja porta en si mateixa la pròpia història, tot afegint-hi noves estrofes que fan la funció d'anar narrant els avatars que la imatge, el santuari o la devoció ha anat superant o patint. El fet d'afegir-hi en el dors una història erudita de la devoció és pròpia de l'aportació de grups com les Associacions d'Amics dels Goigs, que moltes vegades han reimprès uns goigs determinats i han volgut explicitar una informació més àmplia que la que constava en la poesia. De manera que constitueix una redundància i la consideració que no es pot afegir res més en la forma tradicional, que fóra la de confeccionar una nova estrofa, tot explicant el nou episodi que es volgués fer constar. Això no treu que en els moments actuals es facin nous goigs per pèrdua dels anteriors o per considerar-los obsolets.

Les dades pròpiament sobre el *mite i el ritual* es refereixen, primer, a qüestions formals, com *dia de la festa*, *lloc d'ubicació de la imatge*. La imatge pot estar situada en una capella, en una ermita, en l'altar major d'una parròquia, en un convent, en un claustre... Després es passa al *ritu*, en què consisteix, si hi ha *festa votada*, és a dir, es fa referència a l'antic costum de triar un sant o una advocació

mariana o de Crist perquè protegeixi el poble d'una calamitat, com una pesta, sequera, guerra, inundació, foc... Això tenia lloc a l'ajuntament i es feia per insaculació, és a dir, es posaven en un recipient paperets o elements que representessin diverses advocacions, tant les que eren pròpies del poble com algunes de famoses per aquell mateix motiu. Per exemple, per la protecció de l'epidèmia de pesta negra vingueren moltes devocions, famoses per les seves intervencions miraculoses. Algunes eren renovades, com sant Sebastià, sant Roc; i altres eren noves, com santa Rosalia. Quan es treia el nom d'un sant determinat per tres vegades –per exemple– o hi havia un senyal eloqüent, es considerava que aquell sant declarava que es volia fer càrrec de solucionar el problema en bé de la població i s'acordava dedicar-li una festa en el dia de la solució de la malvestat. Aquests fets ens mostren clarament el camí del mite o història sagrada, per la qual no sols hi ha una demanda del poble, sinó una declaració del sant en erigir-se com avantpassat del grup. En el mite hi ha sempre una interacció per la qual es pot establir una nissaga de parentiu amb l'ésser sagrat, pels episodis de favors i d'actuacions humanes fins a l'actualitat, tot projectant-se en el futur. Així doncs, la fitxa farà constar per quin *motiu*, des de quan i *què s'hi fa* en una festa votada. El fet que es segueixi celebrant des del segle XVII o des d'abans ja demostra aquesta fidelitat tan característica de la història sagrada local.

Un altre element més comú és l'existència d'un o diversos aplecs durant l'any. Per tant, una nova entrada ens assenyalarà si hi ha *aplec* i quin *ritual* l'envolta. Pot ser que se'n facin tres, d'aplects, com passa amb sant Blai a Campo (Dilluns de Pasqua Florida, Dilluns de Pasqua Granada i 16 d'agost que és el segon dia de la Festa Major). Pel que fa al ritual, el dia 16 es reparteix *Pan Bendito* i, en la processó de tornada al poble, els mossos abans feien una carrera fins al poble i el guanyador rebia com a premi un pollastre.

Un punt molt important en la fitxa és l'*origen de la devoció i la seva història* de trobada –com la de tantes imatges de la Mare de Déu, però també del Sant Crist–, l'aparició; també l'antiguitat de la imatge pot ser un motiu de devoció, la introducció des d'un orde religiós, d'una moda, com va ser la substitució d'un sant local per una advocació de la Mare de Déu en un procés mitjançant el qual la jerarquia eclesiàstica volia controlar la veneració cap a personatges la santedat dels quals o la seva mateixa existència era poc clara, barrejant-se a vegades amb antigues creences, etc. Aquesta història ens parla, per una part, de les *accions del poble envers el personatge sagrat*, com la construcció i la restauració del santuari, el trasllat de la imatge o de la festa, els avatars soferts, com guerres, destruccions, incendis, pèrdues, etc.

Per altra part, podem veure les actuacions del sant respecte del poble que l'ha fet seu. Així que ressenyem els *motius i especialitats* pels quals se la invoca, ja sigui per una protecció total, com passa amb algunes advocacions que engloben tot l'espectre de necessitats, individuals i de grup; o les que són invocades en unes situacions concretes. Els *miracles* ens parlaran d'aquestes especialitats. També

hi ha miracles negatius o *càstigs* al sacríleg que vol robar el santuari i fins la pròpia imatge o per la manca de fe.

Finalment s'esmenten les *indulgències* concedides per qui i quan. Sovint els bisbes del bisbat al qual pertany la devoció són els qui concedeixen dies d'indulgència a les persones que cantin, resin o –fins i tot– escoltin els goigs. En altres ocasions són els bisbes amb algun lligam amb el santuari o la devoció, ja sigui per ser fills del poble o tenir-hi connexions, els qui concediran indulgències. Només en grans ocasions, com passa amb el Sant Crist de la Capella adjunta al Santuari de la Mare de Déu de la Penya de Graus, hi ha concessions papals, com la de tenir els mateixos privilegis de la basílica de Sant Joan de Letran. Tot això és important per a veure la confluència de la devoció i el mite popular amb l'ortodòxia de la jerarquia catòlica. Els goigs sempre se'n fan ressò i ho expliquen després de l'oració final, que pot ser en llatí o en castellà si els goigs s'han renovat.

Els diferents camps ens permetran més endavant –quan el gruix de fitxes sigui prou important o quan s'hagi fet un recompte gairebé exhaustiu dels goigs de la comarca– treure conclusions, com són: la freqüència de Mare de Déus trobades per corders o per bous, o per caçadors. O bé la confluència entre trobada de la imatge i aparició de la Mare de Déu, la connexió entre la devoció i l'existència d'un cos sant venerat, com passa amb sant Medard. També pretenem veure l'extensió d'històries sagrades, com la de l'alliberament d'un captiu i el seu trasllat al santuari, a vegades amb cadenes i tot, o les del Pelegrí Diví, l'acolliment del qual fa que una benedicció especial reafirmi les relacions amb el mite d'origen i, al contrari, el rebuig provoqui la destrucció d'un poble, com és el cas d'Erill, a la Ribagorça catalana.

Aquest treball també vol tenir en compte les conclusions de la recerca que va portar a terme Dominique de Courcelles sobre la veritable finalitat implícita en els goigs, que consistia a aplicar a la vida i mort extraordinària dels sants la nostra vida corrent perquè la seva mort transformi la nostra també en gloriosa i ens condueixi a la glòria. Aquesta finalitat implícita dels goigs, que Dominique de Courcelles veia en els que va estudiar fins al segle XVIII, no és fàcil de veure en els goigs des del segle XVIII fins a l'actualitat, ja que explícitament s'utilitzen per a demanar fins molt terrenals, com collites, guaricions, bon part, abundor de llet per a les mares, guarició de la ràbia per a persones i ramats, de manera que ens és difícil en aquests segles veure-hi aquell motiu soteriològic implícit. No obstant, amb la meua recerca recullo en un nou camp, després del motiu de la invocació, el del favor i *ajut a l'hora de la mort* que de manera explícita alguns goigs contenen en proporció molt minsa del que semblava, segons la teoria de Courcelles, una qüestió generalitzada fins al segle XVIII, encara que ella parla de motivació implícita, no pas explícita, com la que recullo en el meu treball.

Un altre fet molt interessant en aquesta col·lecció és la comprovació de la vitalitat d'algunes històries que avui dia no es comprenen o com el poble es divideix per a modificar la crònica dels fets, malgrat el testimoni dels goigs. Ja em vaig

trobar amb aquest problema amb els *Goigs de la Mare de Déu de Badaín*, a Sobrarbe, que narraven la destrucció de la imatge durant la guerra civil, de forma molt pròpia de la postguerra. Els goigs ho deien d'una manera que perpetuava la segmentació de la població. La divisió estava entre el poble que volia deixar de banda l'episodi i els joves i estudiosos que ho volien perpetuar perquè era la pròpia història que, de fet, constituïa el seu patrimoni i memòria col·lectiva. La solució emprada, finalment, va ser la de modificar parcialment l'estrofa que esmentava els fets, però d'una manera que ara la fa incomprendible fins i tot poèticament.

En el cas de Ribagorça, he trobat els goigs sencers de la Mare de Déu de la Peña, de Graus, amb una estrofa referent a una guerra naval contra els turcs, en que la Mare de Déu ajudava un capità cristià a introduir-se dins les files enemigues. En la nova edició de reintroducció dels goigs, dels que darrerament només se'n coneixien i cantaven quatre estrofes, vaig voler eliminar l'estrofa –tot fent-la constar, no obstant, en la història, al darrere del full, per tal de conservar-ne la memòria, tot evitant-ne l'ús, per a no perpetuar la imatge d'una Mare de Déu guerrera. Doncs bé, em vaig trobar amb l'oposició d'alguna persona que adduïa la fama de guerrera de tota una Mare de Déu del Pilar, la devoció a la qual és d'un rang superior a la de la Mare de Déu de la Peña, i per tant, justificava l'estrofa. La història sagrada, realment, continua viva en els goigs.

La present recerca té, en el treball de camp, un vessant molt interessant, ja que no podem intuir, només en un full imprès dels goigs, tendències com les que he observat en la Ribagorça, on els goigs vius solen ser cantats per les dones, si es refereixen a una santa o a la Mare de Déu, i pels homes, si es refereixen a un sant o al Sant Crist. En canvi, quan la tradició depèn de la gent retornada de l'emigració per la festa, l'interès de la gent és de poder-los cantar tothom, i sobretot, passar la tradició als fills nascuts fora del poble. També he pogut, tot fent recerca, suscitar un nou interès pels goigs, fent que alguns es tornin a cantar, i fins emprant-los per algun ritu de pas, com les noces, tot servint a la finalitat de la perpetuació de les històries sagrades de la comunitat que s'activen en moments forts comunals i en els ritus de pas individuals o col·lectius.

BIBLIOGRAFIA

- COURCELLES, Dominique de (2008): *La Veu de l'Àngel*. Barcelona. Fragmenta Editorial.
- FACI, Roque (1739-1979): *Aragon, Reyno de Christo y Dote de Maria Santissima*. Zaragoza. DGA.
- PAGES, Amédée. (1936): «La dansa provençale et les goigs en Catalogne», dins *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch*. Barcelona. IEC.
- PLADEVALL, Antoni (1978): *L'Origen dels Goigs i la Devoció del Roser*. Barcelona. Butlletí dels Amics dels Goigs.
- ROIG, Joan (13-I-2003): *Els Goigs*. Biblioteca Digital de Carrutxa.
- ROMA, Josefina (2002): «Els Goigs com a èpica local; universalitat i localitat», dins Ignasi MORETA, *Estudis sobre els Goigs*. Barcelona. Mediterrània.

GOZOS
AL GLORIOSO MARTIR
SAN SEBASTIAN
QUE SE VENERA
EN LA
VILLA DE PERARRUA

Pues con Dios en sumo grado
 Vuestros méritos están
Glorioso San Sebastián
Sed con Dios nuestro abogado.

Como Noble y generoso
 Fuiste en palacio aplaudido
 Y del César admitido
 Para empleo muy honroso
 Pero al ser mas virtuoso
 Te elevó a mayor estado.

Glorioso, etc.

Militares ejercicios
 Seguiste por mar y tierra
 Pero mas ilustre guerra
 Hiciste contra los vicios
 Teniendo siempre propicios
 Los ángeles a tu lado.

Glorioso, etc.

Tu virtud mas singular
 Fué el heroico y santo celo
 De llevar almas al cielo
 Cual Maestro y ejemplar
 En traje de militar
 Como apóstol disfrazado.

Glorioso, etc.

Milágras muy prodigiosos
 Tu virtud calificaron
 Mas contra ti se irritaron
 Los enemigos furiosos
 Porque a dioses fabulosos
 No dabas culto sagrado.

Glorioso, etc.

Pues con Dios en sumo grado
 Vuestros méritos están
Glorioso San Sebastián
Sed con Dios nuestro abogado.

Ni con males ni con bienes
 Pudo Diocleciano fiero
 Quitarle al Dios verdadero
 Que siempre en tu alma tienes
 Por eso al Cielo tus sienes
 Con tal gloria ha coronado.

Glorioso, etc.

Por Cristo de quien dos veces
 Ser y vida has recibido
 Por criado y redimido
 Dos veces la vida ofreces
 Y así mártir resplandeces
 Con gloria y honor doblado.

Glorioso, etc.

Por mas gloria accidental
 Y gracias de varios modos
 Tienes al curar a todos
 Cual médico celestial
 De esta gracia es Perarrúa
 Testigo muy abonado.

Glorioso, etc.

Sea pues tu protección
 General con unos y otros
 Y en especial con nosotros
 Que por gracia y bendición
 Os tenemos por Patrón
 Como del cielo enviado.

Glorioso, etc.

Y pues de tanta clemencia
 Usa Dios por tu atención
 Libranos tu intercesión
 De todo mal y dolencia
 Y más de la pestilencia
 Que causa el mortal pecado.

Glorioso, etc.

GOZOS

Y LOORES A NUESTRA SE—ORA LA MADRE DE DIOS
DE LA PE—A, AARECIDA Y VENERADA EN LA VILLA DE GRAUS

Tu protección nos enseña
con tanto favorecer:
Que muestra Dios su poder
En vos Virgen de la Peña.

Diganlo milagros tantos
como por tí obra Dios,
hablen Señora por vos
tullidos, cojos y mancos,
y siempre será pequeña
prueba para encarecer:
Que muestra...

Una madre que afligida
te ofrece un niño tullido,
al instante que ha cumplido
una novena ofrecida;
sus muletas para leña
deja en tu casa por ver:
Que muestra...

En vuestra imagen divina,
Señora, por varios modos,
el consuelo para todos,
pues a todos patrocina;
aunque de color trigueña
tan del cielo al parecer:
Que muestra...

Un Alcalde de Troncedo
con una pierna de palo,

siendo el camino tan malo,
con fe te busca, y sin miedo;
la pierna deja por seña,
y alegre dice al volver:
Que muestra...

Ese templo milagroso
en la Peña fabricado,
y en su pendiente fundado
tan rico, y tan suntuoso;
parece que nos empeña
a devoción, y a creer:
Que muestra...

En la misma Peña dura
ese pozo se formó,
y al punto la Peña dió
agua cristalina y pura;
hoy nace alegre y risueña,
para darnos a entender:
Que muestra...

Un fiat, y otro de Dios
forman la luz, tierra y cielo,
y un fiat tuyo en el suelo
monta más que ellos dos;

él nos quita y desempeña
del mando de Lucifer:
Que muestra...

La inocencia solícitas
de quien paga injustas penas,
con grillos y cadenas,
y de la cárcel los quitas;
la puerta abierta se enseña,
queriéndoles socorrer:
Que muestra...

En cualquier necesidad,
y aprieto en que te han llamado,
en vos Señora han hallado
favor, socorro y piedad;
en tan apacible breaña
halle el triste su placer:
Que muestra...

Qué de enfermos has curado
de calenturas ardientes,
y que achaques y accidentes
por vos no se han reparado!
el que en su remedio sueña
por tí le suele tener:
Que muestra...

Soberana protectora,
puesto que el serlo os empeña,
favorecednos, Señora
Virgen Santa de la Peña.

V. Rogad por nosotros santa Madre de Dios
R. Para que seamos dignos de las promesas de Cristo.

OREMOS

Os suplicamos, Señor Dios, que concedáis a vuestros fieles disfrutar siempre de salud de alma y cuerpo, y por la intercesión de la Bienaventurada y siempre Virgen María nos veamos libres de las tribulaciones de esta vida y gocemos de las eternas alegrías. Por Cristo, Nuestro Señor, Amen.

LES LLEGENDES DE LA PLANA DE VIC
(DINS L'ARXIU DEL GRFO)

F. Xavier Roviró i Alemany
Grup de Recerca Folklòrica d'Osona

El treball del GRFO

El Grup de Recerca Folklòrica d'Osona (GRFO), constituït l'any 1980, porta un treball de recerca, estudi i investigació del folklore oral, de la cultura popular i tradicional transmesa de boca a orella. El treball de recerca ha estat constant, a voltes intens i intensiu, centrat bàsicament en els límits comarcals d'Osona. La metodologia de treball ha estat el resultat d'abundants i fecundes reflexions i es caracteritza per un seguit de punts que l'han feta, creiem, força eficaç. Heus ací la nostra base de treball: hem fonamentat la investigació en el treball en grup fent-la enriquidora i exigent; hem potenciat la base teòrica per no haver de donar toms estèrils; hem utilitzat la millor tecnologia per enregistrar i arxivar els documents folklòrics; hem aprofundit en el coneixement del lloc tant geogràfic, toponímic, social, com històric; hem trobat una fórmula fàcil de prendre la informació, d'inventariar-la i de classificar-la; hem donat més importància a la conversa que no pas al qüestionari; i, especialment aquesta: hem volgut donar més importància a la nostra relació amb l'informador que a la informació.

El treball més intens l'hem estructurat a partir de les campanyes de recerca, que es poden resumir en les següents:

- 1981 Municipi de Rupit i Pruit (Collsacabra).
- 1982 Municipi de Prats i part del Lluçanès.
- 1983 Perafita i resta del Lluçanès.
- 1984 Viladrau, Montseny i Guillerries.
- 1985 Centelles i Osona Sud (Congost).
- 1986 Torelló i Osona Nord (Vall del Ges, Bisaura, Puigsacalm).
- 1987 Sector de la Plana de Vic (petits municipis).
- 1988 Resta de la Plana de Vic (petits municipis).
- 1989 Sector de la Plana de Vic (municipis grans).
- 1990 Resta de la Plana de Vic (municipis grans).
- 1991 Resta d'Osona.

Gràcies a les campanyes hem pogut fer una recerca extensa, i minuciosa alhora, del folklore oral d'Osona i comprovar-ne l'estat. Tot això gràcies a les gairebé 700 persones de tots els municipis de la comarca que han estat els nostres informadors, amb els quals hem mantingut llargues i variades converses.

Amb tot el material generat hem formant un ampli arxiu amb 472 cintes magnetofòniques (cassetes i DAT), a més d'arxius MP3, gravacions videogràfiques, fotografies i altres documents. El resultat més rellevant a destacar per aquest escrit són les més de 650 hores d'enregistraments fonogràfics. Els enregistraments es troben catalogats en forma de sumaris independents per a cada entrevista, anomenats fonogrames (FONOS). En la Taula 1 podem observar el sumari del fonograma 125B-1:

TAULA 1

Fono 125-B-1		ANTIC i NOGUERA, MARIA		PRATS DE LLUÇANÈS	25-VII-1982
Fragment	Tema	Interès	Comentari		
1	120	3	SOTA, SOTA CAMBRA. Investigar-la.		
2	110	3	EL JUTGE DE L' AUDIÈNCIA. L' Avenç? No sap on li van ensenyar.		
3	000	0	CANÇONS PRÒPIES. La rateta, feta d'ella. Les ninetes van cantant, feta d'ella.		
4	120	2	LA SARDANA DE L' AVELLANA.		
5	000	0	CONVERSA.		
6	120	3	PUM VERDUM. Cantarella de comptar. I acaba amb un bolet.		
7	000	0	CONVERSA.		
8	000	0	CARLINS. Anècdota.		
9	120	1	EN JAN PETIT.		
10	2B0	4	LA FUGIDA D'EGIPTE. Conte de la Teresa, la mainadera. 18:25		
11	2B0	4	LA FALSETA. Del padrí? Conte de canalla. El bocamoll de l'hostal.		
12	2B0	4	EL MAIMES. Algun veí.		

Cada un dels fonogrames té un número d'identificació que va lligat amb el nom i cognoms de l'informador, amb la data de quan s'ha realitzat i el lloc on s'ha enregistrat. Cada fonograma està repartit en fragments i cadascun dels fragments té un número d'ordre, una catalogació (veure la Taula 2), una valoració aproximada (0 = no interessant, 1 = poc interessant, 2 = força interessant, 3 = interessant, 4 = molt interessant i el 9 és no valorat) i una breu descripció del contingut (sovint amb comentaris personals de l'investigador que ha realitzat el sumari).

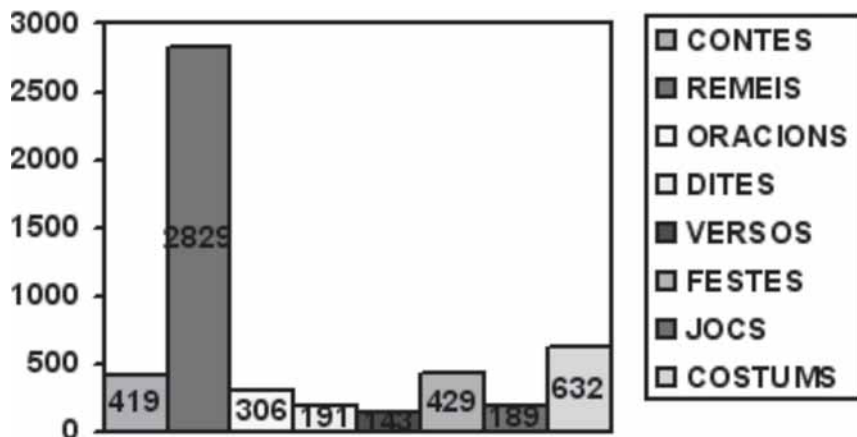

TAULA 2

Codi	Tema	Codi	Tema
210	Encantades	110	Cançons baladístiques
220	Condemnats	120	Del cicle de l'any i de la vida
230	El follet	130	Instrumental
240	Bruixes	310	Remeis
250	Apareguts	410	Oracions
260	Poders: Màgia, capellans, pors, sorolls,	420	Dites i endevinalles
270	Éssers del cel i de l'infern	430	Versos
280	Natura: estels, terra, home...	510	Festes calendàries
290	De llocs	520	Jocs
2A0	Bandolers	530	Altres costums
2B0	Contes		

La suma total de les entrades de tots els fragments de tots els sumaris dels fonogrames és d'uns 21.000 ítems, d'ordre i valor –evidentment– molt divers. En la Taula 3 es pot observar la quantitat de fragments que tenim de cada tipus de narració folklòrica. En aquesta taula hi manquen els 4.436 fragments de narracions llegendàries que es tracten més a fons uns paràgrafs més avall, tampoc no hi estan incloses unes 3.000 entrades d'interès musical i una quantitat força elevada d'altres entrades amb informacions diverses.

TAULA 3

Hem creat una base de dades informàtica que permet la consulta de totes les entrades per qualsevol dels camps de referència previstos: número de suport magnètic i d'entrada, nom de les persones informants, localitat, data, tema tractat (segons nom i segons la codificació digitalitzada), l'interès que hem valorat per a cada un dels fragments) a més de qualsevol consulta a partir de mots concrets o paraules de qualsevol camp i descripció. Això pot permetre una localització i una consulta àgil i fàcil de les informacions dins l'arxiu.

Tal com veiem en el sumari 125B-1 (Taula 1), posat com a exemple, la Maria Antic de Prats de Lluçanès el dia 25 de juliol de 1982 ens va cantar cinc cançons (codis 110 i 120) que valoràrem amb un interès divers (dígit 2 i 3), en canvi els tres contes (codi 2B0) que ens va explicar els considerem tots tres molt interessants (dígit 4). També es pot observar que dins l'apartat dels comentaris hi ha un títol que donem a cada un dels fragments i moltes vegades hi ha escrita alguna observació nostra. El sumari el realitzàrem mentre s'anava desenvolupant la conversa amb la Maria, igual com hem fet en totes les altres converses amb els altres informants, així doncs considerem que cada un dels sumaris (també els anomenem esborranys) és material de recerca directa, o sigui és un document de treball. També cal esmentar que cada informador, la Maria també, té una fitxa molt detallada (edat, lloc de naixement, residència, adreça, comentaris, família,...) i complementat tot plegat amb un diari de recerca que serveix per situar la conversa en el seu entorn. Sempre que ha estat possible hem enregistrat imatges fotogràfiques dels informadors.

Però el GRFO ha realitzat també –fora de les campanyes de recerca– altres treballs sobre folklore, els més destacats són: *El folklorista J. M. Vilarmau; I Jornades d'Estudis Folklorics* (desembre de 1991); *Rumors i llegendes contemporànies* (treball de l'IPEC); *Les cançons populars recollides per Verdager*; *El flabiolaire Roviretes*; *Cançons populars de la història de Catalunya*; *La cançó líriconarrativa a les Guilleries*; *Llegendes de la Plana de Vic*; *Llegendes sobre bandolers*; *Síntesi del folklore d'Osona* (treball en curs).

Les llegendes

Quan parlem de narracions i esmentem el mot llegenda intuïm força bé a quin tipus de relat ens estem referint, però la cosa es complica quan l'intentem definir amb exactitud. Assegurar que una narració determinada entra dins els paràmetres exactes del què es pot considerar com a llegenda és força agosarat, o si més no arriscat. En aquest article he optat incloure com a llegendes els relats orals dels nostres arxius que tenen un punt de veracitat o les narracions que situen l'acció en un contorn geogràfic concret. Són els fragments que hem catalogat amb el número 2 com a primer dels tres dígit de la nostra codificació (veure Taula 2). Descarto, però, els contes que tenen com a codi el 2B0 i que es poden arribar a diferenciar

força bé de les llegendes. Com que no parlaré del grup dels contes vull posar – només com a exemple– una llista de deu fragments d’aquest tema (veure Taula 4) que tenen un interès 4 (molt interessant). Aquesta és una mostra de les moltes possibilitats que ofereix una base de dades com l’Access.

TAULA 4

NOM	LLOC	FONO		Comentari
I. MOLES	EL PLA XIC, RODA	031-A-1	9	EL FERRER DE FIGUERES
I. MOLES	EL PLA XIC, RODA	031-B-1	2	L’HOME ROIG
PERE FONT	RUPIT	039-B-1	7	LA VELLA RUM-RU LA VELLA RUMBANT
J. CROUS	FÀBREGUES, RUPIT	041-A-1	2	L’ÀLIGA I EL RELLENTÍ
PERE FONT	RUPIT	047-B-1	5	L’HOME QUE VA SORTIR DE L’INFERN
I. MOLES	EL PLA XIC, RODA	054-A-1	19	EL FERRER DE FIGUERES
PERE FONT	RUPIT	055-A-1	13	M. PEIRE DE LA VOLA, L’HORT I EL PORC
PERE FONT	RUPIT	055-A-1	15	ELS TRES DIMONIS DE SANT BARTOMEU
PERE FONT	RUPIT	055-A-1	16	EL PONT MAJOR DE GIRONA
M. ANTIC	PRATS DE LL.	125-B-1	10	LA FUGIDA D’EGIPTE

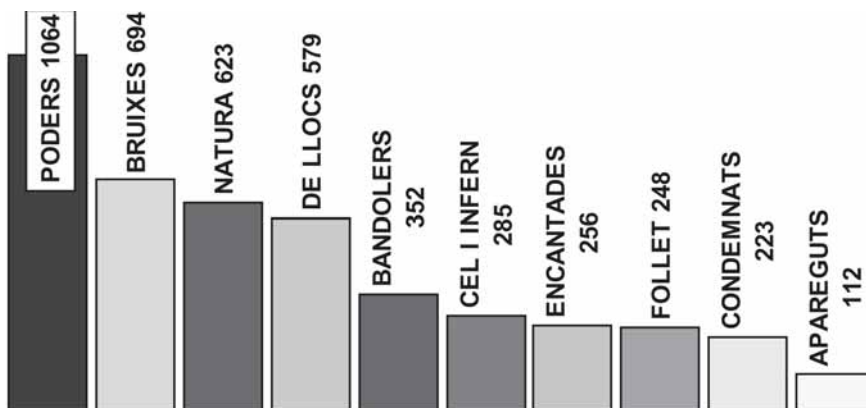
El terreny, els indrets, la geografia... el paisatge –en sentit ample– manté un lligam molt estret amb les creences, les supersticions, les històries, les llegendes i, en general, amb el folklore oral. El paisatge de la comarca és ric, minimalista, potent, però de mesura humana. La part central, la Plana, es caracteritza pels centenars de turons terrosos envoltats per rics camps de conreu escampats arreu i resguardada per un conjunt de serralades de muntanya mitjana (l’altura màxima arriba als 1.700 m) que l’envolten completament formant una línia de l’horitzó inconfusible. Les terres que tanquen la Plana donant-li l’aspecte de gegantina olla, estan constituïdes per unitats, cada una molt homogènia però, alhora, molt diferenciades entre elles. Són paisatges molt variats: cingleres altives i espectaculars (Collsacabra i Sau), puigs humits i serrats assolellats (Puigscalm i Creu de Gurb), prats gairebé alpins (Vidrà i Ciuret), sots feréstecs i profunds (Montseny), altiplans ventats i arrugats (Lluçanès), boscos espessos i aïllats (Guilleries) i torrents i gorgs desconeguts (Riera Major i Gorg Negre). Tot plegat conforma un paisatge ric, divers i ple de contrastos que manté, malgrat això, una visió homogènia i un aspecte amable d’aquesta terra gràcies, sobretot, a estar farcida i guardada per grans

masies que humanitzen el paisatge i petits poblets que la doten d'un equilibri especial. És una terra esquitxada de llegendes; cada roca o cingle, puig o turó, bosc o camp, sot o torrentera, pla o serra té la seva pròpia narració, tot plegat conforma un corpus llegendari molt copiós.

Excepte una petita part de l'arxiu del GRFO, la resta de material folklòric ja està catalogat; comptabilitzant 4.436 llegendes. A aquesta quantitat, per ella mateixa ja molt important, hi hem d'afegir un plus de qualitat, i és que totes elles són extretes de la font d'informació més original: de les mateixes persones que les conserven a la memòria. Les llegendes aquí catalogades no són altra cosa que retalls pouats de les converses amb els avis. Són, doncs, cada una d'elles, una petita part d'un tot, que l'hem anat esmicolant, repartint i catalogant. Per tant les hem de considerar sempre com això, com a un retall d'una conversa, com a una narració no aïllada. Un petit, i força insignificant, tant per cent de llegendes estan duplicades, atès que poden formar part d'un tipus de narració i alhora d'un altre.

TAULA 5

Les narracions que podríem encabir dins un apartat de *Llegendes* en el nostre arxiu estan repartits entre els grups que veiem a la Taula 5: Poders, Bruixes, Natura, De llocs, Bandolers, Cel i infern, Encantats, Follets, Condemnats i Apareguts. Grups tractats més extensament en els propers capítols. En cada un d'ells hi trobareu narracions transcrites –la majoria de les quals gairebé literalment– sense cap altra interpretació que la donada per l'informador i sense alterar l'estructura narrativa i lingüística. La màxima interpretació que se'n dona és el garbell que permet el pas del format oral, fruit de la memòria, al format escrit.

260 Poders

El grup que hem anomenat Poders (codi 260) està format per narracions molt variades. Hi hem inclòs narracions sobre màgica (màgia) protagonitzades moltes vegades per persones amb poder (rectors, propietaris, rics...) que poden utilitzar la «Llanterna màgica», el llibre de «Les set sivelles» o oracions escaients per l'ocasió per tal d'aconseguir els seus propòsits. També narracions on la por és provocada gairebé sempre per poders sobrenaturals: fantasmes, fresses, crits, visions,... També narracions on els llibres assoleixen la categoria d'eines amb un poder desconegut. Hi hem posat relats sobre tresors amagats i la manera d'aconseguir-los. I també narracions on un capellà té el poder de realitzar exorcismes per treure els esperits dolents de dins el cos d'un mortal o les cuques d'un camp que n'està empestat. O contalles sobre guaridors o altra gent amb el poder de curar, així com relats sobre amulets, dons i talismans. És el més nombrós dels grups de narracions llegendàries (tot i que moltes d'aquest grup no les podem considerar com a relat llegendari sinó que són més properes a les creences i a les supersticions que no pas a les llegendes). Observem (taula 5) que hi tenim catalogades 1064 entrades, de les quals només 48 les hem valorat com a molt interessants (valoració 4), i, això sí, 219 són ja d'un cert interès (valoració 3).

Transcriu la narració «La Màgica a Tavèrnoles» ja que és molt representativa de com s'explica la màgica a Osona, ens la contà l'Antonina Croses el 29-VII-1985 a Roda de Ter i la tenim arxivada en el fonograma 252B-1, fragment 4 i valorada amb un interès 2 (mig interessant).

[La conversa estava centrada en el fet de la màgica.] Mira que a Tavèrnoles va ser ben despert, eh! Perquè el rector que es deia mossèn Botella, Josep Botella, feia sortir por. Això no fa pas gaires anys. Jo anava a treballar a Salou, feia poc que érem casats. Fa 32 o 31 anys de lo que parlem. Aquelles noies arribaven de treballar i al cap d'una estona; no tardaven gaire.

Hi havia una iaia a la casa, una iaia que feia mitja, feia jerses per la gent i gonyava cèntims i feia dir misses; tot el dia feia dir misses. Es va morir aquella dona i al cap d'una temporada ja va comença el sant Quintín. I era perquè la dona de la casa li anava a péixer tot en el rector. I com que ells no li feien dir això, llavors els hi feien sortir por.

Dos [doncs] has de comptar que arribaven aquelles noies de treballar, que ja tornàvem juntes de Salou..., i és clar aquelles noies arribaven a casa seva i a penes s'havien anat a

dormir que ja començava haver aquella fressa. I una patatim patatam! Tenien eugues, les eugues picaven, els plats queien, tota una fressa! Baixaven cap a baix i tot estava quiet. Això va tardar bastants dies, però com que l'home, el pare, sabia de què anava diu que va dir: –Ja s'acabarà això, ja s'acabarà!

Tenien un mosso, un mosset, d'uns catorze anys, una mica de repetxó per la casa, i li va preparar l'escopeta. Aquell home va pensar: –Si la tires tu... en canvi si la tira el nen que no té l'edat, havent dit que ell ho ha fet i no tenia l'edat ...

Li va preparar l'escopeta i li va dir: –Estarem al *tanto*!

I, aquí anant cap al castell de Savassona hi ha aquell pont, doncs al *frente* d'aquell pont hi ha un pla de roures i ell es posava allà en aquell pla de roures i li venia ben de *frente* ben de *frente* en la finestra de la casa. Però es veu que aquell home ja estava al *tanto* i des de la finestra ja va veure una mica de llum. I li va dir a.n aquell noi, a.n aquell xic: –Goita, jo te prepararé això i con vegis el llum tires el *tiro*.

I era el dia abans de la Puríssima... i nosatres fèiem una festa que era la festa de les filles de Maria, abans es feia molta festa per la Puríssima, fèiem una festa molt maca a Tavèrnoles. L'anydemà, noi, el rector va estar malalt. Avui mossèn Botella no ens pot dir la missa. Hi havia un rector de la Calvaria... que era molt amable, que con anaves a confessar deia...: –Per penitència (pobret) et deia, diràs un parenostre al Jesuset. Ai, aquestes noies, ai aquestes noies!

I aquell dia comença la missa, i com que ens varen dir que: –El rector està malalt, ahir es va posar malalt! –I vem dir: –Oita, avui tenim el Jesuset. –Però a nosaltres ja ens agradava que hi vingués aquell perquè no ens predicava gota, deia la missa rasa i amb poca estona... en canvi mossèn Botella ens feia una història que no acabava mai.

Vet aquí que era el dia de la Puríssima i ens van dir això: –Avui s'ha posat malalt i avui tenim en Jesuset... I va passar Nadal, i va passar Any Nou i van passar els Reis, va anar estant malalt i més tard ja es va dir que... i es va morir pel març. I el metge Serra d'aquí Roda, que encara és viu, hi pujava a treure els perdigons. I això és veritat, eh! El van ben tocar i al cap de l'últim es va morir.

Ho feien amb llibres. Ell quan se n'anava allà jo que sé què feia. Però verge, aquelles noies estaven molt espantades, eh!

240 Bruixes

L'apartat que segueix al de Poders en nombre d'entrades és el de Bruixes (codi 240), tenim comptabilitzades 694 històries (taula 5), de les quals 81 són molt interessants (valoració 4). En la majoria de les històries arxivades sobre bruixes s'hi explica les característiques, les fetes, els costums o els poders d'una persona quan és bruixa. En algunes s'assegura que una bruixa és una dona vella, o mal vestida, o solitària, o rara; que ha de fer mal un cop al dia; que té un pacte i tracte amb el diable; que sap fer potingues i beuratges; que es transforma en ocell o guilla; que pot donar mal amb la mirada o tan sols tocant; que congria tempestes i pedregades; que pot curar malalties; i que pot posseir altres poders. També en moltes de les narracions es conta que les bruixes es troben amb altres amigues i fan de les seves; o com s'esdevé bruixa; o com se'n pot sortir si es desitja plegar; o com les cremaven; o com deslliurar-se'n; o com reconèixer-les. Vaja, és un grup de llegendes riquíssim amb un ventall molt ampli d'arguments.

D'entre totes he triat la que coneixem com a «La bruixa de Vilageliu» que té un fil argumental força recurrent arreu de la comarca, encara que amb múltiples

variats. La història d'aquesta bruixa ens la contà en diverses ocasions en Lluís Serrà, campaner del Santuari de la Mare de Déu de l'Ajuda dels Hostalets de Balenyà i excel·lent narrador. La versió que transcriu aquí és la que ens explicà el dia 28 de juliol de 1987 enmig d'una llarga i molt interessant conversa sobre bruixes. La tenim arxivada en el fonograma 424B-2, fragment 3 i valorada amb un 4. Diu així:

Aquesta de Vilageliu cada any per la festa major els matava un bou. Ho feia cada any per la vigília de la festa major, a les dotze o a la una de la nit. Sempre matava el més bo, si n'hi havia un de flac, matava el més bo.

I tant i tant va durar que el seu nét va dir que això no podia continuar així, s'havia d'inspeccionar per què cada any al millor bou l'havien d'*apuntillar*. Aquella nit el nét es va posar a fer guàrdia allà a la cort, a veure què passaria. Quan varen ser als voltants de les dotze de la nit va veure un ocellàs gros, negre, que es va posar a la finestra de la cort dels bous. L'ocell va entrar cap a dins. Va pensar: –A veure què farà! –No veia res perquè no hi havia llum, va sentir el bou que feia un esbruel i va quedar mort. El va *apuntillar*. L'ocell es tornà a posar a la finestra per volar, se li posa a *tiro*. Li clavà escopetada, el va tocar però l'ocell va marxar.

L'endemà era el dia de la festa major. Per aquell temps es convidava molt i venia tota la família. Tots els convidats eren a taula i la iaia no baixava. Tots deien:

–Coi! Com és que la iaia no baixa?

I tant i tant, van pujar a dalt a la seva habitació.

–Com és que no us lleveu?

–És que no em trobo bé, estic malalta.

–Com pot ser això? Ahir no teníeu pas res! Per què no avisàveu que estàveu malalta?

–Oh, és que no és gran cosa, però no em puc pas llevar.

–I tant que us heu de llevar! És festa major! Ja us ajudarem però us heu de llevar.

–No, no, no. No vull pas que em toqueu!

–Bé, bé, bé. No us tocarem pas, però haurem de mirar què us passa!

La desabriguen i van veure que tenia un tret aquí a la cuixa. Una sangranera! Tot el llit era ple de sang!

–Què us ha passat? Com és això? Qui us ha tirat aquest *tiro*?

–Tu, aquesta nit! Aquesta nit m'has tirat aquest *tiro* quan jo he mort el bou!

–Ah! Així vós sou la bruixa que cada any ens mateu el bou?

–Sí. Jo sóc bruixa! Sóc bruixa i haig de fer mal un cop a l'any a casa.

Era bruixa i a casa seva encara no ho sabien.

Van anar a buscar el metge però al cap de pocs dies ja estava morta.

280 *Natura*

Les narracions que fan referència a les serps i els serpents; la lluna i el sol; els fenòmens meteorològics i l'univers (la boira, la pluja, l'arc de Sant Martí, els núvols, les estrelles, els eclipsis, els terratrèmols, els llamps i la pedra de llamp, la Terra, el vent, el temps); els animals i les plantes (el llangardaix, el llop, els escurçons, el cucut, el gall, el roure, la noguera, la menta, la rosa, la romeguera); els éssers humans (els gitanos, els nans, els gegants, la mola); els ocells... La majoria de les narracions que estan incloses en aquest grup de Natura (codificat amb els dígits 280) són explicades per persones que han viscut la natura de manera intensa, persones que han estat pagesos, pastors o bosquerols i que, per tant, ha format

part de la seva vida diària, doncs han viscut hora a hora i dia a dia els fets naturals de molt a prop. Les interpretacions i les descripcions que donen de tot el creat són tangibles i molt assequibles, amb una sensibilitat basada en una percepció racional dels fets observats.

En moltes de les 623 històries catalogades aquí (taula 5) s'hi respira la concepció dualista de la vida que tenen moltes d'aquestes persones; asseguren que tota la creació prové de la lluita mantinguda entre la part bona i la part dolenta. Una lluita aferrissada que ve de temps immemorial entre Déu i el diable, dos esperits purs i oposats. Una pugna que ha permès la creació de tots els animals, de totes les plantes i dels éssers inanimats. Com a mostra d'aquesta pugna transcriu unes quantes afirmacions que en Pere Font i Ribes de Rupit ens explicà en més d'una ocasió; en aquest cas els dies 13 i 15 de juliol de 1981 i que tenim enregistrades als fonogrames 013B-1 i 019A-1 i valorades amb un 4:

Hi ha la bona i la dolenta que es combaten. I és de molt bon entendre, sense lletra ni sense re. I la dolenta sempre anava per combatre la part bona, per quedar-s'ho tot ell. ...

Ah! Jo pel mig del bosc hi passaré tant com vulguis. Perquè cony jo no passaré? Només per les mates? No espinen pas! I el dimoni [amb veu ronca]:

–No? Jo n'inventaré unes [la romeguera] per 'llà el mig de les mates que seran llargues com una sogà i faran unes dents com una cara-lloba.

...

Totes les porqueries, d'abres, cuques... Me cago amb déusset, sempre amb la malícia, ja són posades de l'una i de l'atra. La rata-penada –ja esteu farts de veure-la– doncs és portada, és existida del dimoni la rata-penada. La rata-penada no porta pas plumes! Porta pas plumes! Vola de pell! Té pa rè de plumes! Porta les ales igolment com això [la mà], però no porta pas plumes!

–Per què no porta plumes?

Perquè és de la part dolenta. És posada de la part dolenta. I Nostro Senyor va dir:

–Doncs jo en faré un atre de més maco. Que serà més maco que no pas el teu!

I va posar l'areneta [oreneta]. L'areneta no fa cap mal per res enlloc del món.

...

El llop, el llop és una cuca de bosc. Com que Déu i la part dolenta no sabia com divertir-se, van anar a posar-lo. Oh! i en varen posar de cuques sobrereres...

Si anéssim desgranant la lògica ens portaria a trobar que tots i cada un dels éssers de la creació tenen el seu contrari, el complementari o l'oposat: el gat i la rata, la rosa té espines; el gos és el parent bo del llop com el porc del senglar; el llangardaix és noble mentre que la serp és traïdora; els rovellons són bons i les lleteroles verinoses. I l'home? D'on ve l'home? Això ho deixarem per una altra ocasió.

290 De llocs

Les 579 narracions (taula 5) que hem arxivat en l'apartat de Llocs (codi 290) explica cada una d'elles alguna cosa sobre un indret concret d'Osona. Hi trobem la llegenda que explica que una minyona saltà el cingle perquè feia tard a missa i aquest lloc fou conegut com el Salt de la Minyona. I per què la vila de Manlleu es

diu Manlleu, i la de Roda té aquest nom tan suggerent? Què va passar a la font de la Baronessa, a Savassona, amb un passeig romàntic que mena a una balma espectacular? Sabeu que a Bellmunt les alades hi van a morir a la tardor? D'on prové el topònim del Salt de la Pujolrassa que es troba a la cinglera de Casadevall, a prop de Rupit? La resposta a totes aquestes preguntes, i a moltes altres que es podrien formular, es troba en les llegendes arxivades en aquest grup. S'ha de destacar que hi ha més de la meitat d'aquestes llegendes que les hem valorat com a interessants (n'hi ha 301 entre els valors 2, 3 i 4) mentre que la resta estan valorades com a poc interessants o no estan valorades.

Transcripció d'una narració que explica com es fundà el monestir de Sant Pere de Casserres. Ens la contà en Manel Coromines de Roda de Ter el 10 de juliol de 1988. La tenim catalogada al fonograma 525B-1, fragment 13 i valorada com a molt interessant (4). Diu així:

El Cos Sant de Casserres havia nascut a moreria. I a moreria aquest nen tenia tres dies i va dir que no tenia cura. I que quan es morís el carreguessin a una euga que hi havia a baix a la cort. No en tenien cap d'euga, però hi va ser-hi l'euga a baix a la cort. Que li carreguessin dugués ampolles de la llet, una per banda, i que a aquella euga, l'euga era cega, no li diguessin bo ni arri. I aquella euga anava tirant, com que era cega, anava tirant, si hi havia un cingle el baixava, i si hi havia un cingle el pujava, i si hi havia un mar, el mar se li va apartar l'aiga i el va travessar. I dos homes havien d'anar al darrera, però no li havien de dir ni bo ni arri, i l'euga marxava.

Li carreguen aquell nano, les dugues ampolles de la llet i va anar marxant. I va travessar el mar. I va venir aquí a Casserres, diu que encara hi havia les ferradures marcades al cingle, de quan pujava. I quan va ser a dalt s'atura. I allà on s'aturés l'havien de descarregar, però ni bo ni arri, però allà on s'aturés l'havien de descarregar, el nen. I va pujar pel mig del cingle i els germans de la meva mare diu que havien vist les ferradures marcades a la roca, al mig del cingle. L'euga era *tordilla*, era cega i quan va arribar a dalt al cingle, la descarreguen, fan tres o quatre volts i queda morta allà mateix, l'euga. Varen descarregar el nen amb les dugues ampolles de llet que portava, aquestes dugues ampolles de llet, els germans de la mare encara les havien vistes. Llavors diu que van fer una mica de barraca, i es va anar fent el monestir, i hi van posar-hi frares.

2A0 Bandolers

Només 10 de les 354 històries sobre Bandolers (codi 2A0) que tenim en aquest grup (taula 5) les hem valorat com a llegendes molt interessants, amb un 4, i 150 narracions d'interès mitjà (2 i 3) i la resta de poc interès o no valorades. Moltes de les narracions sobre bandolers són massa previsibles, aporten poc.

Osona té una densitat de bandolers molt més elevada que altres comarques. De ben segur que, entre altres moltes raons, hi ajuda el fet de tenir una geografia farcida de llocs despoblats, indrets escabrosos, masies solitàries, parròquies isolades i infinitat de coves aptes per amagar-s'hi. La comarca mateixa ha restat, des de sempre i fins fa ben pocs anys, molt aïllada de la resta de comarques, reclosa entre muntanyes i lluny de les vies de comunicació importants. Però

alhora ha mantingut històricament un poder econòmic, polític, social i religiós molt important reconegut arreu. Són, aquestes característiques, el què fa que aquest territori sigui atractiu a la vida bandolera, siguin caps de bandolers, deixats de guerra o vulgars lladres.

Hi tenim incloses en aquest grup històries de trabucaires, de carlins (Cabrinetty, Savalls, Tristany, Huguet), del sometent, de lluitadors (Bac de Roda) i de maquis (Massana). També un bon nombre de narracions de lladres (Ferriol, St. Hipòlit, en Bac, en Bou, en Traveria, el Morisco), d'assassins (el Serraller, el Vermell), de saltejadors (el Cabré, en Becaina) i de malfactors (en Girarocs, en Serrarica). Però les que més sobresurten són les de bandolers 'romàntics' com llegendes sobre en Perot Rocaguinarda, en Serrallonga, en Tocasson, el Fadri de Sau, en Ramon Felip i molts d'altres.

De les moltes històries transcriu la que coneixem com a «La burra i el rector» és molt curta i explica una petita feta d'en Serrallonga, el més llegendari i mític de tots els bandolers. Ens la contà en Pere Feixes de Vilanova de Sau el dia 2 d'agost de 1984, la tenim arxivada al fonograma 246A-1, fragment 11 i valorada com a interessant, amb un 3. Diu:

Quan es va morir el vell de la Garriga [de Tavèrnoles] no tenien diners per fer els funerals. Aquesta casa de pagès havia ajudat més d'una vegada a en Serrallonga i ell els hi va tornar el favor. Es van vendre la burra que tenien i van portar els cèntims, que eren unces d'or, al capellà perquè els fes els funerals. En Serrallonga ho va saber i va anar al capellà i li va dir:

–Les tres unces, doneu-me-les!

–Oh, per què?

–Perquè les necessito!

Li va donar tres unces de plata.

–Ara vull les tres unces d'or!

–Com ho sabeu que tinc tres unces d'or?

–No n'heu de fer res!

Li va donar les tres unces d'or. Després en Serrallonga les va portar a la Garriga i van poder tornar a tenir la burra.

270 *Cel i infern*

Sota aquest títol de «Cel i infern» (codi 270) hi posem les narracions que fan referència a éssers del cel (àngels, sants i la part bona), éssers de l'infern (dimonis i la part dolenta), éssers ni del cel ni de l'infern (ànimes i esperits) i també les que fan referència a llocs no terrenals (cel i infern). La majoria de les 285 històries que tenim arxivades (taula 5) contenen fetes dels dimonis com Llucifer, Satanàs, Berrugo, Bitxego o Birrombau. Són històries amb un cert grau d'ingenuïtat i fins i tot de candidesa. La part dolenta sempre sol perdre davant la part bona: les bones obres, el sentit comú, la bona fe, el bé en general... són premiats; en canvi la maldat, la mala fe, la rauxa, l'avarícia,.. sempre són castigades. La lluita entre el

bé i el mal sol ser present en moltes narracions en forma de lluita entre Sant Antoni i el dimoni o entre el diable i l'arcàngel. També són recurrents en aquest tipus d'històries els gorgs, els ponts, el cabró i el marrà, per un cantó; i els sants patrons, les dones sàvies, els conjurs, la imaginació, el rés i les oracions per l'altre.

D'aquest grup transcrit la història de «Les ovelles i el marrà del gorg Negre del Sorreigs» que ens va explicar en Joanet Faja de Vinyoles d'Orís el dia 19 de juliol de 1986 en mig d'una conversa sobre els dimonis i la riera del Sorreigs, La tenim catalogada al fonograma 343B-1, fragment 5 i valorada amb un 4 (molt interessant). Diu:

Això són històries fetes a la vora del foc. I es veu que diu que en un indret, per temps no se pas quan, poder segurament mai, que... A Puigví, que és una casa que hi arriba el terme fins a n'allà [prop del gorg Negre del Sorreigs], a Puigví tenien un pastor i un ramat d'oveies. Es va ensopegar que no tenien marrà i, al no tenir marrà, no podien tenir xais. L'amo enrabià: que si aquí, que si allà, que com ho farem, que mecagondena, que per 'xò, que per 'llò... I va i diu:

–Fins mal que sortís el dimoni per cobrir les ovelles!

El pastor no en va fer cabal de que hagués dit això. I diu que gordant cap en aquells contorns, tot plegat un dia li va aparèixer amb les oveies, es va adonar compte que hi tenia un marrà negre gros: un marrà!

–Oh, cón, sí, és clar, mira algú o altre el demanarà!

Dingú va demanà-'l mai. Es clar, llavors va cobrir les oveies i tot, i diu que hi tenia un ramat de xais en 'cabat una cosa maco, maco perquè sí! I l'amo content! I el pastor:

–Carai si que és estrany però és que aquest marrà dingú l'ha demanat mai! Mai dingú l'ha demanat per veure a qui li fa falta! Que els hagi marxat de...!

Bueno, i cón els xais ja van ser grossos, que era indret d'havè'ls. a de treure, mira per vendre'ls, o no sé. Dòs, coi un dia van engegar el ramat cap aquells cantons, dòs diu que es van arriar tots un darrere l'altre, i tots bèèè, bèèè, bèèè, ... i es van anar a fotre tots al Gorg Negre. Van quedar desaparescuts!. El marrà ja hi era ja però també els hi havia desaparescut, ja només els hi quedava els xais i varen fer això!

I llavors l'amo diu:

–Sí que males paraules vaig haver dit jo!

... [El Gorg Negre] allò devia ser la fossa de l'infern.

210 Encantats

Els encantats o encantades és un dels temes narratius de més gran interès de la tradició oral. Actualment, malauradament, es poden donar per desapareguts en la creença popular d'Osona i de Catalunya en general. Les persones que ens n'han contat només algun detall (la roba, el cant, la bellesa, els seus poders, les fonts, les coves, balms i avencs) són força nombroses. Moltes menys són les que ens les han formulat amb un argument ben articulat (el casament d'un mortal amb una encantada, la llevadora que ajuda a parir a l'encantada, un que aconsegueix prendre les tovalles i es fa ric,...). D'aquest grup de les Encantades (el 210) n'hem comptabilitzat 256 (taula 5) de les quals 137 –que representen un tant per cent molt elevat– les considerem com a molt interessants (61 valorades amb un 4 i 76 amb un 3).

Les narracions d'aquest grup ens descobreixen un món tan ric que cada un dels fragments, per nosaltres, ja és un tresor. Però n'he triat només un i ho he fet en record al qui fou el més gran narrador que hem conegut, en Pere Font i Ribes de Rupit, que ja he esmentat en l'apartat de «Natura». En Pere, el dia 13 de juliol de 1981, ens va contar una de les versions de «Els encantats del Faig Rodó», en transcripció una part aquí. La tenim arxivada al fonograma 14A-1 fragment 6 i valorada amb un 4. Diu així:

... I allà també hi havia una cova d'encantats. La nit, varen 'nar a buscar una llevadora a Sant Aniol... per arregar una criatura, i la van anar a buscar amb un cavall blanc... El cavall amb tota la sella, amb tot el gorniment; amb tot, tot, no hi faltava re...

Varen arribar al cim de la muntanya, va donar tres voltes, el cavall. Voltant aixís, donen tres voltes i ja es va formar la casa, amb un llamp de torre blanca com un glop de llet. Una casa que encantava. Els cavalls esperaven allà fora ben quietes. Entren a dintre. Van anar a arregar la criatura, pobla dona. Tot, robes, tot... un *palacio* que brillava de polít que estava. De teca diu que va veure de tot: va veure *plátanos*, pomes, peres, tomates, tai... tota classe, no hi faltava res. No hi faltava ni un punt a donar. I com va haver fet, arreglat la criatura, diu:

... – Miri, unes coses que els diré: en cas que la criatura no els anés bé, torneu-me a venir a buscar, eh!

... I de *regalo* li van donar una peça d'or, una peça d'or de *regalo*!

... Torna a pujar, defora, al cavall, allà defora; torna a fer donar tres voltes al cavall. La torre ja es va desaparèixer i tot va quedar fosc, tot pla igol. I vés a sapiguer a Palamanca.

La van tornar a portar a *puesto*, a Sant Aniol, a casa seu, i ell va tornar a marxar amb els cavalls, i apa! Bona nit i passi-ho bé! Apa!

Aquesta muntanya té prou nom!... la Sala de les Medes, que en diuen; tot és en província de Girona. Allà fa una muntanya cap amunt, déusset, el Faig Rodó és a dalt del cim de la muntanya, amb unes costes que *bueno*, demani! Érem quatre companys que hi vàrem anar-hi.

230 Follet

El follet és un dels personatges fantàstics més interessants del nostre llegendari. Per uns és considerat un ésser entremaliat, per altres un esperit malèvol, hi ha qui també el considera un vent maleït o una bèstia invisible, hi ha qui assegura que és un diminut homenet i altres un petit foc. Hi ha, com podem veure, moltes maneres diferents d'explicar què representa el follet. Si repartim Osona en subcomarques naturals observem que la manera d'entendre el follet és un xic diferent en cada una d'elles. En termes generals, i sense voler-ne fer una tesi doctoral, podem dir que per a la gent del Lluçanès és un follet de vent; pels municipis de la falda del Montseny hi ha el foc follet; al Collsacabra i a les Guilleries és un esperit de la llar i també és la pesanta.

Tenim arxivades 248 narracions sobre el follet (taula 5), d'aquestes les més interessants són les 37 que hem valorat amb el dígit 4 i les 58 que ho fem fet amb el 3. Una d'aquestes narracions és «La grana de falguera» que vindria a explicar

d'on surten els minairons pirinencs. Ens la contà en Josep Masnou de Folgueroles el dia 29 de juliol de 1988, la tenim arxivada al fonograma 538B-2, fragment 2 i valorada amb el 4. Diu:

... El que arreplegava una grana de foguera, ja en tenia prou. Ja en tenia prou, ja no necessitava pensar perquè ja la tenia aquella grana de foguera. Jo ho havia sentit a dir-ho aixís! N'hi va haver un, a la nit del dia de Sant Joan, a la nit se'n va anar com seria..., cony amb un *puesto* que hi havia fogueres. A sobre d'un llençol blanc, d'òs a sobre hi havies de posar quatre ciris. Un ab un *puesto*, a cada punta un ciri, del llençol. I allavorens s'estan allà i còn toquen les dotze de la nit és còn floreixen....

Amb aquell [un estudiant per capellà que ho va provar] no li va florir!...

–Com et podien florir les granes de foguera! ¿I aquell Sant Cristó que portaves a la butxaca?...

[–I per què no has de pensar més si tens una grana de falguera?]

–Es veu que deu valguer molt valor! La grana de falguera es veu que deu valguer molt valor!

–Com és aquesta grana?

–Aquesta grana era negra. Aquesta grana es veu que representa que seria... –si aquell no hagués portat el Sant Cristó a la butxaca!–,... que hauria sét del dimoni... Si te l'agoites aixís, deien que formaven els dos uis i una boca; la grana... Veies els dos uis i la boca, la grana. És aixís la grana [com la punta d'un dit]. I negra! Ara que ja ho diuen que els dimonis ho són de negres!

[–A la nit de Sant Joan floreix i grana de cop?]

–Sí, a les dotze!...

220 *Condemnats*

Els condemnats són uns castigats que han de complir la pena eternament, són castigats per la part bona per no haver complert el deure que tot ésser humà ha de servir. El Mal Caçador és, de tros, el condemnat més conegut, si més no és del que en tenim més narracions. També hi ha: el Sabater, Pilat, els Balladors, el Comte Arnau, l'Home de la Lluna, Fra Garí,... Vaja que tenim tot un pilot de condemnats que encara no han estat perdonats. Tot plegat hem comptabilitzat 223 narracions (taula 5) de condemnats (tema 220) de les quals 108 les hem valorat com a realment interessants (38 amb un 4 i 70 amb un 3). D'entre totes he triat «L'home de la lluna» que ens va contar en Climent Moles a Manlleu el dia 29 de juliol de 1988, la tenim arxivada al fonograma 543A-1 en el fragment 2 i valorada amb un 4.

Ens la contà així, tal com li havien explicat els seus pares:

També n'hi ha un atre, que aquest encara ara còn m'hi fixo encara sembla que el veigués. Que era un que diu que anava a robar arços; argelagues i arços. Diu que tenia molt la mania doncs que per encendre el foc sempre anava,... i com que abans els boscos eren vigilats hi havien guardes i no deixaven tallar cap branca de cap abre ni cap,... cap abre ni rè. I els deixaven tallar les argelagues i els arços, allò que punxen... i aquest home diu que va anar tallant tot allò que li van donar permís. Però llavorens es veu que va acabar el *terreno*, que no n'hi havia, i va demanar i no li van deixar anar a caçar en d'altres. Va pensar: hi aniré prou a la nit! Buscava quan feia clar de lluna, hi anava i llavorens quan en tenia un bon pilot, amb la forca els plantava i se'ls emportava.

I un dia amb el fer clar de lluna, que hi anava quan feia clar de lluna, diu que la lluna també li va sortir i li va dir: –¿Ja ho saps que fas una cosa que no és de llei, que has anat amb un *puesto* que no t’han donat permís? Aixís és que jo se te’n porto! –I se’l va emportar.

I un dia còn faci lluna plena, si us hi fixeu, veus, a dintre la lluna, veus una cosa que sembla una forcada d’arços i un home que està aixís apuntat aguantant la força amb els arços. És ben be v’ritat, sembla que veus les cames de l’home. Ja ho veureu si un dia us hi fixeu...

250 *Apareguts*

Les històries d’apareguts més conegudes són les que expliquen que un difunt torna perquè no ha complert una promesa. Un cop la promesa s’ha complert l’aparegut desapareix i tot descansa en pau, el mort i la família. El què costa ben sovint és descobrir la promesa que havia fet el mort. La majoria de les 112 històries (taula 5) d’apareguts (codi 250) que tenim al nostre arxiu segueixen aquest fil argumental. Moltes, però, es doten de rics detalls que la fan més o menys interessant, d’aquestes 54 ho són molt; 44 les hem valorat amb el dígit 3 i 10 amb el 4. La Maria Collell, ens va contar a l’Esquirol el dia 2 d’abril de 1985 una història familiar que hem titulat «La por». La tenim arxivada al fonograma 071B-1 fragment 13 i valorada amb un 4 (molt interessant). Ens l’explicà així:

[La Maria està parlant del seu padrí] Tenia, el seu pare, l’Avenc per pastor i es va morir, l’Avenc. I diu que hi sortia un ocell. –I això ja en pots estar ben certa –sempre m’ho ‘via dit el meu padrí–, però no ho expliquis perquè molts te’n faran la mofa i tot això–. Diu que sortia i vaja que els hi feia por. Van anar-ho a dir al seu fill que passava això. Varen di’l-s’hi que li diguessin: -Si ets cosa bona acosta’t, si ets cosa mala aparta’t!- El *cuarto* de les noies era molt a prop del *cuarto* del pastor i sempre la por més grossa era per les noies. I li varen dir: –Si ets cosa bona acosta’t, si ets cosa mala aparta’t! I l’ocell ti, ti, ti, cap allà amb elles, se’ls hi va acostar. I, noi, no saber pas què, ni rè.

Algú els hi va dir: –Si trobéssiu un beneit o beneita –que no tenen coneixement, no tenen pecat ni rè–, poder d’això–. I el seu padrí va anar a les Encies, que és bastant lluny, ab una casa que hi havia una beneita. No li volien pas deixar endur de cap manera, però pagant unes pessetes i prometent-els-hi que no passaria rè se la va emportar cap a l’Avenc. A l’hora que sortia la varen posar allà on sortia i ella va començar a reconarse’ls-hi amb ells.

–Ui, aquí hi ha un home, aquí hi ha un pastor, aquí hi ha un pastor...!

–No tinguis por, aquest pastor no et dirà pa res, no et farà pa re. Demana-li què li falta de part de Déu.

I aquella beneita diu que l’hi va dir: què li faltava de part de Déu. No ho va pas sentir ningú que contestés, però ella diu que diu:

–Tres parts de rosari que tenia promeses i tres misses. Tres parts de rosaris i tres misses.

Diu que el padrí del pare li va dir els rosaris de seguida i va fer dir les misses a Rupit. Va donar els cèntims en el rector que digués les misses i diu que l’ocell sortia igual a l’Avenc. I van anar a di’li que l’ocell sortia igual.

–Ai coi! Jo el rosari ja l’he dit i les misses les he donades!

Se’n va amb el rector de Rupit i li diu:

–Ha dit les misses?

–No, perquè en tenia d'atres i no les he dites.

–Li sabria greu de tornar-me els cèntims?

–No.

I se'n va anar a Sant Joan [de Fàbregues], al ser a pagès no en tenia tantes, i li va dir:

–No em poria pas dir tres misses de seguida?

–Sí, mira avui una, demà una atra i demà passat una atra.

Varen passar tres dies i l'ocell no va sortir més a l'Avenc... Aquella tomba que van enterrar a Tavertet no es va ensorrar mai fins a la guerra, sempre la tomba va ser com si fos enterrat de nou. La meva sogra em 'via dit que algú alguna vegada havia cavat a veure què i el capellà els havia dit: –Emboliqueu-lo –havien fet sang viva– i deixeu-lo estar...

Rumors i llegendes contemporànies

El tema dels rumors i de les llegendes contemporànies és tan ampli que aquí sols l'esmentaré en uns pocs paràgrafs per deixar constància d'aquest grup de narracions tan interessant i que també forma part de la cultura popular oral. Férem un treball d'investigació amb un clar objecte d'estudi: saber el grau de coneixement entre els joves de Catalunya sobre una sèrie de rumors i llegendes urbanes prèviament seleccionades. Realitzàrem una enquesta a 3.758 joves d'entre 15 i 19 anys. Un dels resultats fou el gran coneixement de llegendes urbanes que tenen els joves i el grau de plausibilitat que les hi atorguen. Les més conegudes en percentatge, foren: «La casa embuixada» (44,3%), «L'autoestopista del revolt» (43,3%), «La mort al Dragon Khan» (40%), «Cops al sostre del cotxe» (37,2%), «Els gots untats de droga» (30,7), «Enterrat en vida» (28,2%) i «L'aposta del cementiri» (26,5%).

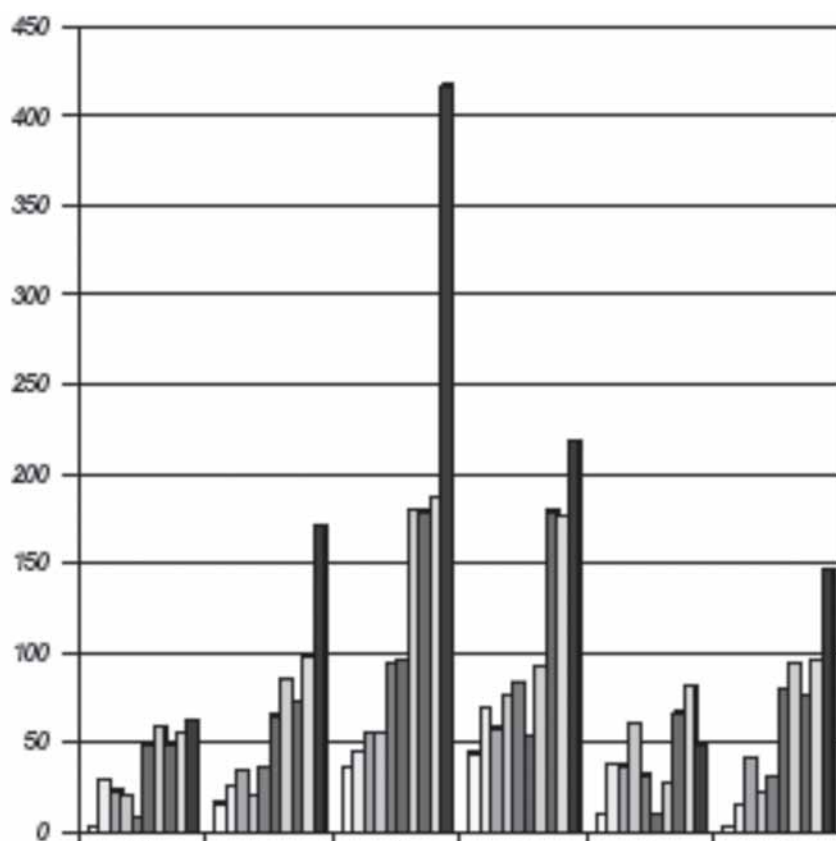
Els arguments que apareixen en aquestes llegendes actuals, en el fons, no són gaire diferents dels de les llegendes de sempre. I no ho són perquè les llegendes volen explicar el mateix ara que abans. Les llegendes tracten de les pors, les alegries, els dubtes, la tristesa, la ràbia, la impotència, el desconegut, les angoixes i, en definitiva, els sentiments de la societat. En contar una llegenda comparteixes amb l'altre el teu sentiment, una llegenda pot ser com un bàlsam que suavitza la pena o l'aflicció o també pot ser un beuratge per abellir l'alegria..

Si he dit que els arguments de les llegendes d'ara i els de les d'abans són semblants el que sí que canvia molt és la seva formulació, és la manera de narrar aquests arguments. La narració de les llegendes contemporànies per part dels joves és molt esquemàtica, els detalls són rics però s'empobreix molt la retòrica.

Taula resum

La Taula 6 és un gràfic de barres on hi veiem un resum de la valoració de tots els grups. Cada una de les sis columnes representa a un valor d'interès des del 0 al 4 (de no interessant a molt interessant) més la columna del No que són els fragments no valorats i cada una de les deu files representa un grup de narracions diferent.

TAULA 6

	0	1	2	3	4	NO
□ aparells	3	16	36	44	10	3
□ cos de munts	29	26	45	70	38	15
□ el follet	23	34	55	58	37	41
□ encastades	20	21	55	76	61	22
□ cel·lular	8	36	94	84	32	31
■ bandolers	48	65	96	54	10	80
□ de lloc	59	85	180	93	28	94
■ satura	48	73	179	179	67	77
□ brutes	56	98	187	176	81	96
■ poders	63	171	417	219	48	146

PUBLICACIONS MÉS IMPORTANTS DEL GRFO SOBRE NARRACIÓ ORAL

LLIBRES

- El Folklore de Rupit i Pruit, II. Narracions*. Editorial EUMO (col·lecció «L'Entorn»). Vic, 1984. 264 pàgines. Conté 189 narracions fruit de la recerca a Rupit i Pruit.
- Benvingut/da al club de la SIDA i altres rumors d'actualitat*. Temes d'Etnologia de Catalunya. CPCPTC, 2002. Estudi sobre rumors i llegendes contemporànies. 293 pàgs.
- 100 Llegendes de la Plana de Vic*. Editorial Farell, 2000. És una recopilació de llegendes recollides pel GRFO a Osona. 127 pàgs.
- Serrallonga, el bandoler llegendari català*. Editorial Farell, 2002. Estudi històric i llegendari, 124 pàgs.
- Perot Rocaguinarda, Cap de bandolers*. Editorial Farell, 2006. Estudi històric i llegendari, 144 pàgs.
- VILARMAU I CABANES, JOSEP M.: *Folklore del Lluçanès*. Ajuntament de Prats de Lluçanès i Dinsic Publicacions Musicals, 1997. 520 pàgines. Conté un estudi del folklorista Vilarmau, 150 cançons, 50 rondalles, 30 danses, un estudi del Ball dels Romeus, jocs i entreteniments. Tot el material recollit per J. M. Vilarmau.

ARTICLES

- «Del nen dimoni al vell follet. El follet d'Osona», fascicle núm. 11 de *Gra de Fajol, papers i materials de la Garrotxa*. Editat a Olot l'abril de 1985. El fascicle 11 va ser dedicat a Josep Romeu i Figueras.
- «Estat de la tradició oral a la comarca d'Osona: el recull del GRFO». Actes del «Col·loqui sobre cançó tradicional (Reus, 9-1990)». Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- «Notes per un estudi de l'imaginari als Pirineus. Història i folklore: encantades, hadas, fées, lamiak, lavanderas, xanas...». Actes del «I Congrés d'Història de la Família als Pirineus (Andorra, 10-11 maig 1991)». Govern d'Andorra, 1992.
- «La tradició oral a Osona», *Aixa*, núm. 4, 1991 (monogràfic dedicat a la música tradicional a recés de la muntanya, *Aixa* és una revista anual de La Gabella, Museu Etnològic del Montseny).
- «Mig segle de folklore a Osona», *Ausa* (Patronat d'Estudis Osonencs), núm. 148-149, 2002.

Trobades del Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat Catalana de Llengua i Literatura

(<http://www.sre.urv.es/irmu/alguer/>. Menú vertical: «Actes dels Simposis d'Etnopoètica»;
<http://scll2.iec.cat/>. Menú horitzontal: «Activitats»)

ÍNDEX

I. Tarragona 2005. *La biografia popular. De l'hagiografia al gossip*, ed. J. Armangué (Càller: Arxiu de Tradicions, 2006).

- Massimo ARCANGELI, *'Malae voces currunt'. Tanto per (s)parlare del gossip*
Anna GARCIA – Joan ARMANGUÉ, *Aspectes narratius i temes induïts al procés de beatificació de fra Salvador d'Horta*
Josep A. GRIMALT, *En Tià de Sa Real, una forma hagiogràfica*
Joan MIRALLES I MONSERRAT – Tomàs VIBOT RAILAKARI, *Projecte de la tasca de classificació i indexació de l'Arxiu d'Història Oral Joan Miralles (AHOJM)*
Carme ORIOL, *Ficcions autobiogràfiques: relats-broma en el folklore narratiu*
Jordi ROCA I GIRONA, *Construir la biografia, ordenar la memòria*
Josefina ROMA, *L'assimilació de l'ethos de les poblacions anteriors en l'hagiografia: el cas de sant Úrbez*
Emili SAMPER PRUNERA, *Notes biogràfiques de Cels Gomis i Mestre: ideologia i folklore*
Caterina VALRIU, *Sant Vicenç Ferrer a Mallorca: un viatge entre la realitat i la llegenda*

II. Mallorca 2006. *Els gèneres etnopoètics. Competència i actuació*, ed. C. Valriu i J. Armangué (Càller: Arxiu de Tradicions, 2007).

- Joan ARMANGUÉ I HERRERO, *Llegendes alguereses al Llegendari Popular Català (1926-1928)*
Ferran BATALLER GOMAR, *La Cuca Maula: anàlisi d'un acte etnopoètic*
Jaume GUISCAFRÈ, *El porc i el polític... i uns conversadors competents*
Carme ORIOL I CARAZO, *Les múltiples cares de la facècia: reflexions al voltant d'un gènere etnopoètic*
Josep M. PUJOL, *Del(s) folklore(s) al folklore de la comunicació interactiva*
Ignasi ROVIRÓ ALEMANY, *El folklore i les formes col·loquials de comunicació*
Bàrbara SAGRERA ANTICH, *Esbós de classificació de les unitats fraseològiques localitzades a les 'Rondalles Mallorquines' d'Antoni Maria Alcover*
Emili SAMPER PRUNERA, *Relacions entre gèneres etnopoètics: 'L'home de la lluna'*
Miquel SBERT I GARAU, *Funcionalitat pedagògica de la poesia de tradició oral (Apunts)*
Caterina VALRIU LLINÀS, *Imbricacions entre la llegenda i la balada: el cas del Comte Mal*
Caterina VALRIU LLINÀS – Tomàs VIBOT RAILAKARI, *Més indrets mallorquins marcats amb la petja llegendària del rei En Jaume*

III. Alacant 2007. *Folklore i Romanticisme. Els estudis etnopoètics de la Renaixença*, ed. J. Borja i J. Armangué (Càller: Arxiu de Tradicions, 2008).

- Joan ARMANGUÉ I HERRERO, *Eduard Toda i la cançó infantil algueresa*
Vicent BROTONS RICO, *Paisatge, gent i costums en les 'Rondalles Valencianes' d'Enric Valor*
Hèctor CÀMARA I SEMPÈRE, *«Algun misteri amagat, vol Déu nos sia revelat»: l'estudi del 'Misteri d'Elx' per intel·lectuals valencians i catalans de finals del segle XIX*
Francesc Xavier LLORCA IBI, *L'obra poètica de Josep Zaragoza i Pérez, 'Pep el Carreró' (1919-1998)*

Emili SAMPER PRUNERA, *Excursionista o romàntic: Cels Gomis i Francesc Maspons i Labrós*
Caterina VALRIU, *N'Espirafocs i Maria Entaulada: dues heroïnes entre Mallorca i l'Alguer*
Àngel VERGÉS I GIFRA, *Les 'Notas Folch-lòricas' de Pere Alsius*

IV. L'Alguer 2008. *Illes i insularitat en el folklore dels Països Catalans*, ed. J. Armangué i C. Valriu (Càller: Arxiu de Tradicions, 2009).

Joan BORJA – Maria J. FRANCÉS, *La cançó folklòrica: incidència, difusió i comunicació. De l'Obra del Cançoner Popular al projecte Canpop*

M. Magdalena GELABERT – Caterina VALRIU, *Base de dades dels materials generats entorn de l' 'Aplec de Rondalles Mallorquines d'en Jordi des Racó'*

Carme ORIOL, *Organització i difusió del corpus bibliogràfic de la literatura popular catalana*

Mònica SALES, *El procés de recollida de materials etnopoètics: el treball de camp, un model*

Emili SAMPER, *Etnopoètica 2.0: la difusió d'activitats sobre folklore a la xarxa. L'exemple de l'Arxiu de Folklore*

Tomàs VIBOT, *Classificació i indexació de l'Arxiu d'Història Oral Joan Miralles (AHOJM): 'Gent des Pla'*

Josefina ROMA, *La recerca dels goigs de la Ribagorça i el seu arxiu*

F. Xavier ROVIRÓ, *Les llegendes de la Plana de Vic (dins l'arxiu del GRFO)*

V. Montserrat 2009. *Etnopoètica: incidència, difusió i comunicació en el món contemporani*, ed. M. Sales i C. Valriu (Càller: Arxiu de Tradicions, 2010).

Publicacions de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer

COEDICIONS

ACTES

2. *Tesori in Sardegna*. II Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer. Grafica del Parteolla, Dolianova 2001.
4. *L'acqua nella tradizione popolare sarda*. III Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer. Grafica del Parteolla, Dolianova 2002.
5. *Le lingue del popolo. Contatto linguistico nella letteratura popolare del Mediterraneo occidentale*, ed. Joan Armangué i Herrero. Grafica del Parteolla, Dolianova 2003.
6. *Oralità e memoria. Identità e immaginario collettivo nel mediterraneo occidentale*. Grafica del Parteolla, Dolianova 2005.
7. *La biografia popular. De l'hagiografia al gossip*. VI Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer – I Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics (Tarragona 2005). Càller 2006.
8. *Els gèneres etnopoètics. Competència i actuació*, ed. C. Valriu i J. Armangué. VII Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer – II Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics (Palma de Mallorca 2006). Càller 2007.
9. *Folklore i Romanticisme. Els estudis etnopoètics de la Renaixença*, ed. J. Borja i J. Armangué. VIII Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer – III Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics (Alacant 2007). Càller 2008.
10. *Illes i insularitat en el folklore dels Països Catalans*, ed. J. Armangué i C. Valriu. IX Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer – IV Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics (L'Alguer 2008). Càller 2008.
11. *Etnopoètica: incidència, difusió i comunicació en el món contemporani*, ed. M. Sales i C. Valriu. XI Simposi d'Etnopoètica de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer – V Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics (Montserrat 2009). Càller 2009.

GRAFICA DEL PARTEOLLA – AdT

STUDI STORICI

1. *Storia dell'ulivo in Sardegna, dalle origini al riformismo settecentesco*. II Giornata di Studi Oleari dell'Aula Verde dell'Arxiu de Tradicions. Grafica del Parteolla, Dolianova 2001. Sèrie «Aula Verde», 2.
2. *Aragonensia. Quaderno di studi sardo-catalani*, ed. Joan Armangué. Grafica del Parteolla, Dolianova 2003.
3. *La rotta delle isole / La ruta de les illes*, ed. Luca Scala. Grafica del Parteolla, Dolianova 2004.
4. *Norbello e Domus Novas. Apunti di vita comunitaria*, ed. Joan Armangué. Arxiu de Tradicions, Cagliari 2004.

INSULA. QUADERNO DI CULTURA SARDA (<http://www.sre.urv.es/irmu/alguer/>)

1. Juny 2007.
2. Desembre 2007.
3. Juny 2008.
4. Desembre 2008.
5. Juny 2009.
6. Desembre 2009.
7. Juny 2010.
8. Juliol 2010.

BOLLETTINO DELL' ARCHIVIO STORICO DEL COMUNE DI ORISTANO (<http://www.sre.urv.es/irmu/alguer/>)

1. Desembre 2007.
2. Agost 2008.
3. Desembre 2008.
4. Juny 2009.

BIBLIOTECA EDUARD TODA (<http://www.sre.urv.es/irmu/alguer/>)

1. EDUARD TODA I GÜELL, *Memoria sobre los Archivos de Cerdeña*, ed. Luca Scala. Càller, 2009.
2. EDUARD TODA I GÜELL, *Cortes españolas de Cerdeña*, ed. Joan Armangué. Càller, 2009.
3. Jaume MASSÓ, *Eduard Toda i Güell: de Reus a Sardenya (passant per la Xina i Egipte, 1855-1887)*. Càller, 2010.

PUBLICACIONS DE L' ABADIA DE MONTSERRAT – AdT

1. *La Setmana Santa a l'Alguer*. I Simposi d'Etnopoètica de l' Arxiu de Tradicions de l'Alguer. Barcelona 1999. Sèrie «Actes», 1.
2. *Arxiu de Tradicions de l'Alguer*. Barcelona 2001. Sèrie «Actes», 3.
3. Joan ARMANGUÉ, *L'obra primerenca d'Apel·les Mestres*. Barcelona 2007.

S' ALVURE – AdT

ROCCAS

1. *Castelli in Sardegna*, ed. Sara Chirra. S' Alvure, Oristano 2002.
2. *Aspetti del sistema di fortificazione in Sardegna*, ed. Sara Chirra. S' Alvure, Oristano 2003.
3. Anna Paola DEIANA, *Il castello di Gioiosa Guardia, attraverso i documenti e la lettura archeologica*, ed. Valentina Grieco. S' Alvure, Oristano 2003.
4. *I catalani e il castelliere sardo*, ed. Valentina Grieco. S' Alvure, Oristano 2004.

PRIMA TIPOGRAFIA MOGORESE – AdT

ARCHIVIO ORISTANESE

- Ulivi in Sardegna. Cultura, tecnica e futuro*. Mogoro 2001. Sèrie «Aula Verde», 1.
1. *Archivio oristanese*, ed. Maria Grazia Farris. PTM Editrice, Mogoro 2003.
  2. *Dei, uomini e regni, da Tharros a Oristano*, ed. Joan Armangué. PTM Editrice, Mogoro 2004.
  3. *Cultura catalana in Sardegna durante il XIV secolo. Atti del V Simposio di Etnopoetica (2003) dell'Arxiu de Tradicions de l'Alguer*. PTM Editrice, Mogoro, 2005.
  4. *Uomini e guerre nella Sardegna medioevale*. PTM Editrice, Mogoro 2007.

HELIS!

1. *Testimonianze inedite di storia arborense*, ed. Walter Tomasi. Mogoro 2008.

ÍNDIX

<i>Presentació</i>	5
Joan BORJA – Maria J. FRANCÉS <i>La cançó folklòrica: incidència, difusió i comunicació. De l'Obra del Cançoner Popular al projecte Canpop</i>	7
M. Magdalena GELABERT – Caterina VALRIU <i>Base de dades dels materials generats entorn de l'‘Aplec de Rondaies Mallorquines d'en Jordi des Racó’</i>	35
Carme ORIOL <i>Organització i difusió del corpus biobibliogràfic de la literatura popular catalana</i>	43
Mònica SALES <i>El procés de recollida de materials etnopoètics: el treball de camp, un model</i>	51
Emili SAMPER <i>Etnopoètica 2.0: la difusió d'activitats sobre folklore a la xarxa L'exemple de l'Arxiu de Folklore</i>	61
Tomàs VIBOT <i>Classificació i indexació de l'Arxiu d'Història Oral Joan Miralles (AHOJM): ‘Gent des Pla’</i>	75
Josefina ROMA <i>La recerca dels goigs de la Ribagorça i el seu arxiu</i>	83
F. Xavier ROVIRÓ <i>Les llegendes de la Plana de Vic (dins l'arxiu del GRFO)</i>	95
<i>Trobades del Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat Catalana de Llengua i Literatura</i>	115
<i>Publicacions de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer</i>	117

Finito di stampare
nel mese di ottobre 2010
nella tipografia
Grafica del Parteolla
Dolianova (CA)